

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΑΔΙΣΠΟ

ΓΕΕΘΑ

ΠΣ

ΓΕΝ

ΓΕΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ Επιθεώρηση

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Διοικητής ΑΔΙΣΠΟ
Υππτος Δημήτριος Κούκκος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμχος (Ι) Μιχαήλ Γιαννόπουλος
Σμχος (Ι) Γεώργιος Γερμισιώτης
Σμχος (Ι) Αθανάσιος Τζατζάς
Σμχος (Ι) Στυλιανός Ζαγκουμίδης
Σμχος (Ι) Αντώνιος Καλμουρτζής
Σμχος (Ι) Ιωάννης Καλαϊτζής
Σμχος (Ι) Μάριος Βλάχος

Αντχος (Μ) Γεώργιος Παπακωνσταντίνου ΠΝ
ΜΥ ΠΑ Α' Ελευθερία Καρατσίν

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΜΥ ΠΑ Α' Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Ανθστής (ΠΖ) Ελένη Κισκίνη

ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΜΥ ΠΑ Α' Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σμχος (Ι) Γεώργιος Γερμισιώτης

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Χρήστος Ζιώγας
Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων,
Ανχης (ΥΠ) Μπαμπαλιούτας Κωνσταντίνος
σπουδαστής 16ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ,
Απχος (Μ) Σωτήριος Μαργώνης ΠΝ
σπουδαστής 15ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ,
Πχης (Δ) Θεόδωρος Κατσουγιαννόπουλος ΠΝ
σπουδαστής 16ης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ,
Άννα Κωνσταντινίδου
Ιστορικός-Διεθνολόγος, Διδάκτωρ Δημοσίου
Δικαίου και Πολιτικής Επιστήμης

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

α. Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις των Σπουδαστών της Σχολής, ομιλίες της Ηγεσίας του ΥΕΘΑ, που αφορούν τις ΕΔ, Καθηγητών Πανεπιστημίων και γενικά Πνευματικών Προσωπικοτήτων, για θέματα Διακλαδικού ενδιαφέροντος, Στρατηγικής, Γεωπολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.

β. Συμπεράσματα ή αποσπάσματα από σεμινάρια, ημερίδες και διημερίδες, που διοργανώνει η Σχολή.

γ. Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής.

Οι εργασίες πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση - βιβλιογραφία, να αναφέρουν πλήρως τα στοιχεία του συγγραφέα και να μην υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις.

Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, εργασίες που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους και έχουν αιχμές πολιτικής φύσεως ή μη ευπρεπείς εκφράσεις.

Δημοσίευση εργασίας δε σημαίνει αποδοχή απόψεων του συγγραφέα της από την ΑΔΙΣΠΟ.

Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να βρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, Εκδοτικός οίκος, Έτος έκδοσης, Σελίδα.

Οι μελέτες στρατηγικού και γεωπολιτικού περιεχομένου πρέπει να συνοδεύονται και από σχετικούς χάρτες και σχεδιαγράμματα.

Η οποιαδήποτε εργασία πρέπει να παραδίδεται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

Δεν επιστρέφεται το υλικό, ανεξάρτητα αν δημοσιευθεί ή όχι.

Το περιοδικό "Διακλαδική Επιθεώρηση"
δημοσιεύεται και στο διαδίκτυο
www.adispo.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Πρεσβείες, Προξενεία, Μουσεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί, ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ,
Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ,
ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: info@adispo.gr

Διανέμεται Δωρεάν

Πρόλογος

του Υποστράτηγου Δημήτριου Κούκκου
Διοικητού Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Σας καλωσορίζω στο 45ο τεύχος της «Διακλαδικής Επιθεώρησης», παραθέτοντας κάποιες σκέψεις μου, με την ευκαιρία των δράσεων του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, που έλαβαν χώρα στην 84η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.

Παρατηρώντας τη μεγάλη επιτυχία που σημείωσε η συμμετοχή του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας στο μεγάλο αυτό θεσμό της πόλης, αναλογίστηκα όλες εκείνες τις αξίες, οι οποίες ωθούν τους πολίτες να συμμετέχουν στις δράσεις των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και το πνεύμα όλων εκείνων που πρεσβεύουν οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

Με μεγάλη μου χαρά αναγνώρισα στα ζωντανά βλέμματα των παιδιών, των νέων αλλά και των μεγάλων ηλικιών, την υπερηφάνεια, τον ενθουσιασμό και την αγάπη προς όσα απαρτίζουν το ιδεώδες, απεικονίζουν το όραμα και ταυτόχρονα αποτελούν στόχο προς την εξέλιξη των Ενόπλων Δυνάμεων, μέσω της συνεχούς και ρεαλιστικής εκπαίδευσης, της χρήσης νέων τεχνολογιών και του υψηλού φρονήματος που διέπει τον χώρο που υπηρετούμε.

Η αναγνώριση από τους πολίτες της ισχύος και του κύρους που διέπουν το χώρο της Εθνικής Άμυνας, αποτελεί πόλο έλξης για τους νέους μας σε ότι αφορά την επαγγελματική τους κατεύθυνση, με αποτέλεσμα για πολλούς να αποτελεί συνειδητή επιλογή προς τους στρατιωτικούς κλάδους, σε ότι αφορά τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου συνέβαλλε σε αυτή την επιτυχή διοργάνωση με τη συμμετοχή της στις δραστηριότητες, οργανώνοντας 4 workshops, ενισχύοντας έτσι αυτές τις δράσεις την ευρύτερη ενημέρωση και συμμετοχή των επισκεπτών.

Σε αυτή την κατεύθυνση εκτιμώ ότι οι προσδοκίες όλων μας θα βρουν εύφορο έδαφος για την επίτευξη όλων των στόχων που θέτουμε ως κοινωνία και ως Εθνική Άμυνα.

Καλή σας ανάγνωση

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποστράτηγος Δημήτριος Κούκκος γεννήθηκε στις Σέρρες το 1963 και είναι απόφοιτος της ΣΣΕ (1981-1985). Υπηρέτησε από το 1986 σε διάφορες θέσεις των Μονάδων Πεζικού αλλά και ως εκπαιδευτής στην ΣΣΑΣ. Στην 31 Μ/Κ ΤΑΞ ως επιτελής (1998) και ως Υποδιοικητής (2000-2001) σε Μηχανοκίνητο Τάγμα της Ταξιαρχίας. Στο ΓΕΣ (2001-2005) ως Τχης Τρεχουσών Επιχειρήσεων και ως Επιτελής του Τμήματος Διεθνών - Διασυμμαχικών Υποχρεώσεων του Στρατού συμμετέχοντας σε ομάδες εργασίας για την δημιουργία του NRDC-GR του ελληνικού ευρωπαϊκού Στρατηγείου EU-OHQ στη Λάρισα και στην αναδιοργάνωση της 71 Α/Μ ΤΑΞ σε δύναμη ταχείας αντίδρασης της ΕΕ (EU-Battlegroup HEKBROC) ως επικεφαλής Αξικός Σχεδίασης. Ως Διοικητής του 644 Μ/Κ ΤΠ (2005) το οποίο το ίδιο διάστημα αναπτύχθηκε και συμμετείχε στην δύναμη της KFOR στη Μιτρόβιτσα του Κοσσυφοπεδίου. Στο NRDC-GR (2007) όπου συμμετείχε και στην αξιολόγηση του Στρατηγείου. Στο Στρατηγείο του NATO (JFC Brunssum) στην Ολλανδία (2008) ως Τχης συλλογής πληροφοριών. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα στο NRDC-GR (2011) όπου συμμετείχε στην προετοιμασία και αξιολόγηση του για συμμετοχή στην NRF του NATO ως σύνδεσμος των Διοικητών NRDC και JFC Brunssum και το 2012 ως Δντής της Δνσης Σχεδίων (ACOS G5). Ως Υποδιοικητής το 2014 στην 98 ΑΔΤΕ στη Λέσβο και το 2015 στην XII Μ/Κ ΜΠ Έβρου. Το 2016 Δκτής της 34 Μ/Κ ΤΑΞ και το 2017 Δκτής της XII Μ/Κ ΜΠ. Από το Μάρτιο του 2019 είναι Διοικητής της ΑΔΙΣΠΟ.

Είναι απόφοιτος της Ανωτάτης Σχολής Πολέμου (1998), της Διακλαδικής Σχολής Επιτελών Άμυνας (2003) και της ΣΕΘΑ (2012) και κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο στην Εφαρμοσμένη Στρατηγική του Πανεπιστημίου Plymouth. Είναι παντρεμένος και έχει τρεις κόρες.

Περιεχόμενα

Το ΥΠΕΘΑ στην 84η ΔΕΘ

"Η συνεισφορά της ΑΔΙΣΠΟ κατά τη συμμετοχή του ΥΠΕΘΑ στην 84η ΔΕΘ" 1

Άρθρα Εξωτερικών Συνεργατών, Εκπαιδευτών & Σπουδαστών της Σχολής

"ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, Ευρωπαϊκή Ένωση και διαχείριση κρίσεων (ηγεμονικής και θεσμοθετημένης)"
του Χρήστου Ζιώγα Διδάκτωρα Διεθνών Σχέσεων, του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου 5

"Η Σημασία των «Δεξαμενών Σκέψης» στην Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής και η Επιρροή τους στην Εθνική Πολιτική"
του Ανχη (ΥΠ) Μπαμπαλιούτα Κωνσταντίνου, σπουδαστή 16ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ 15

"Ποιοι σκοποί επιτεύχθηκαν μέσω της διεξαγωγής της κυβερνοεπίθεσης στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν το 2009 με τη χρήση του ιού Stuxnet;"
του Απχου (Μ) Σωτήριου Μαργώνη ΠΝ, σπουδαστή 15ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ 27

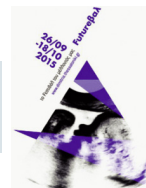
"Πτυχές του επιγενόμενου Ελληνικού Προσφυγικού Ζητήματος μέσα από τα Πρακτικά του Ελληνικού Κοινοβουλίου (1920-1922)"
του Πχη (Δ) Θεόδωρου Κατσουγιαννόπουλου ΠΝ, σπουδαστή 16ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ 32

"Πτυχές και γεγονότα της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας μέσα από το αρχείο του στρατηγού Σπ. Σπυρομήλιου και τη βιογραφία του στρατηγού Ν. Πλαστήρα (μέρος Α' και Β')"
της Άννας Κωνσταντινίδου, Ιστορικού-Διεθνολόγου, Διδάκτωρ Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικής Επιστήμης της Νομικής Σχολής ΑΠΘ 46

Πολιτιστικά Μονοπάτια

"50 Χρόνια Δημήτρια"
Έρευνα, Κείμενο: Μαρίνα-Αιμιλία Κοντού 67

"Το «Α/Τ ΒΕΛΟΣ Μ.Α.Α.» στη Θεσσαλονίκη"
του Σχη (Ι) Χαρίτων Χαρούση, Εκπαιδευτή Έδρας Διακλαδικού Αμυντικού Προσανατολισμού 72

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

74 Επίσκεψη ΥΦΕΘΑ στην ΑΔΙΣΠΟ

75 Ολοκλήρωση 5^{ου} Διεθνούς Σχολείου Επιχειρησιακής Σχεδίασης ΔΙΣΕΣ

76 Σχολείο Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμορφώσεως Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ)

77 Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμορφώσεως Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ)

78 Δημερίδα της ΑΔΙΣΠΟ και της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ)

79 Σχολείο Διακλαδικής Επιχειρησιακής Σχεδίασης (Joint Operations Planning Course - JOPC)

82 Η Βιβλιοθήκη μας

84 Καλλιτεχνική Ματιά

86 Απάνθισμα Σοφίας

88 ...για τον ελεύθερο χρόνο

90 ...για την ενημέρωσή σας...
Ψυχογηριατρικό Ειδικό Ιατρείο - Διαταραχών Μνήμης (Άνοιας)

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/Σ.4405/25 Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.) συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ). Την 1 Οκτ 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο) για την ίδρυση της Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίστηκε η 9η Σεπ 2003, ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1η Εκπαιδευτική Σειρά (Ε.Σ)

Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής με την παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο "Ταξιάρχου Λασκαρίδη Κωνσταντίνου" στη Θεσσαλονίκη, όπου μέχρι το έτος 2003 λειτουργούσε η Ανωτέρα Σχολή Πολέμου του Στρατού Ξηράς (ΑΣΠ).

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το έμβλημα του ΓΕΕΘΑ με τα σύμβολα των 3 Κλάδων, με την προσθήκη ενός βιβλίου και ενός ξίφους που κόβει το "Γόρδιο Δεσμό", που συμβολίζουν τη δύναμη και την αποφασιστικότητα που δίδει η γνώση για την επίλυση παντός προβλήματος. Στο επάνω μέρος του εμβλήματος φέρεται η επιγραφή "ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ" για να τονίσει το διακλαδικό χαρακτήρα της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου.

Το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας στην 84η ΔΕΘ

"Η συνεισφορά της ΑΔΙΣΠΟ κατά τη
συμμετοχή του ΥΠΕΘΑ στην 84η ΔΕΘ"

Το ΥΠΕΘΑ συμμετείχε με μεγάλη επιτυχία από τις 7 έως τις 15 Σεπτεμβρίου 2019 στην 84η ΔΕΘ, καταρρίπτοντας κάθε προηγούμενο ρεκόρ επισκεψιμότητας, με 130.000 επισκέπτες.

Στην έκθεση παρουσιάστηκαν οι κοινωνικές και επιχειρησιακές δράσεις του Υπουργείου, δίνοντας τη δυνατότητα στους επισκέπτες να γίνουν κοινωνοί αυτών των δράσεων και να αισθανθούν τη συγκίνηση και τη δυσκολία των επιχειρήσεων αυτών, καθώς και το αξιόμαχο των Ενόπλων Δυνάμεων.

Η φετινή συμμετοχή του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας στη ΔΕΘ στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία και συνοδεύτηκε από μία νέα, πρωτοποριακή αντίληψη και στόχευση, με σημείο αναφοράς την εξωστρέφεια. Με κεντρικό σύνθημα «Μαζί Πάντα», επικεντρώθηκε στην προώθηση του Έτους Κοινωνικής Προσφοράς των Ενόπλων Δυνάμεων, παρουσιάζοντας μια νέα στρατηγική επικοινωνίας, προβολής και επαφής με την κοινωνία, μέσω ενός ευρύτατου πλέγματος δράσεων και πρωτοβουλιών.

Τα εγκαίνια του περιπτέρου πραγματοποιήθηκαν από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαο Παναγιωτόπουλο. Κατά τη διάρκεια της Έκθεσης

τους χώρους του Περιπτέρου επισκέφθηκαν ο Πρωθυπουργός κ. Κυριάκος Μητσοτάκης, ο Αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης, μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, βουλευτές, εκπρόσωποι φορέων και επιμελητηρίων, υπηρεσιακοί παράγοντες, εκπρόσωποι της Εκκλησίας και ξένων διπλωματικών αντιπροσωπειών και Ακόλουθοι Άμυνας Συμμαχικών κρατών και εταίρων.

Οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα στο περίπτερο 1, να πιλοτάρουν μαχητικά αεροσκάφη και ελικόπτερα, μέσω εικονικής πραγματικότητας, να νιώσουν την αδrenalίνη να χτυπάει «κόκκινο», κάνοντας ελεύθερη πτώση με αλεξίπτωτο, να αισθανθούν για λίγο πυροβολητές ενός άρματος μάχης, να συμμετά-

σχουν σε επιχείρηση Έρευνας και Διάσωσης με Πολεμικό Πλοίο, να αντιληφθούν τις πραγματικές συνθήκες κατάσβεσης μιας πυρκαγιάς από ένα πυροσβεστικό αεροσκάφος, να γνωρίσουν την Κινητή Ομάδα Αντιμετώπισης Καταστροφών και να δουν τμήμα της παλιάς γέφυρας του Αξιού (τύπου Μπέλεϋ). Παράλληλα στον εξωτερικό χώρο είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν από κοντά τα ελικόπτερα Kiowa και να παρακολουθήσουν μια εντυπωσιακή επίδειξη εξουδετέρωσης εκρηκτικών από το Τάγμα Εκκαθάρισης Ναρκών Ξηράς (ΤΕΝΞ). Για τους μικρούς φίλους των Ενόπλων Δυνάμεων υπήρχε παιδικός στίβος μάχης, πύργος αναρρίχησης - καταρρίχησης, αλλά και δυνατότητα face painting.

Στις καινοτομίες που παρουσίασε το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας εντάσσεται και η πρώτη απευθείας τηλεοπτική μετάδοση της εκπομπής των Ενόπλων Δυνάμεων «Με Αρετή και Τόλμη». Επιπλέον, για πρώτη φορά παρουσιάστηκαν σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο του Περιπτέρου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας εννέα ενημερωτικά εργαστήρια (workshops), γύρω από τις δράσεις του Υπουργείου, τα οποία «κέντρισαν» το ενδιαφέρον του κοινού. Η ΑΔΙΣΠΟ είχε την ευθύνη διοργάνωσης τεσσάρων από τα ενημερωτικά αυτά εργαστήρια, τα οποία πραγματοποιήσε σε τέσσερα διαδοχικά απογεύματα, από τις 10 έως και τις 13 Σεπτεμβρίου 2019.

Το πρώτο ενημερωτικό εργαστήριο πραγματοποιήθηκε την Τρίτη 10 Σεπτεμβρίου 2019, με θέμα «Εισαγωγή σε Πρακτικές Ηγεσίας & Αυτοβελτίωσης», και ομιλητές τον Σύμβουλο Ανάπτυξης Επιχειρήσεων και Οργανισμών κ. Πόδα Νικόλαο και τον Συνταγματάρχη (ΠΖ) Γκόνη Νικόλαο Διοικητή του 1ου ΣΠ «Σαγγάριος». Οι ομιλητές αναφέρθηκαν σε πρακτικές ηγεσίας και συνε-

χούς αυτοβελτίωσης. Τεκμηριώθηκε η ανάγκη για «συμμετοχική ηγεσία», με ενθάρρυνση συμμετοχής των στελεχών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ώστε να αναπτύσσονται η πρωτοβουλία, ο διάλογος και τα επιχειρήματα. Παρουσιάστηκαν συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά του αποτελεσματικού μάνατζερ και του πραγματικού ηγέτη, ενώ αναφέρθηκαν και οι απόψεις σύγχρονων αυθεντιών σε θέματα ηγεσίας. Επίσης αναδείχτηκε η χρησιμότητα ανάπτυξης της συναισθηματικής νοημοσύνης του ηγέτη στην καθημερινή υποκίνηση και ενδυνάμωση των στελεχών, αλλά και στην μεταμόρφωση του οργανισμού. Τέλος παρουσιάστηκε η εξέλιξη των θεωριών περί ηγεσίας στην πάροδο του

χρόνου και οι δυνατότητες εφαρμογής τους στις ΕΔ με αναφορά στα μοντέλα των ηγετικών χαρακτηριστικών του Stogdill, του X & Y του Mc Gregor, το διοικητικό πλέγμα του Blake & Mouton, το συνεχές μοντέλο της ηγετικής συμπεριφοράς των Tannenbaum & Schmidt, το μοντέλο καταστασιακής ηγεσίας των Hersey & Blanchard, η συναλλακτική και μετασχηματική ηγεσία, το μοντέλο διαρκούς επιτυχίας του Μπουραντά και τα 6 στυλ ηγεσίας του Goleman.

Το δεύτερο εργαστήριο πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 11 Σεπτεμβρίου 2019 με θέμα «Ένοπλες Δυνάμεις και Διεθνείς Σχέσεις», και ομιλητές τον Κοσμήτορα της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του ΠΑΜΑΚ κ. Κουσκουβέλη Ηλία και τον δημοσιογράφο Παντελή Σαββίδη. Από τους ομιλητές τονίστηκε η σημασία της αμυντικής διπλωματίας, που αποτελεί έναν άλλο τρόπο προβολής αποτρεπτικής δύναμης για επίτευξη της προώσπισης της χώρας, πέραν της χρήσης των Ενόπλων Δυνάμεων. Αναφέρθηκε ότι κρίσιμο σημείο για την ανάπτυξη της αμυντικής διπλωματίας ήταν το 1989, οπότε κατέρρευσαν τα καθεστώτα του Ανατολικού Συνασπισμού και χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ επιδίωξαν και εντάχθηκαν στο ΝΑΤΟ. Τονίστηκε ότι η Αμυντική Διπλωματία ασκείται σε όλα τα επίπεδα της ιεραρχίας και ενισχύθηκε από τη νέα φύση των επιχειρήσεων, την εξελισσόμενη Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις (RMA Revolution in Military Affairs), και τις στρατιωτικές επαφές. Αναφέρθηκαν επίσης παραδείγματα αμυντικής διπλωματίας τόσο σε ελληνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Το τρίτο εργαστήριο πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη 12 Σεπτεμβρίου 2019 με θέμα «Κοινωνικά Δίκτυα (MME) και Ένοπλες Δυνάμεις» και Ομιλητές

τους δημοσιογράφους Παντελή Σαββίδη και Νικόλαο Λαδιανό. Οι ομιλητές αφού τόνισαν ότι η σχέση Ενόπλων Δυνάμεων - Δημοσιογράφων και ΜΜΕ είναι καθοριστική και προσπάθησαν να δώσουν απαντήσεις στα ερωτήματα: Απειλεί η νέα τεχνολογία το στρατό; Πώς μπορεί να οικοδομηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης με το δημοσιογράφο; Αρκεί η σχέση εμπιστοσύνης όταν στα κοινωνικά δίκτυα περιορίζεται ο ρόλος του δημοσιογράφου; Πώς μεταδίδουν οι ΕΔ στο κοινό την πληροφόρηση που επιλέγουν; Πώς διαχωρίζει ο δημοσιογράφος την προπαγάνδα από την πραγματική είδηση; Πώς αντεπιτίθενται σε μια ψευδή είδηση οι ΕΔ και πώς απαντούν σε μια ψυχολογική επιχείρηση; Τονίστηκε ότι οι υπηρεσίες των ΕΔ μπορούν να ισορροπή-

σουν τις σχέσεις με τα παραδοσιακά ΜΜΕ, ενημερώνοντας τον δημοσιογράφο και καθορίζοντας τα όρια ασφαλείας, σε σχέση με την αναπαραγωγή ή την ανάλυση μιας είδησης, καθώς και με τις ιστοσελίδες στο διαδίκτυο. Εκεί που υπάρχει πρόβλημα και ακόμη δεν διαφαίνεται λύση είναι στα κοινωνικά δίκτυα. Εκεί ο ρόλος του δημοσιογράφου χάνεται, ο χώρος των κοινωνικών δικτύων προς το παρόν δεν ελέγχεται και υπάρχει μια χαοτική κατάσταση, όπου ο καθένας μπορεί να αναρτήσει μια είδηση.

Τέλος το τέταρτο εργαστήριο πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 13 Σεπτεμβρίου 2019, με θέμα «Διαχείριση Κρίσεων: Πρόληψη - Πρόβλεψη - Παρέμβαση» και ομιλητές τον Κοσμήτορα της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του ΠΑΜΑΚ, κ. Κουσκουβέλη Ηλία και τον Δημοσιογράφο κ. Σωτήριο Κυριακίδη. Ο καθηγητής κ. Κουσκουβέλης αναφέρθηκε συνοπτικά στο θεωρητικό πλαίσιο των «κρίσεων», στα χαρακτηριστικά που συνήθως αυτές παρουσιάζουν, στο πώς αυτές επηρεάζουν αλλά και επηρεάζονται ως προς την εξέλιξή τους από τους συσχετισμούς που κάθε φορά ισχύουν στο διεθνές σύστημα, αλλά και στο ρόλο των ΕΔ, τόσο ως παράγοντας αποτροπής τους, όσο και αποτελεσματικής τους διαχείρισης. Επιπλέον αναφέρθηκε στην καθοριστική συμβολή των ΕΔ στην αντιμετώπιση του προσφυγικού-μεταναστευτικού ζητήματος/κρίσης, καθ' όλη την περίοδο έξαρσής του τα τελευταία χρόνια. Ο δημοσιογράφος κ. Κυριακίδης αναφέρθηκε επίσης στα χαρακτηριστικά των κρίσεων αλλά και σε αυτά που σε επίπεδο προσώπων που τις διαχειρίζονται συμβάλουν στην επίτευξη (ή μη) του επιθυμητού αποτελέσματος, παρουσιάζοντας χαρακτηριστικά παραδείγματα από τον εμπορικό τομέα (BOEING, APPLE, VOLKSWAGEN κ.λπ.).

"ΟΗΕ, NATO, Ευρωπαϊκή Ένωση και διαχείριση κρίσεων (ηγεμονικής και θεσμοθετημένης)*"

του Χρήστου Ζιώγα Διδάκτωρα Διεθνών Σχέσεων, του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου

Η επίλυση των διεθνών κρίσεων στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών συνιστά ένα από τα διαθέσιμα μέσα των κρατών για να διευθετήσουν τυχόν διαφορές, καταστάσεις κρίσεων ή διενέξεις όπου υπήρξε χρήση βίας. Το πλεονέκτημα επίλυσης συγκρούσεων, στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, έγκειται στον συνδυασμό μιας ποικιλίας νομικών ή πολιτικών διαδικασιών, ταυτόχρονα ή διαδοχικά, με τις οποίες επιχειρείται να ελεγχθεί, να διαχειριστεί και πιθανώς να διευθετηθεί η διένεξη. Ακολούθως και συναφώς, η επίβλεψη που συνεπάγεται η διαμεσολάβηση από έναν διεθνή οργανισμό, αναμένεται να επηρεάσει ευμενώς τα εμπλεκόμενα μέρη, ώστε να επιτευχθεί ευκολότερα η ειρηνική επίλυση της διαφοράς τους¹.

Εννοιολόγηση

Η παρέμβαση ενός τρίτου μέρους στη διαχείριση κρίσεων, συγκρούσεων ή διενέξεων μεταξύ κρατών, ορίζεται ως μία διαδικασία που αναλαμβάνει ένας δρώντας, ο οποίος δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενο μέρος στη σύγκρουση, με στόχο τη μείωση ή απομάκρυνση των αιτιών που προκαλούν την κρίση και ως εκ τούτου τον τερματισμό της. Η έννοια «διαχείριση κρίσεων» με την παρέμβαση τρίτου μέρους, περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που στοχεύουν στη μείωση της έντασης και την πιθανότητα μία διακρατική κρίση να απειλήσει την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια². Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ενεργειών από την παύση των εχθροπραξιών, την ειρηνική ή δικαστική επίλυση έρευνα συνδιαλλαγής και μεσολάβηση καθώς και μέτρα συλλογικής ασφάλειας και ειρηνικής διευθέτησης³.

Ο Oran Young σημειώνει ότι με τον όρο «διεθνής κρίση» εννοούμε μία αλληλουχία γρήγορων και διαδοχικών γεγονότων, τα οποία αυξάνουν την επίδραση του παράγοντα της αστάθειας στο διεθνές σύστημα ή σε κάποιο από τα υποσυστήματα του -αισθητά παραπάνω από τα συνήθη επίπεδα- και κατ' επέκταση μεγιστοποιούν την πιθανότητα πρόκλησης συγκρούσεων στο διεθνές σύστημα⁴. Ο χειρισμός μίας κρίσης από έναν διεθνή οργανισμό συνεπάγεται την μείωση της έκτασης της βίας και του κινδύνου περαιτέρω κλιμάκωσης εφ' όσον το τρίτο μέρος υποβοηθά στην εξεύρεση ενός κοινού πλαισίου αποκλιμάκωσης μεταξύ των αντιτιθέμενων μερών⁵. Σύμφωνα με έναν από τους

*Δρ. Χρήστος Ζιώγας, διδάσκων Διεθνείς Σχέσεις στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, μεταδιδακτορικού ερευνητή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Εντεταλμένος λέκτορας στην ΣΣΕ.

1. Για μία ενδελεχή εξέταση του ζητήματος βλ: Ειρ. Χειλά, *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων. Ο ΟΗΕ στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 1999.

2. Ειρ. Χειλά, ό.π., σελ 20-23.

3. Άρθρο 33 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

4. Oran R. Young, *The Politics of Force: Bargaining During International Crises*, Princeton University Press, 1968, σελ. 15.

5. Ειρ. Χειλά, ό.π., σελ 172

πολλούς ορισμούς, ως κρίση ορίζεται μια κατάσταση που γίνεται αντιληπτή από τους διαμορφωτές αποφάσεων ως ένα σημείο καμ্পής στην εξέλιξη των γεγονότων, που απειλεί σκοπούς υψηλής προτεραιότητας, αυξάνει την ανασφάλεια στο επίπεδο της λήψης αποφάσεων, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται ο έλεγχος πάνω στα γεγονότα και περιορίζεται ο διαθέσιμος χρόνος για τη λήψη αποφάσεων κατά την διάρκειά της⁶.

Η διαχείριση κρίσεων στα πλαίσια του ΟΗΕ

Καταστατικά το Συμβούλιο Ασφαλείας (ΣΑ) συνιστά το καθ' ύλην αρμόδιο όργανο του ΟΗΕ για την διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας⁷. Σύμφωνα με Κεφάλαιο VI άρθρο 33 του Χάρτη, το ΣΑ έχει την αρμοδιότητα να συστήνει στα μέλη του τα μέσα για την ειρηνική διευθέτηση τυχόν διαφορών.

Ακολούθως το Άρθρο 34 αναφέρει ότι:

«το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να ερευνά κάθε διένεξη ή κάθε κατάσταση που θα ήταν δυνατό να οδηγήσει σε διεθνείς προστριβές ή να δημιουργήσει διένεξη, με σκοπό να διαπιστώνει αν η παράταση αυτής της διένεξης ή αυτής της κατάστασης είναι πιθανό να θέσει σε κίνδυνο τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας».

καταδεικνύοντας τον κυρίαρχο ρόλο του συγκριμένου οργάνου σε ζήτημα που άπτονται της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείς.

Συναφώς το Άρθρο 35 προβλέπει ότι:

«Κάθε Μέλος των Ηνωμένων Εθνών μπορεί να επιστήσει την προσοχή του Συμβουλίου Ασφαλείας ή της Γενικής Συνελεύσεως σε διαφορές ή σε καταστάσεις σαν κι αυτές που αναφέρονται στο Άρθρο 34».

Ακολούθως, το Άρθρο 39 αναφέρει ότι το ΣΑ θα αποφαινεται αν υπάρχει απειλή για την ειρήνη, διατάραξη της ειρήνης ή επιθετική ενέργεια και θα κάνει συστάσεις ή θα αποφασίζει ποιά μέτρα θα λαμβάνονται σύμφωνα με τα Άρθρα 41 και 42, για να διατηρηθεί ή να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια. Επίσης, βάσει του Άρθρου 40, το ΣΑ, για να εμποδίσει επιδείνωση της καταστάσεως, μπορεί, πριν προβεί σε συστάσεις ή πριν να αποφασίσει για

6. Charles F. Hermann , "Some Issues in the Study of International Crisis," in Charles F. Hermann (ed.) International Crises: Insights from Behavioral Research. Free Press, NY, 1972.

7. Κεφάλαιο V Άρθρο 24.του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

ποιά από το προβλεπόμενα, βάσει του Άρθρου 39, μέτρα θα λάβει, δύναται να καλεί τα ενδιαφερόμενα μέρη να συμμορφωθούν με τα προσωρινά μέτρα που αυτό κρίνει αναγκαία ή επιθυμητά⁸.

Σύμφωνα με τον Χάρτη και ο Γενικός Γραμματέας έχει την αρμοδιότητα να επιστήσει στο ΣΑ την προσοχή για ζητήματα που θέτουν σε κίνδυνο την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια⁹. Το κανονιστικό πλαίσιο του ΟΗΕ δίνει την δυνατότητα στο ΣΑ να αποφανθεί κατά πόσο μια κρίση απειλεί τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και να λάβει τα ανάλογα μέτρα. Φυσικά δεν πρέπει αγνοούμε ότι, για τη λήψη οποιασδήποτε απόφασης που σχετίζεται με τον προσδιορισμό ενός ζητήματος που απειλεί την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια απαιτείται η ομόφωνη απόφαση των 5 μονίμων μελών¹⁰. Επίσης σε κάθε κράτος παρέχεται η καταστατική μέριμνα να προσφύγει στο ΣΑ για να εξετάσει κατά πόσο απειλείται η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια¹¹.

Εξετάζοντας το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο των ΗΕ και την πρακτική επτά και πλέον δεκαετιών, μπορούμε να προβούμε σε κάποιες υπομνήσεις σχετικά με τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο οργανισμός στη διαχείριση μίας κρίσης. Σύμφωνα λοιπόν με το ισχύον θεσμικό κεκτημένο και την διεθνή πρακτική και υπό το πρίσμα της αναγκαιότητας -για τους σκοπούς του κειμένου- αφαιρετικής γενίκευσης, διαπιστώνουμε ότι:

Πρώτον, δεν υπάρχει μόνιμος μηχανισμός «Διαχείρισης Κρίσεων» ανεξάρτητος από το ΣΑ.

Δεύτερον, εφ' όσον προσφύγει μία χώρα στο ΣΑ, η απόφαση του οργάνου οφείλει να εκτελεστεί από τα κράτη.

Τρίτον, η βασική μέριμνα του ΟΗΕ και κυρίως των νομίμων μελών του ΣΑ (θα) είναι η διατήρηση της διεθνούς τάξης, καθώς και η προάσπιση των δικών τους συμφερόντων και δευτερευόντως η τήρηση του διεθνούς δικαίου.

Τέταρτον και συναφές με το προαναφερθέν, η απόφαση δεν θα έχει υποχρεωτικά νομικό περιεχόμενο.

Οι Δυνατότητες Διαχείρισης Κρίσεων στα πλαίσια του NATO

Συμφώνα με το άρθρο 4 της Συμμαχίας, τα κράτη-μέλη έχουν την δυνατότητα να συσκέπτονται κάθε φορά κατά την γνώμη οιοδήποτε εξ αυτών απειλείται η εδαφική ακεραιότητα ή πολιτική ανεξαρτησία ή ασφάλεια ενός από τα μέλη¹². Σύμφωνα με το νέο δόγμα του της Συμμαχίας, που υιοθετήθηκε στην Σύνοδο Κορυφής της Washington το 1999, η διαχείριση κρίσεων χαρακτηρίζεται ως ένα από τα θεμελιώδη καθήκοντα ασφάλειας της Συμμαχίας¹³. Για να ενισχύσει την ασφάλεια και την σταθερότητας στην Ευρώ-ατλαντική περιοχή, το NATO είναι έτοιμο, αναλόγως της περίπτωσης και βάσει της

8. Άρθρο 39 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

9. Άρθρο 99 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

10. Άρθρο 27, παρ.3 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

11. Άρθρο 35 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ.

12. The North Atlantic Treaty Washington D.C. - 4 April 1949, Article 4.

13. Smith, Jean Edward, and Canby, Steven L. The Evolution of NATO with Four Plausible Threat Scenarios. Canada Department of Defence: Ottawa, 1987.

αρχής της συναίνεσης σύμφωνα με το Άρθρο 7 της Συνθήκης της Washington D.C.¹⁴, να συμβάλλει στην αποτελεσματική πρόληψη συγκρούσεων και να εμπλακεί ενεργά στην διαχείριση, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρήσεων αντιμετώπισης κρίσεων¹⁵.

Το Στρατηγικό Πρόγραμμα της Συμμαχίας το οποίο αποφασίστηκε το 2010¹⁶ ορίζει τις βασικές δραστηριότητες του NATO όπως: η συλλογική άμυνα, η διαχείριση κρίσεων και η συνεργατική ασφάλεια¹⁷. Η εν λόγω στρατηγική του NATO υιοθέτησε μία ολιστική προσέγγιση για την διαχείριση κρίσεων, προβλέποντας την συμμετοχή του σε όλες τις φάσεις της κρίσης και υιοθετώντας ένα ευρύ φάσμα εργαλείων για την διαχείριση κρίσεων¹⁸. Για την επίτευξη του προαναφερθέντος σκοπού το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (North Atlantic Council)¹⁹ υποστηρίζεται από μια πληθώρα ειδικευμένων επιτροπών, όπως: η Επιτροπή Πολιτικής Επιχειρήσεων (Operations Policy Committee), η Επιτροπή Πολιτικής και Συνεργασιών (Political & Partnerships Committee), η Στρατιωτική Επιτροπή (Military Committee) και η Επιτροπή Σχεδιασμού Επειγουσών Αναγκών Πολιτικής Προστασίας (Civil Emergency Planning Committee).²⁰

Σε επιχειρησιακό επίπεδο το NATO, μέσω του Κέντρου Καταστάσεων (Situation Centre -SITCEN)²¹, λαμβάνει, ανταλλάσσει και διαβιβάζει πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές πληροφορίες διαρκώς. Η συμμαχία διαθέτει ένα ολοκληρωμένο Σύστημα Αντίδρασης Κρίσεων (NATO Crisis Response System, NCRS). Σκοπός του NCRS αποτελεί η εξασφάλιση της απαιτούμενης ετοιμότητας, προ-ταυτοποίηση επιλογών και μέτρων αντιμετώπισης των κρίσεων και η έγκαιρη αρχική και στην συνέχεια οργανωμένη αντίδραση στις κρίσεις. Το NCRS παρέχει βήμα διαβούλευσης μεταξύ των εταίρων για την ανταλλαγή

14. Η Συνθήκη Του Βορείου Ατλαντικού Washington DC, 4 Απριλίου 1949. Άρθρον 7: Η παρούσα Συνθήκη δεν θίγει ουδέ θέλει ερμηνευθή ως θίγουσα καθ' οιονδήποτε τρόπον τα κατά τον Χάρτην δικαιώματα και τας υποχρεώσεις των Μερών, άτινα τυγχάνουσι Μέλη των Ηνωμένων Εθνών ή την πρωταρχικήν ευθύνην του Συμβουλίου Ασφαλείας δια την διατήρησιν της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας.

15. The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C., 24 April 1999. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?selectedLocale=en

16. Το Νέο Στρατηγικό Δόγμα του NATO – Λισσαβόνα 2010. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19 -20 November 2010

17. Ό.π., Core Tasks and Principles, 4 a,b and c.

18. Ό.π., Security through Crisis Management, 25

19. Σχετικά με το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο <https://www.sto.nato.int/Pages/north-atlantic-council.aspx>

20. Αναστάσιος Μπασαράς, *Η Διαχείριση Κρίσεων στο NATO*, Η Νέα Πολιτική, Β' Περίοδος, Παπαζήσης, Τεύχος 12, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2014, σελ. 48-50.

21. Σχετικά με το NATO Situation Centre (SITCEN) https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_57954.htm

πληροφοριών, την σύγκριση και τον εναρμονισμό των απόψεων των μελών σε συλλογικές αποφάσεις της συμμαχίας²².

Στα πλαίσια του Crisis Management Process (NCMP)²³, το NATO διαθέτει Σύστημα Πληροφοριών και Προειδοποίησης (NATO Intelligence and Warning System, NIWS), την Διαδικασία Επιχειρησιακού Σχεδιασμού (NATO's Operational Planning Process) και τον Σχεδιασμό Ενεργειών Διαχείρισης Κρίσεων Επείγουσών Αναγκών Πολιτικής Προστασίας (NATO Civil Emergency Planning Crisis Management Arrangements)²⁴.

Η πολιτική διαχείρισης κρίσεων της Συμμαχίας προσαρμόστηκε από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ώστε να λαμβάνει υπ' όψιν την διαφορετική φύση των κινδύνων που κλήθηκε να αντιμετωπίσει. Βασίζεται σε τρία αλληλοεπιδρώμενα χαρακτηριστικά: ενδοσυμμαχικός διάλογος, συνεργασία με άλλες χώρες και διατήρηση της δυνατότητας συλλογικής άμυνας του NATO. Καθένα από τα στοιχεία αυτά στοχεύει στην διασφάλιση ώστε οι κρίσεις που επηρεάζουν την Ευρώ-ατλαντική ασφάλεια να μπορούν να προλαμβάνονται ή να επιλύονται με ειρηνικά μέσα.²⁵

Σχετικά με το είδος των επιχειρήσεων που δύναται να εμπλακεί το NATO αυτές είναι: πρώτον, οι Επιχειρήσεις Συλλογικής Άμυνας σύμφωνα με το άρθρο 5. Το NATO επικαλέστηκε, για πρώτη φορά στην ιστορία του, το άρθρο 5 τον Σεπτέμβριο του 2001, στην συνέχεια των τρομοκρατικών ενεργειών κατά των ΗΠΑ. Δεύτερον, σε Επιχειρήσεις Ανταπόκρισης στην Κρίση, μη εμπίπτουσες στο άρθρο 5. Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις των επιχειρήσεων της Συμμαχίας στα Βαλκάνια, το Αφγανιστάν και το Κέρας της Αφρικής. Τρίτον, συμμετοχή του NATO σε Ανθρωπιστικές Επιχειρήσεις²⁶.

Σχετικά με την περίπτωση μιας κρίσης μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, η Ατλαντική Συμμαχία δεν δύναται να δράσει ανεξάρτητα, λόγω καταστατικών περιορισμών, από την βούληση των κρατών-μελών. Οι αποφάσεις στο NATO απαιτούν την συναίνεση όλων των χωρών-μελών, επομένως οι καταστατικές διασφαλίσεις και πρόνοιες δεν ισχύουν σε περίπτωση κρίσης μεταξύ δύο μελών της Συμμαχίας όπως στην υπό εξέταση περίπτωση.

Βέβαια οι τεράστιες επιχειρησιακές δυνατότητες της συμμαχίας προσδίδουν ικανότητα γνώσης των συνθηκών εκδήλωσης και της εξέλιξης μίας ελληνοτουρκικής κρίσης. Επίσης το ατλαντικό πλαίσιο δύναται να αποτελέσει τον δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ Αθήνας και Αγκύρας για την αποκλιμάκωση της κρίσης. Σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο η αποφυγή μίας ενδοσυμμαχικής κρίσης αποτελεί προτεραιότητα της Συμμαχίας για λόγους αξιοπιστίας, συνοχής και διατήρησης της επιχειρησιακής ετοιμότητας.

22. An Introduction to Operations Planning at the Operational Level, SUPREME HEAD-QUARTERS ALLIED POWERS EUROPE BELGIUM, NATO UNCLASSIFIED.

www.act.nato.int/images/.../copd_v20_summary.pdf

23. Ό.π., σελ. 4.

24. Αναστάσιος Μπασαράς, *Η Διαχείριση Κρίσεων στο NATO*, Η Νέα Πολιτική, Β' Περίοδος, Παπαζήσης, Τεύχος 12, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2014, σελ. 49.

25. Ιωάννης Α. Ραγιάς, *Θεωρίες Αμυντικής Αλληλεξάρτησης Η περίπτωση της Βορειο-Ατλαντικής Συμμαχίας*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2014, Κεφ. 3ο και 4ο.

26. Ό.π., σελ. 50.

Η Διαχείριση Κρίσεων στα πλαίσια της ΕΕ

Η ΚΕΠΠΑ (Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας) στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) εισήχθη με την Συνθήκη του Μάαστριχτ ως ο δεύτερος πυλώνας της νεοϊδρυθείσας τότε Ένωσης, παρέχοντας το θεσμικό πλαίσιο διαμόρφωσης και εφαρμογής όλων των πτυχών της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής

ασφάλειας των κρατών-μελών της²⁷.

Στην Σύνοδο Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Κολωνία το 1999 αναγνωρίστηκε από τα κράτη-μέλη η ανάγκη για την δημιουργία μίας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, ως ευρωπαϊκής δομής και μέρος της ΚΕΠΠΑ. Επίσης στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κολωνίας υιοθετήθηκε η διαχείριση κρίσεων ως αναγκαίο μέρος της ενισχυόμενης ΚΕΠΠΑ²⁸. Η ΚΠΑΑ (Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, Ευρωπαϊκή ΕΠΑΑ μέχρι το 2009) αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ΚΕΠΠΑ, όντας το θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης και εφαρμογής της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ²⁹.

Σχετικά με την άσκηση της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ το Άρθρο 11, § 1 της συνθήκης της Λισσαβόνας αναφέρει:

«συμπεριλαμβανομένου του προοδευτικού καθορισμού κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε κοινή άμυνα»

«Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας διέπεται από ειδικούς κανόνες και διαδικασίες. Χαράσσεται και υλοποιείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο, τα οποία αποφασίζουν με ομοφωνία»

Ακολούθως στο Άρθρο 28Α, § 2 προβλέπεται:

«Η κοινή πολιτική ασφαλείας και άμυνας περιλαμβάνει τον προοδευτικό προσδιορισμό κοινής αμυντικής πολιτικής της Ένωσης. Η κοινή αμυντική πολιτική θα οδηγήσει στην κοινή άμυνα όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λάβει σχετική απόφαση με ομοφωνία. Στην περίπτωση αυτή, συνιστά στα κράτη μέλη την έκδοση της απόφασης αυτής σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες»

27. Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Τίτλος V, Γενικές διατάξεις για την εξωτερική δράση της Ένωσης και ειδικές διατάξεις σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). κεφάλαιο 1

28. Cologne European Council 3 - 4 June 1999. Conclusions of the Presidency. http://www.europarl.europa.eu/summits/kol1_en.htm#V

29. Π. Ιωακειμίδης, *Η Συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 2001, σελ. 107-110

Σημαντική θεσμική αναφορά σχετικά με την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών της Ένωσης αλλά και με τον σημαίνοντα ρόλο του NATO στους τομείς άμυνας και ασφάλειας της ΕΕ γίνεται στο ίδιο άρθρο στην § 7:

« Σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφός του, τα άλλα κράτη μέλη οφείλουν να του παράσχουν βοήθεια και συνδρομή με όλα τα μέσα που έχουν στην διάθεσή τους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό δεν επηρεάζει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών»

«Οι δεσμεύσεις και η συνεργασία στον τομέα αυτόν εξακολουθούν να είναι σύμφωνες προς τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του Οργανισμού Βορείου-Ατλαντικού Συμφώνου, ο οποίος παραμένει, όσον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της».

Τα καταστατικά κείμενα και οι αποφάσεις της ΕΕ ορίζουν ότι η ΚΠΑΑ στοχεύει στην ανάπτυξη των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνατοτήτων της ΕΕ για την διαχείριση κρίσεων και πρόληψη συγκρούσεων σε διεθνές επίπεδο. Επίσης να εξασφαλίσει στην ΕΕ την επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε στρατιωτικά και μη μέσα, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιεί σε αποστολές εκτός της Ένωσης. Τέλος, αντικειμενικός σκοπός της αποτελεί η διατήρηση της ειρήνης, η πρόληψη των συγκρούσεων και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Επιγραμματικά οι σκοποί της ΚΠΑΑ προσδιορίστηκαν: η Ενίσχυση στρατιωτικών των ικανοτήτων ΕΕ., η πρόληψη των συγκρούσεων, η επιδίωξη σταθερότητας και ασφάλειας, η ενίσχυση τους διεθνούς ρόλου της ΕΕ, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η στήριξη τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους, η ρήτρα αλληλεγγύης και αμοιβαίας βοήθειας και διασφαλίστηκε ότι δεν θίγεται η ιδιαιτερότητα των κρατών-μελών του NATO³⁰.

Σε επίπεδο θεσμών και υποδομών υποστηρικτικών της ΚΠΑΑ δημιουργήθηκε ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας (EOA - EDA).³¹ Ακόμη ιδρύθηκαν μόνιμα πολιτικά και στρατιωτικά όργανα όπως: η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ - PSC)³², η Στρατιωτική Επιτροπή (ΣΕΕΕ - EUMC)³³ και το Στρατιωτικό Επιτελείο (ΣΕ - EUMS).³⁴

Το άρθρο 42 §2 της Συνθήκης της Λισσαβόνας αναφέρει ότι:

30. Σχετικά με την πορεία της Common Security and Defence Policy (CSDP) https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/5388/shaping-common-security-and-defence-policy_en

31. <https://www.eda.europa.eu/home>

32. <http://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/preparatory-bodies/political-security-committee/>

33. <http://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/preparatory-bodies/european-union-military-committee/>

34. [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/5436/The%20European%20Union%20Military%20Staff%20\(EUMS\)](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/5436/The%20European%20Union%20Military%20Staff%20(EUMS))

«Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας περιλαμβάνει τον προοδευτικό προσδιορισμό κοινής αμυντικής πολιτικής της Ένωσης. Η κοινή αμυντική πολιτική θα οδηγήσει στην κοινή άμυνα όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λάβει σχετική απόφαση με ομοφωνία. Στην περίπτωση αυτή, συνιστά στα κράτη μέλη την έκδοση της απόφασης αυτής σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες».

«Η πολιτική της Ένωσης κατά την έννοια του παρόντος τμήματος δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη τα οποία θεωρούν ότι η κοινή τους άμυνα υλοποιείται στα πλαίσια της οργάνωσης της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού (NATO), δυνάμει της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό».

Για τα κράτη μέλη που αφορά, αυτό σημαίνει ότι οι δράσεις που αναλαμβάνουν και οι αποφάσεις που λαμβάνουν στο πλαίσιο της στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων της ΕΕ είναι πάντα σύμφωνες με όλες τις υποχρεώσεις που υπέχουν ως σύμμαχοι του NATO³⁵. Τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν συμφωνήσει να διεξάγουν μόνιμες και συνεχείς διαβουλεύσεις με τους ευρωπαίους συμμάχους στο NATO που δεν είναι μέλη της ΕΕ οι οποίες να καλύπτουν το πλήρες φάσμα θεμάτων ασφάλειας, άμυνας και διαχείρισης κρίσεων.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επανεξέτασε την πρόοδο τον Μάρτιο του 2017 στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων και Άμυνας. Τα συμπεράσματα του Συμβουλίου οδήγησαν στην δημιουργία στρατιωτικής δυνατότητας σχεδιασμού και διεξαγωγής επιχειρήσεων (Military Planning and Conduct Capability, MPCC), μιας νέας δομής για την βελτίωση της ικανότητας της ΕΕ να αντιδρά ταχύτερα, αποτελεσματικότερα και με πιο απρόσκοπτο τρόπο, για τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή μη στρατιωτικών αποστολών³⁶.

Το Συμβούλιο σημείωσε επίσης την πρόοδο που επιτεύχθηκε στην εφαρμογή της κοινής δέσμης προτάσεων για τη συνεργασία ΕΕ-NATO μετά την κοινή δήλωση ΕΕ-NATO του Ιουλίου 2016 σχετικά με τη συνεργασία, καθώς και στην υλοποίηση του σχεδίου δράσης για την Ευρωπαϊκή Άμυνα. Σχετικά με τον ρόλο της ΚΠΑΑ στην διαχείριση κρίσεων, βάση των θεσμικών κειμένων και πάρα τον διακυβερνητικό χαρακτήρα το ευρωπαϊκό πλαίσιο, αποτελεί το πιο προνομιακό πεδίο διαχείρισης κρίσεων για την ελληνική εξωτερική πολιτική ιδιαίτερα σε σχέση με την Τουρκία. Ακόμη και υπό συνθήκες μη πολιτικής ολοκλήρωσης η όλη διαδικασία προσφέρει στην χώρα μας τεράστιες δυνατότητες σε πολιτικό, διπλωματικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο.

Οι πρόσφατες κρίσεις στα Ίμια και την κυπριακή ΑΟΖ και η επακόλουθη συνάντηση μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας στην Βάρνα κατέδειξαν τις θεσμικές και στρατηγικές αδυναμίες του ενοποιητικού εγχειρήματος στον τομέα

35. Σωτήρης Ντάλης, *Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η πολυμερής διαχείριση της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: Παπαζήσης, 2013.

36. <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/06/defence-security/>

της ΚΠΑΑ³⁷. Επιπλέον το εν εξελίξει Brexit θα αποδυναμώσει τις φιλοατλαντικές τάσεις εντός της ΕΕ, δεν θα επέλθει όμως *ipso facto* η άμεση χειραφέτησή της ΕΕ έναντι του ατλαντικού πλαισίου. Οι χώρες-μέλη της Ανατολικής Ευρώπης εξακολουθούν να ιεραρχούν το ατλαντικό πλαίσιο ως σημαντικότερο για την ασφάλεια και άμυνά τους, γεγονός που θα επιδρά καταλυτικά στην περαιτέρω ανάπτυξη της ΚΠΑΑ. Φυσικά δεν σημαίνει ότι η συμμετοχή της Ελλάδος στην ΕΕ δεν προσφέρει τεράστια πολιτικά, διπλωματικά και επιχειρησιακά πλεονεκτήματα. Επί του προκειμένου, τα θεσμικά κωλύματα που εγείρει η Άγκυρα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, σχετικά με την ανάληψη ενεργότερου ρόλου της χώρα μας στην ατλαντική συμμαχία, μπορούν να υλοποιηθούν στα πλαίσια της ΚΠΑΑ. Επίσης προσφέρονται σημαντικότερες δυνατότητες οικονομικής και στρατιωτικής (σε υλικό) ενίσχυσης και τεχνολογικής συνεργασίας εντός της ΕΕ. Ίσως μάλιστα αυτά τα οφέλη να μπορούμε να τα αντλήσουμε ευκολότερα εν σχέση με κάποια δέσμευση για την στρατιωτική δράση της ΕΕ σε περίπτωση μίας ελλανοτουρκικής κρίσης.

Συμπεράσματα

Το θεσμικό πλέγμα ΟΗΕ-ΝΑΤΟ-ΕΕ είτε εξ συστάσεως, είτε σταδιακά ενέταξαν στις ατζέντες τους την διαχείριση κρίσεων ως μέρος των πολιτικών τους. Εκτός από τις διακριτές επιλογές και μηχανισμούς του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, υπάρχει θεσμοθετημένη συνεργασία και των τριών οργανισμών για τον μεταξύ τους συντονισμό, όσον αφορά την διαχείριση κρίσεων. Πιο συγκεκριμένα η συνεργασία ΕΕ-ΟΗΕ για τη διαχείριση κρίσεων χρονολογείται από το 2003³⁸. Επίσης, στο πλαίσιο του ευρωατλαντικού χώρου, ο οποίος συστάθηκε στρατηγικά από την περίοδο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και σφυρηλατήθηκε στον Ψυχρό Πόλεμο, υπάρχει η εμπεδωμένη σχέση ΝΑΤΟ-ΕΕ³⁹. Μεταψυχροπολεμικά ενισχύθηκαν και οι σχέσεις ανάμεσα σε ΟΗΕ-ΝΑΤΟ⁴⁰. Γενικότερα, κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο υπήρξε πολλαπλασιάστηκαν ποσοτικά και ποιοτικά οι σχέσεις του ΟΗΕ με περιφερειακούς οργανισμούς με σκοπό να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα τα ζητήματα που απειλούν την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια⁴¹.

Και στους τρεις διεθνείς οργανισμούς αποτυπώνονται ξεκάθαρα οι διακρατικές και διακυβερνητικές προσεγγίσεις ως προς την διαδικασία λήψης των αποφάσεων. Όσον αφορά τον ΟΗΕ και συγκεκριμένα το ΣΑ, επί της ουσίας συνιστά ένα ηγεμονικό όργανο και κάθε απόφαση είναι υπό την κρίση-αίρεση των πέντε μονίμων μελών. Οι καταστατικές διατάξεις της Ατλαντικής

37. Παρά την αναφορά του ανακινωθέντος για παράνομες ενέργειες (illegal activities) της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο δεν απτές ενέργειες εναντίον της Άγκυρας. Την επόμενη ημέρα το Συμβούλιο Ασφαλείας της Τουρκίας αποφάσισε να συνεχίσει τις πρακτικές του στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο. <http://www.fortunegreece.com/article/anakinouthen-kolafos-tis-sinodou-korifis-kata-ton-tourkikon-prokliseon/>

38. EU-UN cooperation in peacekeeping and crisis management [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/el/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)572783](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/el/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)572783)

39. Ιωάννης Α. Ραγιές, *Δημόσια διπλωματία και στρατηγική επικοινωνία σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων*, Αθήνα: Σταμούλης, 2014, σελ. 128-33

40. Michael F. Harsch, *The Power of Dependence: NATO-UN Cooperation in Crisis Management*, Oxford: Oxford University Press, 2015,

41. Ειρήνη Χειλά, *Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης*, Αθήνα: Ποιότητα, 2013.

Συμμαχίας, όπου προϋποθέτει ομόφωνες αποφάσεις, οδηγεί σε αδυναμία δράσης στις περιπτώσεις αντιτιθέμενων συμφερόντων μεταξύ των κρατών-μελών ή όταν στην κρίση εμπλέκονται 2 ή περισσότερα κράτη - μέλη. Υπό αυτές τις συνθήκες δίδεται χώρος για μονομερείς προσεγγίσεις (ηγεμονικής χροιάς διαμεσολάβηση) που (θα) βασίζεται στην ιεραρχία ισχύος και θα αναδεικνύει τον κυρίαρχο ρόλο των ΗΠΑ.

Παρά τις θεσμικές αδυναμίες το θεσμικό πλαίσιο ΟΗΕ-NATO-ΕΕ προσδίδει πολύ σημαντικές δυνατότητες σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, ιδιαίτερα για μη αναθεωρητικές χώρες, όπως η Ελλάδα. Ακόμη και η οριακή βελτίωση της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ θα είναι προς όφελος της Ελλάδας και της Κύπρου. Η Διαχείριση Κρίσεων ακόμη και στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών θα εξαρτάται αιτιωδώς από τους συσχετισμούς ισχύος. Αναμφίβολα, όσο περισσότερο ο χειρισμός μίας κρίσης απομακρύνεται από το πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, τόσο λιγότερο κανονιστικό περιεχόμενο θα έχει και κατά συνέπεια θα εξαρτάται από ηγεμονικές επιλογές και διευθετήσεις. Τελευταίο αλλά όχι έσχατο, σε όλες τις περιπτώσεις διαχείρισης μίας κρίσης από έναν ή περισσότερους τρίτους δρώντες, η προσπάθεια αποκλιμάκωσης θα εξαρτάται από τα τετελεσμένα της ισχύος και τα εμπλεκόμενα μέρη θα «τείνουν» να προσαρμοστούν σε αυτά, καταδεικνύοντας στο βαθμό που οι διεθνείς θεσμοί είναι πρώτιστα θεσμοί τάξης και όχι δικαιοσύνης.⁴²

42. Παν. Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003, σελ 151-5.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Χρήστος Ζιώγας ανακηρύχθηκε Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων, του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, το 2013. Έκτοτε, διδάσκει στο οικείο τμήμα σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο: Διεθνή Πολιτική, Χειρισμό Κρίσεων και Ευρω-αμερικανικές Σχέσεις. Παράλληλα, έχει ξεκινήσει μεταδιδακτορική έρευνα με θέμα: Ανθρωπολογικές τάσεις στο μετα-μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα. Την τελευταία τριετία διδάσκει στο τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου: Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων, Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Ζητήματα Διεθνούς Ασφάλειας και Ειδικά θέματα Διεθνών Σχέσεων. Επίσης, τα τρία προηγούμενα ακαδημαϊκά έτη διετέλεσε εντεταλμένος διδασκαλίας στη βαθμίδα του Λέκτορα στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, διδάσκοντας Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνείς Στρατιωτικούς Οργανισμούς.

Τα ακαδημαϊκά έτη 2015-6 και 2016-7 είχε συνδιδάξει το μάθημα: Χειρισμός Κρίσεων, στα πλαίσια του κοινού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σ.ΕΘ.Α-Δ.Ε.Π.Σ.: «Στρατηγικές Σπουδές Ασφάλειας».

Συνεργάζεται ως φορομίσθιος καθηγητής στην Σχολή Εθνικής Ασφαλείας της Αστυνομικής Ακαδημίας, στη Σχολή Νομικού Σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων και στη Σχολή Διοίκησης & Επιτελών της Πολεμικής Αεροπορίας.

"Η Σημασία των «Δεξαμενών Σκέψης» στην Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής και η Επιρροή τους στην Εθνική Πολιτική"

του Ανχη (ΥΠ) Μπαμπαλιούτα Κωνσταντίνου, σπουδαστή 16ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Λειτουργία των Δεξαμενών Σκέψης στο Διεθνές Περιβάλλον

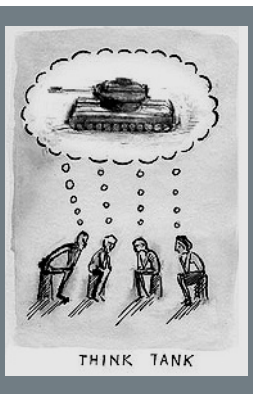
Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο που αντιμετωπίζει όλο και πιο σύνθετες σχέσεις και αλληλεπιδράσεις, έναν κόσμο που δημιουργεί ένα περιβάλλον κινδύνων και ευκαιριών, το μοντέλο του Έθνους-Κράτους έχει αλλάξει και η πολιτική διακυβέρνηση έχει ανοίξει την πόρτα και σε άλλους κοινωνικοπολιτικούς φορείς. Οι Δεξαμενές Σκέψης - όπως οι ομάδες λόμπυ, οι Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ), οι οργανισμοί δημοσίων σχέσεων, τα πολυεθνικά ή τα διακρατικά ιδρύματα - έχουν αναπτυχθεί με εκθετικό ρυθμό και έχουν αποκτήσει κύρος στη συζήτηση και το σχεδιασμό των δημόσιων πολιτικών σε όλους τους τομείς: υγεία, εκπαίδευση, δίκαιο, οικονομία, ασφάλεια, άμυνα, περιβάλλον, φυσικοί πόροι, ενέργεια και διεθνείς σχέσεις. Οι Δεξαμενές Σκέψης επηρεάζουν την εθνική και διεθνή λήψη αποφάσεων και αποτελούν πρόσθετο πόρο για την πολιτική διαχείριση των κρατών.

Ο συνδυασμός ενός πλαισίου διαφορετικών απειλών (τρομοκρατία, αντάρτες πόλεων, κυβερνοπόλεμος, παράνομη διακίνηση αγαθών/ανθρώπων, βιομηχανική κατασκοπεία, πολέμους της γνώσης, οικονομικοί πόλεμοι κ.λπ.) μαζί με την οικονομική κρίση που έχει σαρώσει τον κόσμο από το 2007, οδήγησε σε επανεξέταση του κλασικού μοντέλου πολιτικών άμυνας και ασφάλειας και την οικονομική τους διαχείριση. Σε αυτό το πλαίσιο, οι νέες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών έχουν φέρει επανάσταση στο παραδοσιακό παράδειγμα της κάθετης οικοδόμησης της κοινωνίας: πολιτεία - θεσμοί - μέσα ενημέρωσης - πληθυσμός. Αντί αυτού, έχει γίνει ένα βήμα προς μια δομή του κόσμου τύπου πλέγματος. Η διαδικασία μετασχηματισμού στη διαχείριση ενός κράτους προς μια πιο συνεργατική προσέγγιση είναι ένα βασικό σημείο όταν αντιμετωπίζονται αυτές οι απειλές. Η κρίση έθεσε υπό αμφισβήτηση το μοντέλο διακυβέρνησης και τη φύση των διαφόρων χρήσεων της δημόσιας ή ιδιωτικής εμπειρογνωμοσύνης που είναι απαραίτητες για τον καθορισμό, την αξιολόγηση, την εφαρμογή ή την επικοινωνία των κατάλληλων παγκόσμιων στρατηγικών. Οι δεξαμενές σκέψης αποκτούν σημαντικό ρόλο ως πόροι ιδιωτικής εμπειρογνωμοσύνης που επηρεάζουν τις εθνικές και διεθνείς πολιτικές και την κοινή γνώμη, δημιουργώντας ένα χώρο διαλόγου μεταξύ κυβερνήσεων και κοινωνίας των πολιτών και διαδραματίζοντας ρόλο διαμεσολαβητή.

Ορισμός των Δεξαμενών Σκέψης

Ο εντοπισμός του κατάλληλου ορισμού για τις Δεξαμενές Σκέψης παραμένει έως και σήμερα ένα δύσκολο και, κατά μία έννοια, ανολοκλήρωτο έργο για την ακαδημαϊκή και την επιστημονική κοινότητα. Οι προσπάθειες των μελετητών της πολιτικής να οριοθετήσουν τις "οργανώσεις δημόσιας πολιτι-

κής” συναντούσαν ανέκαθεν ποικίλα μεθοδολογικά προσκόμματα, τα οποία οφείλονταν στην, αναμφισβήτητη, σύνθετη και πολυδιάστατη φύση του φαινομένου. Η περίοδος ακμής αυτών των οργανώσεων, σημειώθηκε στα τέλη του 20ου αιώνα, για λόγους που θα αναλυθούν στην πορεία, θέτοντας νέες προκλήσεις στους επιστήμονες του χώρου. Όπως πολλές ακόμα λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται καθημερινά για να περιγράψουν μια έννοια, έναν τόπο, μια λειτουργία ή ένα φαινόμενο, ο όρος δεξαμενή σκέψης κατέληξε να σημαίνει κάτι θολό, αόριστο και μακρινό. Έτσι, παρ’ όλο που σήμερα οι Δεξαμενές Σκέψης διαδραματίζουν, κυρίως στις Η.Π.Α., σημαίνοντα πολιτικό ρόλο, στη συλλογική συνείδηση η γνώση γι’ αυτούς τους οργανισμούς είναι ιδιαίτερα συγκεχυμένη.

Στο νεφελώδες τοπίο οριοθέτησης των Δεξαμενών Σκέψης έχουν συμβάλει και οι ομοιότητες που αυτές παρουσιάζουν με άλλες ομάδες σε όλο τον κόσμο. Κοινωνικά μορφώματα όπως μη κυβερνητικές οργανώσεις, ομάδες συμφερόντων, επαγγελματικές ενώσεις, συμβουλευτικές εταιρείες ή, ακόμα, και πανεπιστημιακά ιδρύματα διεκδικούν την “ταμπέλα” της Δεξαμενής Σκέψης, με βεβαιωμένη την πεποίθηση ότι κάτι τέτοιο τους προσδίδει επιστημονικό κύρος ενώπιον πιθανών χρηματοδοτών². Ωστόσο, η όποια σύγκλιση παρατηρήθηκε μεταξύ των Δεξαμενών Σκέψης και λοιπών οργανισμών σε οργανωτικό επίπεδο κατά τις δεκαετίες διεθνοποίησης του φαινομένου, θα είναι λάθος να μας οδηγήσει στην ταύτισή τους. Άλλωστε,

ορισμένες αντιστοιχίες κυρίως στον τρόπο δράσης δε θα πρέπει να κάνουν τον μελετητή να παραμερίσει σημαντικές διαφορές στη δομή, τη δράση και τους αποδέκτες τους.

Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, στο οποίο επιχειρείται μια εκτίμηση του δυναμικού μιας δεξαμενής σκέψης, όσον αφορά στην διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής και επιρροής στην Εθνική Πολιτική, ως δεξαμενή σκέψης θεωρείται ένας μόνιμος οργανισμός που αναλαμβάνει έρευνα με σκοπό να επηρεάσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, την παροχή συμβουλών από ειδικούς και τη διάδοση πληροφοριών και γνώσεων στο ευρύ κοινό. Αυτός είναι ένας μάλλον ευρύς ορισμός που παραμένει ουδέτερος ως προς το ζήτημα της νομικής ανεξαρτησίας καθώς και της αυτονομίας από άλλους οργανισμούς. Τα ερωτήματα αναφορικά με την ανεξαρτησία και τον ορισμό μιας δεξαμενής σκέψης είναι σημαντικά, έχουν απασχολήσει τους ερευνητές και απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή.

Σε αντίθεση με την τυπική αγγλοσαξονική άποψη που θεωρεί ως δεξαμενές σκέψης μόνο εκείνα τα ιδρύματα που έχουν ένα εντελώς ανεξάρτητο νομικό καθεστώς που λειτουργεί σε μη κερδοσκοπική βάση και διαχωρίζονται σαφώς από πανεπιστήμια, πολιτικά κόμματα ή οποιοδήποτε άλλο εταιρικό συμφέρον, υπό την πλέον σύγχρονη αντίληψη, ο βαθμός της πραγματικής αυτονομίας και ανεξαρτησίας δεν σχετίζεται μόνο με τη νομική προσωπικότη-

2. Stone, Diane, “Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes”, 2007

τα ενός οργανισμού, αλλά περισσότερο με τις κυρίαρχες κοινωνικές και πολιτικές παραδόσεις, με το περιφερειακό πλαίσιο, με την κουλτούρα του ινστιτούτου, καθώς και με τις συνθήκες υπό τις οποίες λειτουργεί ο οργανισμός.

Ιστορική Αναδρομή

Ο όρος Δεξαμενή Σκέψης (Think Tank) καθιερώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου³. Στην πρότυπη χρήση του αναφερόταν σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους πίσω και μακριά από το μέτωπο της μάχης, όπου οι στρατιωτικοί ηγέτες συγκεντρώνονταν για να συσχεφθούν. Τα δωμάτια αυτά προσέφεραν το ασφαλές περιβάλλον που ήταν απαραίτητο για τη χάραξη της πολεμικής στρατηγικής και τη λήψη αποφάσεων. Γίνεται, έτσι, κατανοητό, ότι ο όρος γεννήθηκε στις Η.Π.Α. και απορρέει από την αμερικανική πολεμική εμπειρία. Όπως ήταν αναμενόμενο, κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, στο χώρο της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας επικράτησαν η αγγλοσαξονική ορολογία και οι αμερικανοκεντρικές θεωρήσεις. Μέχρι και πριν από μισό αιώνα, υποστηρίζει η καθηγήτρια Diane Stone, υπήρχε ένας αρκετά ξεκάθαρος ορισμός για τα think tanks: επρόκειτο για «ανεξάρτητα, μη κερδοσκοπικά ερευνητικά ινστιτούτα με πολιτικό προσανατολισμό»⁴. Αυτός ο ορισμός είναι ενδεικτικός του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου μέσα στο οποίο σχηματίστηκαν οι πρώτες δεξαμενές σκέψης. Τα φιλελεύθερα χαρακτηριστικά του αμερικανικού πολιτικού συστήματος άφηναν άπλετο χώρο για ανεξάρτητη σκέψη σε εξωθεσμικούς παράγοντες, ενώ, παράλληλα, η μεταπολεμική πρωτοκαθεδρία των Η.Π.Α. έθετε νέα πιεστικά ζητήματα διεθνούς πολιτικής στην αμερικανική ηγεσία, διαμορφώνοντας, έτσι πρόσφορο έδαφος στους ειδικούς της πολιτικής.

Τύποι Δεξαμενών Σκέψης

Οι δεξαμενές σκέψης ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό αναφορικά με το μέγεθος, τους πόρους που έχουν στη διάθεσή τους, τους τομείς έρευνας τους, στη νομική δομή τους και στα μοντέλα διαχείρισής τους. Πολλά ακαδημαϊκά άρθρα που ορίζουν τις δεξαμενές σκέψης δημοσιεύθηκαν στη δεκαετία του '90, μεταξύ των οποίων έργα ορισμένων πρωτοπόρων της Βόρειας Αμερικής όπως οι James McGann, Ken Weaver και Donald Abelson. Αυτοί οι συγγραφείς εντόπισαν τα ακόλουθα κριτήρια για τον καθορισμό ενός οργανισμού ως Δεξαμενή Σκέψης:

3. Παναγιώτης - Μίνως Χασλαρίδης, «Τα Think Tanks και η συμβολή τους ως εξωθεσμικούς παράγοντες στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ», 2012.

4. Stone, Diane, "Garbage Cans, Recycling Bins or Think Tanks? Three Myths about Policy Institutes", 2007

- Ένας ανεξάρτητος οργανισμός. Το επίπεδο ανεξαρτησίας καθορίζεται από τα καταστατικά του και τις πηγές χρηματοδότησής του (ιδιωτικές ή δημόσιες/ιδιωτικές και μικτές) ή από τους άμεσους δεσμούς του με τις κρατικές εξουσίες (ενεργοί πολιτικοί που κατέχουν θέση στον οργανισμό).
- Αφοσίωση προς το γενικό συμφέρον.
- Μόνιμη ομάδα εργασίας με επίκεντρο την έρευνα.
- Την παραγωγή καινοτόμων προτάσεων και μελλοντικών δημόσιων πολιτικών, με σκοπό τη συμμετοχή τους στη δημόσια συζήτηση.
- Ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός.
- Ένας οργανισμός που διαθέτει δικούς της ελεύθερους επικοινωνιακούς πόρους (ιστοσελίδα, blogs, εκδόσεις, συνέδρια κ.λπ.) με σκοπό τη διάδοση πληροφοριών σε όσο το δυνατόν ευρύτερο ακροατήριο (Urrutia, 2013).

Λόγω της μη εκπλήρωσης ορισμένων από αυτά τα κριτήρια, αποκλείονται ΜΚΟ, φιλανθρωπικά ιδρύματα, πλατφόρμες πολιτικών κομμάτων ή πολιτικών προσωπικοτήτων και ομάδες συμφερόντων. Όπως εξηγείται από τον Thomas Medvetz⁵, οι δεξαμενές σκέψης ακολουθούν ένα αιώσιο κύκλο διπλής κίνησης, «της προσέγγισης» και της «αποχώρησης», που τους επιτρέπει να αποκτήσουν την ισορροπία που χρειάζονται για τη νομιμότητά τους. Ενώ η «αποχώρηση» τείνει να διαφοροποιήσει τις δεξαμενές σκέψης από τα θεσμικά όργανα που βρίσκονται πιο κοντά σε αυτά (ή να τις απομακρύνουν από εκείνους που τους χρηματοδοτούν) και έτσι να επιβεβαιώσουν την ανεξαρτησία τους, η «προσέγγιση», από την άλλη πλευρά, αποκαθιστά μια εξάρτηση σε σχέση με αυτά τα θεσμικά όργανα, ώστε να μπορέσουν οι δεξαμενές σκέψης να απολαμβάνουν τους συμβολικούς και υλικούς πόρους που έχουν να τους προσφέρουν. Αυτή η ισορροπία επιτρέπει την ύπαρξη ακαδημαϊκών, πολιτικών και επιχειρηματικών δεσμών και κάθε σύνδεσμος εξασφαλίζει τη νομιμότητα που στη συνέχεια εγγυάται την ανεξαρτησία σε σχέση με άλλα θεσμικά όργανα. Η τοποθέτηση των δεξαμενών σκέψης στον τομέα της εμπειρογνωμοσύνης σχετικά με τις δημόσιες πολιτικές μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: μια δεξαμενή σκέψης είναι πιο ακαδημαϊκή από ένα λόμπι, περισσότερο επιχειρηματική από ένα πανεπιστήμιο, και πιο πολιτική από μια επιχείρηση. Ως κριτήριο διαφοροποίησης, μπορεί να ειπωθεί ότι μια δεξαμενή σκέψης οργανώνει ερευνητικές εργασίες, προβλέποντας δράσεις από την πλευρά ομάδων συμφερόντων. Οι δεξαμενές σκέψης χρησιμοποιούν αμφίδρομη επικοινωνία, με ανάμειξη της επιρροής με την πληροφοριακή εκπαίδευση. Οι περισσότερες δεξαμενές σκέψης χρησιμοποιούν μια συσχετιστική δομή, με την εκ των ουκ άνευ προϋπόθεση της διαφύλαξης του γενικού συμφέροντος.

Ωστόσο, η έννοια της ανεξαρτησίας από τις πολιτικές, διοικητικές και οικονομικές δυνάμεις που επιτρέπει την αναγνώριση μιας δεξαμενής σκέψης

5. MEDVETZ, Thomas, *Terra Obscura: Vers une théorie des think tanks américains*, in Yann Birard, Renaud Crespin, *Aux Frontières de L'expertise: Dialogues entre Savoirs et Pouvoirs*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2010, Chapter 11, p. 157. Επίσης διαθέσιμο στην υπερσύνδεση: <http://sociology.ucsd.edu/faculty/bio/documents/Medvetz.10.Terra.pdf> p. 8

πρέπει να τεθεί σε προοπτική. Πρώτα απ' όλα, διότι αποκλείει φορείς που αποτελούν μέρος ενός διοικητικού μηχανισμού με τη δυνατότητα να δώσει εκ του νόμου εγγυήσεις και πολιτικές ανεξαρτησίας - εγγυήσεις και πολιτικές που είναι πιο αποτελεσματικές από τις ιδιωτικές δεξαμενές σκέψης, με αποκλειστικά ιδιωτικές πηγές χρηματοδότησης και ότι, επομένως, εξαρτώνται από τα συμφέροντα των πελατών τους και των χορηγών τους. Και δεύτερον, επειδή η έννοια της ανεξαρτησίας είναι μια απαίτηση που χαρακτηρίζεται πολύ από την ιστορία και τον πολιτισμό των Ηνωμένων Πολιτειών. Η συζήτηση στην Ευρώπη σχετικά με την ουσιαστική ανεξαρτησία συμπεριλαμβάνει μέρος του δημόσιου σκεπτικισμού σχετικά με την αξιοπιστία των δεξαμενών σκέψης.

Οι δεξαμενές σκέψης μπορούν να οριστούν ως οργανώσεις *sui generis* λόγω του ότι υπάρχουν πολύ λίγες χώρες στις οποίες υπάγονται σε ειδική νομική κατηγορία⁶. Μπορούν είτε να ταξινομηθούν βάσει της οργανωτικής δομής τους είτε μέσω της δραστηριότητας που εκτελούν, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα (McGann, 2017):

Πίνακας 1: Κατηγορίες Υπαγωγής των Δεξαμενών Σκέψης

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΟΡΙΣΜΟΣ
ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΚΑΙ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ	Σημαντική ανεξαρτησία από οποιοδήποτε ομάδα συμφέροντος ή δωρητή και αυτόνομη λειτουργία και χρηματοδότηση από την κυβέρνηση.
ΨΕΥΔΟ-ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ	Αυτόνομο από την κυβέρνηση αλλά ελεγχόμενο από μια ομάδα συμφερόντων, έναν δωρητή ή έναν αναθέτοντα οργανισμό που παρέχει το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης και έχει σημαντική επιρροή στις λειτουργίες του think tank.
ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	Ένα μέρος της επίσημης δομής της κυβέρνησης.
ΟΙΟΝΕΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ	Χρηματοδοτείται αποκλειστικά από κρατικές επιχορηγήσεις και συμβάσεις αλλά δεν αποτελεί μέρος της επίσημης δομής της κυβέρνησης.
ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΗ ΜΕ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	Ένα ερευνητικό κέντρο πολιτικής σε ένα πανεπιστήμιο.
ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΗ ΜΕ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ	Είναι επίσημα συνδεδεμένο με ένα πολιτικό κόμμα.
ΕΤΑΙΡΙΚΗ (ΓΙΑ ΚΕΡΔΗ)	Ένας κερδοσκοπικός οργανισμός δημοσίου συμφέροντος, ο οποίος είναι συνδεδεμένος με μια εταιρεία ή απλώς λειτουργεί με κερδοσκοπικό σκοπό.

6. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ρυθμίζονται από το άρθρο 501c του Κώδικα Φορολογίας, μαζί με άλλους οργανισμούς που δεν μπορούν να θεωρηθούν ως δεξαμενές σκέψης. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: Official Cornell University Law School, <http://www.law.cornell.edu/uscode>

Οι Δεξαμενές Σκέψης στην Ελλάδα

Συνήθως, οι δεξαμενές σκέψης στην Ελλάδα τείνουν να λειτουργούν ως ινστιτούτα πολιτικής, ερευνητικοί οργανισμοί, ινστιτούτα/ιδρύματα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή σε ορισμένες περιπτώσεις ως Ενώσεις Προσώπων, σύμφωνα με το άρθρο 107 του Αστικού Κώδικα⁷. Αυτό ισχύει τόσο για τις δεξαμενές σκέψης που φαίνεται να είναι οργανωτικά ανεξάρτητες, όσο και για οργανισμούς που λειτουργούν υπό την αιγίδα ενός μεγαλύτερου ιδρύματος, όπως είναι μια κρατική υπηρεσία ή ένα πανεπιστήμιο, υπό ad-hoc καθεστώς, όπως είναι η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) και το Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΝΕΕ).

Στις αρχές της δεκαετίας του 90, η ανάπτυξη των δεξαμενών σκέψης στη χώρα μας, ακολούθησε σχεδόν αποκλειστικά την ανάπτυξη που σημειώθηκε στο εσωτερικό των αγγλοαμερικανικών συστημάτων, ήτοι των οργανισμών «τρίτου τομέα»⁸ εφαρμόζοντας γνώσεις και εμπειρογνωμοσύνη σε δημόσια προβλήματα (Smith, 1991; Weiss, 1992).

Η κυρίαρχη πολιτική κουλτούρα στη χώρα σήμαινε ότι μετά το 2008, με την εξάπλωση της ελληνικής χρηματοπιστωτικής κρίσης, ο «τρίτος τομέας» στην Ελλάδα κυριαρχείται από πολιτικά κόμματα ή δημόσιους φορείς. Ενώ υφίσταται ένας μικρός αριθμός ανεξάρτητων (από κρατικές ή πολιτικές συνεργασίες) οργανισμών, δεν υπήρχε αρκετός χώρος για να θεωρηθεί ότι οι οργανισμοί αυτοί επηρεάζουν την πολιτική ατζέντα, την λήψη απόφασης και την κοινή γνώμη. Πριν από τη χρηματοπιστωτική κρίση, ακόμη και δημοσίως, οι δεξαμενές σκέψης ήταν ελάχιστα γνωστές στο ευρύ κοινό και είχαν μικρή επιρροή έναντι των προαναφερθέντων φορέων.

Επιπλέον, οι Έλληνες πολίτες, με εξαίρεση το γεγονός των Ολυμπιακών Αγώνων όπου επέδειξαν μια βραχύβια δυναμική εθελοντισμού, δεν επιδεικνύουν μεγάλο ενδιαφέρον για τον εθελοντισμό. Οι «συμμετοχικοί» μηχανισμοί που βρίσκονται εκτός της ευρείας σφαίρας του κράτους, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών κομμάτων ή των πανεπιστημίων, παρέμειναν εκτός της κεντρικής πολιτικής σκηνής. Η κατάσταση αυτή είναι εμφανής και στην εξέλιξη των δεξαμενών σκέψης στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την παγκόσμια τάση, οι δεξαμενές σκέψης στην Ελλάδα φαίνεται να έχουν πολλαπλασιαστεί σε μεγάλο βαθμό στη δεκαετία του '90, όπου παρατηρούμε τη δημιουργία ενός μεγάλου αριθμού «ινστιτούτων πολιτικής». Βάσει του χαρακτήρα της δραστηριότητάς τους, τα ινστιτούτα αυτά μπορούν να περιγραφούν ευρέως ως «δεξαμενές σκέψεις».

7. <http://www.ministryofjustice.gr/site/kodikis/tabid/225/language/el-GR/Default.aspx>

8. «Οργανισμοί τρίτου τομέα» είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το φάσμα των οργανισμών που δεν είναι ούτε δημόσιοι ούτε ιδιωτικοί. Περιλαμβάνει εθελοντικές και κοινωνικές οργανώσεις (τόσο επίσημα καταχωρημένες φιλανθρωπικές οργανώσεις όσο και άλλες οργανώσεις, όπως ενώσεις, ομάδες αυτοβοήθειας και κοινοτικές ομάδες), κοινωνικές επιχειρήσεις, αλληλασφάλειας και συνεταιρισμούς, βλέπε: <https://www.nao.org.uk/successful-commissioning/introduction/what-are-civil-society-organisations-and-their-benefits-for-commissioners/>

Ελληνικό Γίνεσθαι

Εξετάζοντας την περίπτωση της Ελλάδας, θα πρέπει να γίνει αναφορά σε ένα σημείο μεγάλης σημασίας. Κατά την εξέταση της ανεξαρτησίας και της εγκυρότητας του αποτελέσματος μιας Δεξαμενής Σκέψης, είναι σκόπιμο να εξεταστούν παράγοντες όπως η κυρίαρχη δραστηριότητα των πολιτικών κομμάτων, οι οικονομικοί πόροι, η κρατική κουλτούρα, καθώς και ο παράγοντας της χρηματοπιστωτικής κρίσης που έχει αλλάξει συλλογικά το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον, όπως καθιερώθηκε τις τελευταίες τρεις δεκαετίες και τους "κανόνες" του παιχνιδιού, συνολικά.

Σύμφωνα με την έκθεση του 2017 «Global Go to Think Tank», σήμερα υπάρχουν περίπου 41 δεξαμενές σκέψης που λειτουργούν στην Ελλάδα. Αυτός είναι όμως ένας αριθμός που πρέπει να χρησιμοποιείται με ιδιαίτερη προσοχή, καθώς βασίζεται σε ένα πολύ ευρύ ορισμό του τι είναι μια δεξαμενή σκέψης, και περιλαμβάνει επιστημονικές ενώσεις, ιδρύματα, δεξαμενές παρέμβασης, ερευνητικά ιδρύματα και κομματικά ή ινστιτούτα ιδιωτικού τομέα, ενώ σε μια περίπτωση, δύο διαφορετικοί κλάδοι ενός οργανισμού εμφανίζονται ως δύο ξεχωριστές μονάδες. Στην πραγματικότητα, υπάρχει ένας πολύ μικρός αριθμός πραγματικά ανεξάρτητων δεξαμενών σκέψης στην Ελλάδα, τουλάχιστον υπό την νομική έννοια, αντανακλώντας αναμφισβήτητα την κυρίαρχη πολιτική κουλτούρα, όπου η χάραξη πολιτικής περνά παραδοσιακά από τα πολιτικά κόμματα και την κρατική δομή.

Εξετάζοντας το χρονοδιάγραμμα της διάδοσης των δεξαμενών σκέψης, είναι προφανές ότι η πλειοψηφία αυτών των ινστιτούτων πολιτικής είναι είτε δημόσιες δεξαμενές σκέψης (που λειτουργούν υπό την εποπτεία συγκεκριμένης κρατικής υπηρεσίας, συνήθως ενός υπουργείου) είτε των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, δηλαδή ερευνητικές μονάδες που ανήκουν σε ακαδημαϊκό ίδρυμα. Οι υπόλοιπες "Δεξαμενές Σκέψεις" είναι βασικά ιδρύματα, τα οποία έχουν συσταθεί με προεδρικά διατάγματα, σύμφωνα με το σχετικό νομικό πλαίσιο ή κομματικές δεξαμενές σκέψεις, καθώς δείχνουν σαφείς δεσμούς με τα πολιτικά κόμματα από τα οποία προήλθαν. Μερικοί μόνο οργανισμοί φαίνεται να έχουν απόλυτα ξεχωριστή νομική και οργανωτική ταυτότητα και σε λίγες των περιπτώσεων εξακολουθεί να είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι θεσμικές τους σχέσεις.

Προσδιορισμός Σημασίας των Δεξαμενών Σκέψης Μέσω Μελετών Περίπτωσης

Με βάση τα προαναφερθέντα και τον σκοπό της παρούσας εργασίας, δύο ελληνικές δεξαμενές σκέψης έχουν επιλεγεί ως μελέτες περιπτώσεων, προκειμένου να διερευνηθεί η συσχέτισή τους με τη διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής και της επιρροή τους στην Εθνική Πολιτική. Το Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.) και το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE).

Η επιλογή αυτή βασίζεται στη σημαντική επίδραση και τη φήμη τους, σε αντίθεση με άλλους ερευνητικούς οργανισμούς που θα μπορούσαν να αναλυθούν αλλά το έργο τους είναι μάλλον σποραδικό και σίγουρα όχι συστημα-

τικό. Οι προαναφερθέντες οργανισμοί έχουν ανεξάρτητες νομικές προσωπικότητες και δεν έχουν καμία σχέση με πολιτικά κόμματα ή οργανώσεις του ιδιωτικού τομέα, γεγονός που αντιπροσωπεύει τον παράγοντα της «επίσημης ανεξαρτησίας». Και οι δύο οργανισμοί φαίνεται ότι υποστηρίζουν και υποστηρίζουν σαφώς την ανεξάρτητη και "ουδέτερη" θέση της έρευνας τους. Επιπλέον, το ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ. προσανατολίζεται κυρίως σε θέματα γεωπολιτικής (γεωστρατηγική, γεωοικονομία), εξωτερικών και εσωτερικών θεμάτων εθνικού ενδιαφέροντος, διεθνών θεμάτων, με έμφαση σε θέματα εθνικής στρατηγικής, ενώ το IOBE είναι θεμελιώδης οικονομική δεξαμενή σκέψης, πραγματοποιώντας έρευνες οικονομικής συγκυρίας στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Ως εκ τούτου, μπορούν να αντληθούν χρήσιμα συμπεράσματα, όχι μόνο όταν συζητείται το ζήτημα της ανεξαρτησίας, αλλά και όταν λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός επιρροής των δεξαμενών σκέψης στους αντίστοιχους τομείς. Τέλος, με εξαίρεση το IOBE, το οποίο είναι ένα από τα παλαιότερα ελληνικά think-tank ιδρύθηκε το 1975, το ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ. ιδρύθηκε σχετικά πρόσφατα, το 2012, ως φυσική συνέχεια της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ (ΕΛ.Ε.Σ.ΜΕ.).

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Το IOBE διεξάγει σημαντική ερευνητική δραστηριότητα η οποία συνίσταται σε:

α. Έρευνες οικονομικής συγκυρίας για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, τις οποίες πραγματοποιεί αδιαλείπτως από το 1981, αποτελούν μέρος του Εναρμονισμένου Προγράμματος Επιχειρηματικών Ερευνών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ένα έργο που έχει αναπτυχθεί σταδιακά από το 1962. Επιπλέον, από τον Ιανουάριο του 2008, το IOBE είναι ο μοναδικός φορέας στην Ελλάδα που διεξάγει και την Έρευνα των Καταναλωτών (καταναλωτική εμπιστοσύνη) για τη Γενική Διεύθυνση Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG ECFIN - European Commission).

β. Εκπονεί τις «Επιστημονικές IOBE: Τα Δεδομένα της Οικονομίας», οι οποίες αποτελούν συνοπτικές αναλύσεις στοιχείων και εκθέσεων αμέσως μετά την ανακοίνωσή τους. Στους στόχους αυτών των αναλύσεων συμπεριλαμβάνεται, εκτός από την εστίαση σε πληροφορίες οι οποίες παρουσιάζουν ενδιαφέρον, και η ανάδειξη των παραγόντων που διαμορφώνουν τα μεγέθη και τις τάσεις, συσχετίσεων με άλλα μεγέθη, εξελίξεις κ.ά. Οι αναλύσεις πραγματοποιούνται από ερευνητές του IOBE και συνεργαζόμενους επιστήμονες, με συσσωρευμένη εμπειρία και γνώσεις στα θέματα που αναλύονται.

γ. Εκδίδει τέσσερις φορές το χρόνο την «Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία». Βασικοί σκοποί της έκθεσης είναι η ανάλυση των εκάστοτε οικονομικών εξελίξεων στην Ελλάδα, σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και η διατύπωση προβλέψεων για την πορεία της ελληνικής οικονομίας μεσοπρό-

θεσμο. Η έκθεση αποτελείται από τρεις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα συνοψίζονται οι σημαντικότερες εξελίξεις της παγκόσμιας οικονομίας, με έμφαση στα τεκταινόμενα σε οικονομικό επίπεδο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, αναλύεται το οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα βάσει των σχετικών δεικτών της Έρευνας Οικονομικής Συγκυρίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την οποία στην Ελλάδα πραγματοποιεί το IOBE. Αξιολογούνται η ασκούμενη οικονομική πολιτική και η πορεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού, καθώς και ο βαθμός προώθησης διαρθρωτικών αλλαγών.

Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.)

Το ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ. δημιουργήθηκε από εν αποστρατεία Ανώτατα Στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων και στη συνέχεια διευρύνθηκε και με προσωπικότητες από άλλους χώρους, όπως τον Πανεπιστημιακό, Διπλωματικό, Επιχειρηματικό και των Σωμάτων Ασφαλείας. Η περαιτέρω λειτουργία του Ινστιτούτου βασίζεται σε Διευθύνσεις καθώς και σε ad-hoc συγκροτούμενες ομάδες και επιτροπές.

Παράγει ένα σημαντικό έργο με ποικίλες εκδηλώσεις, σε διάφορες περιοχές ανά την Ελλάδα, με διακεκριμένους ομιλητές, για θέματα όπως το Κυπριακό (Παρούσα Κατάσταση - Προοπτικές), το Ισλάμ, Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας της Ε.Ε, το Αμυντικό Πρόβλημα της Ελλάδος, Ανάλυση νέων Δογμάτων του ΝΑΤΟ, το Πανεπιστήμιο Εθνικής Αμύνης, Θουκυδίδης και Στρατηγική, η Ελλάδα και οι εξελίξεις στην Ανατολική Λεκάνη της Μεσογείου, η άμυνα και η ασφάλεια της χώρας υπό το πρίσμα των εξωτερικών και εσωτερικών εξελίξεων.

Επίσης έχει εκπονήσει περισσότερες από είκοσι μελέτες για το ΓΕΕΘΑ και το Υπουργείο Εξωτερικών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι μελέτες για τους Λαθρομετανάστες και την Εθνική Ασφάλεια., το Νέο Διεθνές Δίκαιο Θάλασσας, η Αμυντική Στρατηγική Αναθεώρηση, ο Ρόλος των ΜΜΕ στις Σύγχρονες Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, ο Κυβερνοπόλεμος και η Διάθεση Δυνάμεων σε Πολυεθνικές Επιχειρήσεις.

Παράλληλα συμμετέχει με ειδικούς ομιλητές σε εκδηλώσεις παρεμφερών Ινστιτούτων και συνέδρια. Πρόθεση του Ινστιτούτου είναι να λειτουργήσει συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά προς τα συναφή Ιδρύματα τα οποία υπάρχουν στην Ελλάδα, όσον αφορά την αντιμετώπιση προβλημάτων στρατηγικού περιεχομένου.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ιδιαίτερη προσοχή δίνεται όχι μόνο στο ζήτημα της ανεξαρτησίας και των πρακτικών συνεπειών της για τη δραστηριότητα των συγκεκριμένων δεξαμενών σκέψης, αλλά και στο περιβάλλον λειτουργίας στην Ελλάδα που καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον παρά-

γοντα της δημοσιονομικής κρίσης, μιας κρίσης που είχε σημαντικές οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις, αποτελώντας ταυτόχρονα την κεντρική πρόκληση και ευκαιρία για τις δεξαμενές σκέψης στη χώρα.

Συμπεράσματα – Προτάσεις - Επίλογος

Εάν πραγματοποιούνταν μια αξιολόγηση του δυναμικού των "δεξαμενών σκέψης", με ποιόν τρόπο διαμορφώνουν την Εθνική Στρατηγική και πως επηρεάζουν την Εθνική Πολιτική, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι, οι δεξαμενές σκέψης δεν είναι η λύση σε μια καθορισμένη πρόκληση, ούτε είναι η μόνη απάντηση στις ανάγκες ενός κράτους, αλλά αποτελούν ένα πρόσθετο εργαλείο, τόσο διαφορετικό όσο και συμπληρωματικό, στο τεχνικό και στρατηγικό φάσμα εργαλείων που έχει στη διάθεσή του ένα κράτος. Η λεπτομερής περιγραφή του θέματος και των μηχανισμών του, είναι το κλειδί για την καλύτερη κατανόηση των παιχνιδιών εξουσίας στη σημερινή κοινωνία.

Όσον αφορά στον αντίκτυπο των δεξαμενών σκέψης σχετικά με την επιρροή τους στην Εθνική Στρατηγική και την Εθνική Πολιτική, αυτό δύσκολα μπορεί να μετρηθεί. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν είναι εύκολο να εκτιμηθεί σε ποιο βαθμό οι διαμορφωτές πολιτικής επηρεάζονται από εκθέσεις και μελέτες των Δεξαμενών Σκέψης γενικά. Αντίθετα, αυτό που μπορεί να εκτιμηθεί είναι η ποιότητα της στρατηγικής προώθησης που χρησιμοποιούν οι ερευνητικοί οργανισμοί για να αυξήσουν τις ευκαιρίες για να διαδώσουν τις ιδέες τους. Από την άποψη αυτή, οι μέθοδοι επικοινωνίας έχουν μεγάλη σημασία. Παρόλο που οι δύο δεξαμενές σκέψης οργανώνουν συστηματικά δημόσιες εκδηλώσεις ή συζητήσεις στρογγυλής τραπέζης με τους ιθύνοντες της πολιτικής, το IOBE θεωρείται ότι έχει μάλλον πιο ενεργή επικοινωνιακή στρατηγική, συμπεριλαμβανομένων των πολυμέσων και των κοινωνικών μέσων. Αυτό το Ίδρυμα έχει επίσης μια πιο ευέλικτη και ισορροπημένη παρουσία στα μέσα ενημέρωσης, ενώ το ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ παρουσιάζεται από λίγες μόνο, υψηλής κατάταξης, πηγές των μέσων ενημέρωσης.

Το ζήτημα είναι ότι για να μπορέσουν οι ελληνικές δεξαμενές σκέψης να διαμορφώσουν την εθνική στρατηγική και να επηρεάσουν την εθνική πολιτική, απαιτείται πρώτα μια ολιστική κατανόηση των προβλημάτων, των βασικών γεγονότων και μεταμορφώσεων που έχουν λάβει χώρα όλα αυτά τα χρόνια στην Ελλάδα (Κατσιμπρας, 2018).

Προς αυτή την κατεύθυνση κρίνεται σκόπιμη η σύσταση μιας Δεξαμενής Σκέψης που θα συνεργάζεται άμεσα με την Βουλή και σχετικούς κρατικούς φορείς, αλλά δεν θα υπάγεται όμως σε κάποιο υπουργείο, η οποία θα αναφέρει αποκλειστικά στον εκάστοτε Πρωθυπουργό, για να μπορεί να μην περιορίζεται από την ιδιαίτερη ελληνική πραγματικότητα. Η μόνη απαίτηση για τον ή την Πρωθυπουργό στο μέλλον θα είναι να το χρησιμοποιεί για να αναζητά απαντήσεις και πάνω απ' όλα να ακούει. Η υποχρέωση των συντονιστών του κέντρου θα είναι η παραγωγή στρατηγικών και τακτικών προτάσεων βασισμένων στην συλλογική γνώση, η οποία είναι ίσως το πιο αναξιοποίητο κεφάλαιο της χώρας μας.

Η Δεξαμενή αυτή Σκέψης θα λειτουργεί σε δύο φάσεις ως εξής:

Η 1η φάση θα περιλαμβάνει μια σειρά από «εργαστήρια» (workshops) με τη συμμετοχή ατόμων, κατάλληλα επιλεγμένων από ένα ευρύ φάσμα ειδικοτήτων και εμπειριών, με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων και απόψεων υπό την καθοδήγηση μιας εξειδικευμένης συντονιστικής ομάδας. Ανάλογα με την προηγούμενη εμπειρία και γνώση, αυτά τα άτομα έχουν μια εμπειριστατωμένη αντίληψη από συγκεκριμένα μέρη των δυναμικών προβλημάτων που αποκαλούμε εθνικά ζητήματα. Δηλαδή, είναι φορείς μερικών πτυχών των υπόψη θεμάτων από το χθες και το σήμερα, τα οποία μεμονωμένα είναι αναξιοποίητα και ατελή, αλλά στο σύνολό τους μπορούν να συνθέσουν την αναγκαία ολιστική εικόνα που χρειαζόμαστε.

Κατά αυτόν τον τρόπο, δεν περιοριζόμαστε στις επιμέρους ιδέες στρατηγικής τις οποίες παραθέτουν οι διάφοροι ειδικοί μέσα από το πρίσμα των προσωπικών τους γνώσεων, ιδεολογιών και κοσμοθεωριών. Αυτά τα «εργαστήρια» ζυμώνουν τις σκέψεις επιλεγμένων ειδικών, διπλωματών, στρατιωτικών, ακαδημαϊκών, επιχειρηματιών και άλλων σχετικών ειδικοτήτων, με τελικό σκοπό την «χαρτογράφηση» όλων των κύριων μορφών του προβλήματος και των διασυνδέσεών τους. Μόνο έχοντας αυτόν τον χάρτη στα χέρια μας μπορούμε να μιλάμε για στρατηγικό σχεδιασμό, που είναι η επόμενη φάση.

Η 2η φάση θα έχει ως βάση τον ολιστικό χάρτη που παρήγαγε η πρώτη και θα έχει ως σκοπό τον εντοπισμό καίριων σημείων του προβλήματος και την παραγωγή καινοτόμων και ανατρεπτικών -γνωστών ως disruptive - ιδεών. Ιδεών που μπορούν να ανατρέψουν τον σχεδιασμό της υπάρχουσας στρατηγικής για παράδειγμα της Τουρκίας ή της Αλβανίας με την χρήση καινοτομιών που θα μας κάνουν απρόβλεπτους παίκτες. Κατά αυτόν τον τρόπο μόνο θα μπορέσουμε να ανακαταλάβουμε το πλεονέκτημα της πρωτοβουλίας, αλλάζοντας τις συνθήκες του παιχνιδιού και πλέον αποσκοπώντας όχι μόνο στην αντίδραση, αλλά στην αποτροπή και στην ενεργή διεκδίκηση.

Τα επόμενα χρόνια, θα είναι κρίσιμα για τις ελληνικές δεξαμενές σκέψης. Εκτός από τον κίνδυνο διασφάλισης της οικονομικής επιβίωσης τους, ο ρόλος τους θα είναι ακόμα πιο σημαντικός στα θέματα Εθνικής Στρατηγικής και Εθνικής Πολιτικής. Αυτό σχετίζεται περισσότερο με τον αντίκτυπό τους στην κοινή γνώμη παρά με τη χάραξη πολιτικής. Ο θεωρητικός ρόλος τους ως «πάροχοι γνώσης» πρέπει να ακολουθείται από πρακτική, με απώτερο στόχο την επίτευξη εθνικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για τη χώρα μας σε επίπεδο Εθνικής Στρατηγικής και Εθνικής Πολιτικής.

Βιβλιογραφία

James G. McGann, "Global Go To Think Tank Index Report", University of Pennsylvania, 2017

Fraussen, B., Halpin, D. "Think Tanks and strategic policy-making: the contribution of Think Tanks to policy advisory systems, 2016, Policy Sciences

Fischer, F., Millner, G., Sidney, M., "Handbook of Public Policy Analysis Theory, Politics, and Methods", 2007, CRC Press

James G. McGann "Think Tanks and Policy Advice in The US", 2005, Foreign Policy Research Institute

Urrutia Olivier "The Role of Think Tanks in the Definition and Application of Defense Policies and Strategies", 2013, L' Observatoire des Think Tanks"

Boucher, S. e. (2004). Europe and its think tanks; a promise to be fulfilled. An analysis of think tanks. Paris: Studies and Research.

Smith, M. (1991). From Policy Community to Issue Networks: Salmonella in Eggs and the New Politics of Food. Public Administration, 234-255.

Weiss, C. (1992). "Organizations for Policy Analysis: Helping Government Think. London: Sage".

Κατσιμπρας, Ν. (2018, Δεκέμβριος). Άποψη: Νέα Εθνική Στρατηγική - Από την Θεωρία στην Πράξη. Καθημερινή.

www.iobe.gr

www.elisme.gr

Fischer, F., & Miller, G., Sidney, M. "Handbook of Policy Analysis", 2007, Taylor & Francis Group

Hartwig P., "Revisiting the think-tank phenomenon", 2011, Sage Publications

Stone D., Hartwig P., Gonzalez Hernando M., "Think tanks in 'hard times'-the Global Financial Crisis and economic advice", 2018, Journal of Policy and Society

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Ανχης (ΥΠ) Μπαμπαλιούτας Κωνσταντίνος γεννήθηκε στην Αθήνα την 24 Ιουλίου 1974. Εισήλθε στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1992 και αποφοίτησε το 1996, ως δέκατος μεταξύ των υπόλοιπων Αξιωματικών Σωμάτων και ονομάστηκε Ανθυπολοχαγός Υλικού Πολέμου. Αποφοίτησε επιτυχώς από τα Σχολεία βασικής και προκεχωρημένης εκπαίδευσης του Σώματος Υλικού Πολέμου και τη ΣΔΙΕΠ. Είναι Διπλωματούχος χημικός μηχανικός του ΕΜΠ με βαθμό πτυχίου άριστα και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στη Διοίκηση Επιχειρήσεων με βαθμό πτυχίου Λίαν Καλώς. Μιλάει την αγγλική γλώσσα. Είναι έγγαμος με ένα τέκνο.

"Ποιοι σκοποί επιτεύχθηκαν μέσω της διεξαγωγής της κυβερνοεπίθεσης στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν το 2009 με τη χρήση του ιού Stuxnet;"

του Απχου (Μ) Σωτήριου Μαργώνη ΠΝ, σπουδαστή 15ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Σύμφωνα με το Διακλαδικό Δόγμα Επιχειρήσεων Κυβερνοχώρου (ΔΔΕΚΧ-2013) ο κυβερνοχώρος (Cyber-space) είναι το παγκόσμιο περιβάλλον το οποίο δημιουργείται από τα διασυνδεδεμένα δίκτυα των τεχνολογικών πληροφοριακών υποδομών, συμπεριλαμβανομένου και του διαδικτύου, τα δίκτυα τηλεπικοινωνιών, τα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και τους ενσωματωμένους επεξεργαστές και ελεγκτές συστημάτων. Στο πλαίσιο αυτού του ορισμού, κάθε συσκευή που διαθέτει μια ηλεκτρονική μονάδα ελέγχου περιλαμβάνεται στην έννοια του κυβερνοχώρου, είτε είναι συνδεδεμένη στο διαδίκτυο είτε όχι. Στον κυβερνοπόλεμο (Cyber-war) περιλαμβάνεται κάθε επιθετική προσπάθεια, που επιδιώκει να έχει ως αποτέλεσμα την υποκλοπή πληροφοριών από προσωπικούς υπολογιστές ή δίκτυα υπολογιστών, τον επηρεασμό λειτουργίας υπολογιστικών συσκευών με τη χρήση κακόβουλου λογισμικού (malware), την άρνηση παροχής υπηρεσιών (Distributed Denial of Service - DDoS) έως και την καταστροφή της ίδιας της ηλεκτρονικής συσκευής μέσω προηγμένων επίμονων απειλών (Advanced Persistent Threats - APT). Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη προσπαθούν να αναπτύξουν ικανότητες κυβερνοάμυνας (Cyber-defense).

Ως απειλές, στο πλαίσιο της κυβερνοάμυνας, νοούνται οι καταστάσεις και οι ενέργειες που μπορούν να δημιουργήσουν προβλήματα ή να καταστρέψουν την πληροφοριακή υποδομή μιας χώρας. Οι απειλές αυτές μπορούν να προκαλέσουν τεράστια προβλήματα στη ζωή ενός κράτους, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι τομείς πληροφοριακής υποδομής περιλαμβάνουν τον έλεγχο υδροδότησης, παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, εσωτερικών και διεθνών συγκοινωνιών, παροχής πετρελαίου και φυσικού αερίου, όπως επίσης τις επικοινωνίες, τραπεζικές συναλλαγές, αλλά και μεγάλο τμήμα του συστήματος ασφαλείας και άμυνας της χώρας. Η κυβερνο-κατασκοπεία (Cyber-spying ή Cyber-espionage) είναι η κατασκοπεία που διαπράττεται μέσω διαδικτύου ή με τη χρήση υπολογιστών, με μεθόδους cracking και με κακόβουλο λογισμικό (malware) όπως trojan horses και spyware¹ (π.χ. stuxnet).

Ο ιός Stuxnet, ο οποίος είχε χαρακτηριστικά «σκουληκιού» (worm), που είναι ένα είδος κακόβουλου λογισμικού, στόχευε τα βιομηχανικά συστήματα ελέγχου (Programmable Logic Controllers - PLCs) και ήταν ο πρώτος ιός υπολογιστή που είχε σχεδιαστεί ώστε να προκαλεί ζημιά όχι μόνο στον ψηφιακό, αλλά και στον πραγματικό κόσμο. Βασικός στόχος του ιού Stuxnet ήταν οι εγκαταστάσεις εμπλουτισμού ουρανίου του Ιράν και κατάφερε να διεισδύσει στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές που ήλεγχαν τα συστήματα φυγοκέντρωσης στις πυρηνικές εγκαταστάσεις της πόλης Νατάνζ, προκαλώντας όχι μόνο δυσλειτουργίες, αλλά και υλικές ζημιές.

1. Το κακόβουλο λογισμικό που χρησιμοποιήθηκε κατά του Ιράν γνωστό με τον όρο stuxnet ανήκει στην κατηγορία αυτή του λογισμικού κατασκοπείας (spyware).

Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες που ανέλυσαν την επίθεση, ο ιός παρεμβαλλόταν στο σύστημα μετάδοσης εντολών προς τις μονάδες φυγοκέντρωσης που χρησιμοποιούνταν για τον εμπλουτισμό ουρανίου, και άλλαζε την ταχύτητά τους με αποτέλεσμα την τελική καταστροφή τους (Broad, Markoff and Sanger 2011). Τελικός στόχος ήταν η μείωση παραγωγής του ουρανίου. Οι μελετητές αυτής της υπόθεσης πιστεύουν, αν και δεν έχει αποδειχτεί ή αναληφθεί η ευθύνη, πως πίσω από το «σκουλήκι» (worm), που έπληξε την υποδομή του Ιράν βρίσκεται κάποιο κράτος της Δύσης, με τις υποψίες να πέφτουν στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της (Ισραήλ) (Broad, Markoff και Sanger 2011). Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι τα υπολογιστικά συστήματα που δέχθηκαν επίθεση δεν ήταν συνδεδεμένα στο διαδίκτυο. Ο ιός Stuxnet άρχισε να κυκλοφορεί σε όλο τον κόσμο στα μέσα του 2009. Εισήλθε στα συστήματα ελέγχου λειτουργίας των πυρηνικών αντιδραστήρων μέσω θύρας usb (μονάδα flash disk) κατά την συντήρηση του συστήματος ελέγχου από μια τοπική εταιρεία, και η οποία μονάδα είχε «μολυνθεί» από το διαδίκτυο. Αξιοποιούσε τέσσερις άγνωστες ευπάθειες των Windows με σκοπό να μολύνει τους υπολογιστές, ενώ παράλληλα διέθετε και ένα rootkit², το οποίο ήταν εγκεκριμένο με πιστοποιητικό ασφάλειας, πιθανότατα κλεμμένο από τις εταιρείες Realtek Semiconductors Corps και JMicron Technology Corp, ώστε να μη δημιουργηθούν υποψίες. Ο ιός είχε σχεδιαστεί ώστε να μολύνει τα συστήματα εποπτικού ελέγχου και συλλογής δεδομένων SCADA (Supervision, Control and Data Acquisition), της Siemens, που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο και την παρακολούθηση συγκεκριμένων βιομηχανικών διεργασιών (PLCs) (Falliere, Murchu and Chien 2011).

Ο ιός είχε δύο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Το πρώτο αφορούσε στη δυνατότητά του να καταγράφει τις φυσιολογικές λειτουργίες της εγκατάστασης και να τις προβάλλει στους χειριστές του συστήματος, ώστε να φαίνεται ότι όλα είναι κανονικά, ενώ οι μονάδες φυγοκέντρωσης στην πραγματικότητα διαλύονταν. Αυτή ήταν μια εκπληκτική πρόβλεψη των δημιουργών του ιού, αφού δεν άφηνε ίχνη της παρουσίας του και δε φαινόταν η αιτία της δυσλειτουργίας των φυγοκεντρωτών. Το δεύτερο χαρακτηριστικό του ιού ήταν ότι ενεργοποιούνταν μόνο όταν «έβλεπε» μια συγκεκριμένη διάταξη των ελεγκτών (controllers) που υπάρχουν σε συσκευές φυγοκέντρωσης. Για παράδειγμα, ένα κομμάτι του κώδικα φαίνεται να είναι σχεδιασμένο ώστε να στέλνει εντολές σε μια συστοιχία 984 διασυνδεδεμένων συσκευών. Όταν οι επιθεωρητές έφθασαν στη Natanz του Ιράν το 2009, είδαν ότι οι Ιρανοί είχαν θέσει εκτός λειτουργίας 984 μονάδες φυγοκέντρωσης. (Broad, Markoff και Sanger 2011).

Από τη στιγμή που θα ενεργοποιούνταν ο ιός, όλες οι λειτουργίες του ήταν αυτοματοποιημένες αφού δεν υπήρχε δυνατότητα να δοθούν εντολές στον

² Το rootkit είναι λογισμικό που αποτελείται από ένα ή περισσότερα προγράμματα σχεδιασμένα ώστε να κρύβουν το γεγονός ότι ένα σύστημα έχει παραβιαστεί. Δεν έχει δικαιώματα διαχειριστή του συστήματος, αλλά χρειάζεται να πάρει άδεια από το χρήστη για να λειτουργήσει (γι' αυτό απαιτήθηκε και πιστοποιητικό ώστε να κρυφτεί από τα προγράμματα προστασίας).

ιό εκ των υστέρων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το σύστημα που δεχόταν την επίθεση δεν ήταν συνδεδεμένο στο διαδίκτυο. Το δίκτυο αυτό ήταν ένα κλειστό δίκτυο απομονωμένο από το υπόλοιπο κόσμο ακριβώς για να αποφεύγει τέτοιου είδους επιθέσεις. Όμως κανένα δίκτυο δεν είναι απολύτως ασφαλές. Πάντα υπάρχει εξωτερική πρόσβαση στο δίκτυο με την έννοια ότι θα πρέπει να ενημερώνεται το λειτουργικό σύστημα, να καταγράφονται και να φυλάσσονται σε εξωτερική μονάδα αποθήκευσης τα λειτουργικά στοιχεία (backup), να αναβαθμίζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα το λογισμικό (software) και το υλικό (hardware).

Πρέπει να σημειωθεί ωστόσο, ότι οι επιθέσεις αυτές δεν είχαν απόλυτη επιτυχία. Κάποιες από τις λειτουργίες του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν επηρεάστηκαν ενώ άλλες όχι, σύμφωνα με αναφορές διεθνών επιθεωρητών πυρηνικών εγκαταστάσεων. Ούτε είναι σίγουρο ότι οι επιθέσεις σταμάτησαν μετά από αυτό. Κάποιοι από τους ειδικούς που έλεγξαν τον κώδικα πιστεύουν ότι εμπεριέχει τους σπόρους για ακόμα περισσότερες παραλλαγές και μεγαλύτερες επιθέσεις (Broad, Markoff και Sanger 2011).

Στο ΔΔΕΚΧ ως σκοποί των κυβερνοεπιθέσεων αναφέρονται οι ακόλουθοι:

- α. Η απόκτηση πρόσβασης και ελέγχου υπολογιστών και δικτύων υπολογιστών.
- β. Η παραποίηση - αλλαγή δεδομένων τα οποία βρίσκονται αποθηκευμένα ή διακινούνται από ένα δίκτυο ή σύστημα.
- γ. Η υποβάθμιση ή άρνηση των υπηρεσιών που προσφέρει ένα δίκτυο ή σύστημα.
- δ. Η κεκαλυμμένη πρόσβαση σε ένα δίκτυο ή σύστημα με σκοπό την παρακολούθηση, τη συλλογή πληροφοριών και ενδεχομένως, του επηρεασμού των ενεργειών σε αυτό.
- ε. Η παράλληλη εκτέλεση με συμβατικές επιχειρήσεις για την αύξηση της ισχύος.
- στ. Η καταστροφή ενός δικτύου ή ενός συστήματος (ανεξάρτητα αν είναι διασυνδεδεμένο ή όχι).
- ζ. Ο έλεγχος, η εκμετάλλευση και η διακοπή λειτουργίας μιας κρίσιμης υποδομής του αντιπάλου.

Σε συνέχεια όσων παρουσιάστηκαν, προηγουμένως, μπορούμε να πούμε ότι η επίθεση στις πυρηνικές εγκαταστάσεις του Ιράν στη Νατάνζ ήταν μια επίθεση στις υποδομές ζωτικής σημασίας της χώρας παρότι δεν διασυνδεόνταν άμεσα στον Κυβερνοχώρο. Ειδικότερα, ο στόχος ήταν τα συστήματα βιομηχανικού ελέγχου των εγκαταστάσεων (ICS). Ο σκοπός της επίθεσης ήταν να

αποκτηθεί κεκαλυμμένη πρόσβαση στους υπολογιστές που παρακολουθούσαν και έδιναν εντολές στις συσκευές φυγοκέντρωσης των πυρηνικών εγκαταστάσεων με τελικό στόχο τον επηρεασμό της λειτουργίας του συστήματος ή την καταστροφή του. Με τον τρόπο αυτό θα επιτυγχάνονταν (όπως και έγινε) η διακοπή λειτουργίας μιας κρίσιμης υποδομής του αντιπάλου. Σε αυτό το πλαίσιο, επετεύχθησαν όλοι οι σκοποί που αναφέρονται στο Δόγμα Επιχειρήσεων Κυβερνοχώρου εκτός από την παράλληλη εκτέλεση συμβατικών επιχειρήσεων για την αύξηση της ισχύος.

Ειδικότερα, ο σκοπός της παραποίησης / αλλαγής των δεδομένων επετεύχθη βάσει της δυνατότητας που είχε ο ιός να καταγράφει τις φυσιολογικές λειτουργίες του πυρηνικού αντιδραστήρα και να τις προβάλλει στους χειριστές του συστήματος, ώστε να φαίνεται ότι όλα είναι κανονικά, ενώ έδινε άλλες εντολές. Επίσης ο σκοπός της υποβάθμισης ή άρνησης των υπηρεσιών επετεύχθη μέσω της δυσλειτουργίας ή καταστροφής των συσκευών φυγοκέντρωσης.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε συμπεραίνεται ότι ο κυβερνοπόλεμος είναι μια υπάρχουσα απειλή που μπορεί να σχεδιαστεί και να εκτελεστεί από οργανωμένες και μη οντότητες (Κράτη, τρομοκρατικές ομάδες). Σήμερα, κάθε ηλεκτρονική συσκευή, που περιέχει και ένα υπολογιστικό σύστημα (ενσωματωμένο επεξεργαστή), αποτελεί στόχο των κυβερνοεπιθέσεων. Έχουμε ξεφύγει από τον δίκτυο-κεντρικό πόλεμο και έχουμε προχωρήσει σε επιθέσεις της ίδιας της τεχνολογικής υποδομής (υλικό-λογισμικό). Όλες οι μεγάλες δυνάμεις παγκοσμίως σπεύδουν να δημιουργήσουν ειδικές μονάδες κυβερνοπολέμου και να αποκτήσουν τις δικές τους κυβερνοβόμβες. Το τί περιλαμβάνει το οπλοστάσιο αυτών των μονάδων κυβερνοπολέμου είναι πλέον άγνωστο.

Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο ιδρυτής της ομώνυμης ρωσικής εταιρείας «αντιβιοτικών» Ευγένιος Κασπέρσκι σε ομιλία του κατά τη διάρκεια του συνεδρίου Κυβερνοασφάλειας στο Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ, «η πολιτική υποδομή των κρατών που βασίζεται σε λειτουργικά συστήματα όπως τα Windows της Microsoft δεν μπορεί να ενισχυθεί ώστε να αντέξει τέτοιες κυβερνοεπιθέσεις. Ο μόνος τρόπος να διασφαλίσεις τα συστήματα που ελέγχουν την οικονομία και τη διανομή ηλεκτρικού ρεύματος και νερού είναι να χτίσεις ένα νέο λειτουργικό σύστημα, σχεδιασμένο εξαρχής να είναι απόλυτα ασφαλές. Γνωρίζω ότι έχετε αρκετούς προγραμματιστές στο Ισραήλ, αλλά όχι αρκετούς για να το φτιάξετε μέσα σε τρία με πέντε χρόνια. Εν τω μεταξύ, το ψηφιακό μπούμερανγκ που πετάξατε ίσως προλάβει να επιστρέψει σε εσάς» (Το Βήμα Science 2012).

Η αυξανόμενη εξάρτηση της επιχειρησιακής λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού και όλων των λειτουργιών του ιστού μια χώρας και κατ'επέκταση και των στρατιωτικών σχηματισμών από την επικοινωνιακή, πληροφοριακή και γενικότερα τεχνολογική τους υποδομή, τις καθιστά ευάλωτες σε αντίστοιχες επιχειρήσεις Κυβερνοπολέμου. Κατά συνέπεια, τα κράτη πρέπει να οργανωθούν και να συνεργαστούν έναντι αυτών των προκλήσεων, οι οποίες θα έχουν μόνο αυξητική τάση στο μέλλον. Αλλά και μέσα στη χώρα μας θα

πρέπει να υπάρξουν συνεργασίες και συνέργειες μεταξύ όλων των αρμόδιων κρατικών φορέων αλλά και την Βιομηχανία. Όσον αφορά στις ένοπλες δυνάμεις, θα πρέπει να κινηθούμε σε τέσσερις άξονες. Πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού στην ασφάλεια κυβερνοχώρου, εκπαίδευση των στελεχών μας, βελτίωση των υποδομών αλλά κυρίως τεράστια προσπάθεια στην κατεύθυνση της αλλαγής νοοτροπίας και κουλτούρας του προσωπικού σε θέματα ασφάλειας πληροφοριών.

Βιβλιογραφία

Broad, William J., John Markoff, και David E. Sanger. 2011. *Israeli Test on Worm Called Crucial in Iran Nuclear Delay*. 15 Ιαν. Πρόσβαση 10 Νοε 2017. <http://www.nytimes.com/2011/01/16/world/middleeast/16stuxnet.html>.

Falliere, Nicolas, Liam O Murchu, και Eric Chien. 2011. «W32.Stuxnet Dossier.». Πρόσβαση 10 Νοε 2017. http://www.symantec.com/content/en/us/enterprise/media/security_response/whitepapers/w32_stuxnet_dossier.pdf.

Gregory, Derek. 2015. *Geographical Imaginations*. 15 Οκτ. Πρόσβαση 16 Νοε 2017. <http://geographicalimaginations.com/category/cyberwarfare>.

Internet World Stats. 30 Ιουν 2017. Πρόσβαση 19 Νοε 2017. <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>.

Kushner, David. 2013. «The Real Story of Stuxnet.» 26 Φεβ. Πρόσβαση 18 Νοε 2017. <https://spectrum.ieee.org/telecom/security/the-real-story-of-stuxnet>.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Αντιπλοίαρχος (Μ) Σωτήριος Μαργώνης ΠΝ γεννήθηκε στην Άρτα το 1975 και αποφοίτησε το 1996 ως Μηχανικός Σημαιοφόρος από τη ΣΝΔ. Έχει διέλθει όλα τα προβλεπόμενα σχολεία και έχει λάβει όλες τις διαμνημονεύσεις και μετάλλια που αντιστοιχούν στο βαθμό του. Επίσης έχει υπηρετήσει ως Αξιωματικός Επιστάσις και Αοσ Μηχανικός σε διάφορους τύπους Πολεμικών Πλοίων, Τμηματάρχης στο Αρχηγείο Στόλου και Τμηματάρχης Προγραμματισμού στη Τεχνική Διεύθυνση του Ναυστάθμου Σαλαμίνας.

Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακών διπλωμάτων στη Μηχανολογία και τα Πληροφορικά Συστήματα (Engineer Degree in Mechanical Engineering, MSc in Mechanical Engineering, MSc in Information Technology Management). Ομιλεί απτάιστως την Αγγλική γλώσσα (Κάτοχος πτυχίου Proficiency in English - Michigan University). Έχει παρακολουθήσει το Σχολείο Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών ΠΝ σε θέματα ηλεκτρονικής μάθησης (ΣΕΕΠΝ-110/E-Learning).

Είναι παντρεμένος και έχει δύο κόρες.

"Πτυχές του επιγενόμενου Ελληνικού Προσφυγικού Ζητήματος μέσα από τα Πρακτικά του Ελληνικού Κοινοβουλίου (1920-1922)"

του Πηχη (Δ) Θεόδωρου Κατσουγιαννόπουλου ΠΝ, σπουδαστή 16ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Η μετακίνηση πληθυσμών αποτελεί μία αέναη διαδικασία στο χρόνο, η οποία προσλαμβάνει κοινωνικές, πολιτικές και ιστορικές διαστάσεις. Στις αρχές του 20ου αι., οι διαρκείς μετακινήσεις πληθυσμών στη Βαλκανική, οι οποίες στην πλειονότητά τους χαρακτηρίζονται από βίαιες εκτοπίσεις –Σλαβόφωνοι/ Σλαβογενείς, Ελληνόφωνοι/ Ελληνογενείς, Τουρκόφωνοι/ Τουρκογενείς- αποτελούν απόρροια μίας γενικότερης εθνογενετικής προσπάθειας που επιχειρείται από τους μέχρι πρότινους υπόδουλους λαούς τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι οποίοι επηρεάστηκαν από τα πολιτικά και πολιτισμικά κελεύσματα τού Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης για αναδιάρθρωση και ανασύσταση κρατών σε βάσεις εθνικές. Οι συγκεκριμένες μετοικήσεις αποτέλεσαν ορόσημο στη Διεθνή Διπλωματία της εποχής, με διαστάσεις που γίνονται εμφανείς μέχρι τον 21ο αι..Ενδεικτικά, μπορεί να γίνει αναφορά στα προβλήματα που ανακύπτουν από την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, τη λειτουργία του Πατριαρχείου και της Θεολογικής Σχολής στη Χάλκη. Η ίδια η επιστημονική έρευνα¹ απέδειξε, ότι τα αίτιά τους δύνανται να εξηγηθούν μέσω των διπλωματικών εξελίξεων και της πολιτικής θέσης και σημασίας που διαδραμάτιζε η Νοτιοανατολική Μεσόγειος την τότε εποχή στη διεθνή «κονίστρα». Το παρόν άρθρο μέσα από τη διαχείριση και παρουσίαση πρωτόλειου αρχειακού υλικού (το οποίο έχει ανασκευαστεί στη Νέα Ελληνική, ώστε να είναι εύκολα αναγνώσιμο) θέλει να παρουσιάσει πτυχές της Ιστορίας που οδήγησαν στο Ελληνικό Προσφυγικό Ζήτημα του 1922, ώστε ο αναγνώστης αφενός να διαμορφώσει άποψη για την ελληνική εξωτερική διπλωματία και τις σχέσεις που είχε το ελληνικό κράτος με τις Μεγάλες Δυνάμεις αφετέρου μέσω της ανάγνωσης να παραλληλίσει πολλά από τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα την παρούσα χρονική στιγμή στη Μεσόγειο και το Αιγαίο με αντίστοιχα γεγονότα και αποφάσεις των ισχυρών μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Προτού αναφερθούμε εκτενώς στα διπλωματικά ζητήματα τής τότε εποχής που διαμόρφωσαν το σημερινό status quo ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία με προεξάρχον θέμα την ανταλλαγή των Ελληνικών και μουσουλμανικών πληθυσμών, είναι επιβεβλημένο να καταθέσουμε την περιρρέουσα ατμόσφαιρα μετά το 1923 και μέχρι το 1940. Αυτή η αναφορά θα βοηθήσει να κατανοήσουμε κάτω από ποια κίνητρα και προϋποθέσεις οι Μεγάλες Δυνάμεις των αρχών του 20ου αι. έλαβαν τις συγκεκριμένες αποφάσεις για τα ελληνοτουρκικά.

Όπως είναι γνωστό από τη Διπλωματική Ιστορία, μετά τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό και τις επαναστατικές κινήσεις των πληθυσμών στα Βαλκάνια να

1. Ιάκωβος Μιχαηλίδης, *Μετακινήσεις σλαβόφωνων πληθυσμών (1912-1930). Ο πόλεμος των στατιστικών*, Αθήνα 2003, όπου παρατίθενται περιπτώσεις τέτοιων πληθυσμιακών μετακινήσεων.

σχηματίσουν εθνικά κράτη, αντίστοιχες κινήσεις παρατηρούνται στα τέλη του 19ου αι.- αρχές 20ου αι. στα προτεκτοράτα και τις αποικίες που βρίσκονταν υπό αγγλογαλλική «εντολή». Οι περιοχές αυτές κείτονταν κυρίως στη Μέση Ανατολή και Βόρειο Αφρική. Ταυτόχρονα, την ίδια σχεδόν περίοδο, τα ενεργειακά ζητήματα κάνουν την εμφάνισή τους στη διεθνή διπλωματική ατζέντα, δημιουργώντας ανταγωνισμό για τη διαχείρισή τους ανάμεσα στα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη για το ποιο θα επικρατήσει στην περιοχή, μετά τον κατακερματισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αναζητούσαν ένα νέο σύμμαχο (μετά τον παροπλισμό του Σουλτάνου από το Κίνημα των Νεοτούρκων), ο οποίος θα ήταν σε θέση να διασφαλίσει αφενός τη διπλωματική επικυριαρχία τους στο ευρύτερο γεωγραφικό περιβάλλον αφετέρου να μην χάσουν την παρουσία τους στα προτεκτοράτα και τις αποικίες τους που βρίσκονταν σε εθνικό αναβρασμό. Από την άλλη πλευρά, η άνοδος των Μπολσεβίκων (1918) αποτέλεσε τη θρυαλλίδα ανάμεσα στις σχέσεις Δύσης και Ρωσίας, καθώς οι Ευρωπαίοι είχαν χάσει έναν αξιόπιστο σύμμαχο στην περιοχή της Ασίας, τον τσάρο. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά οι Ρώσοι Επαναστάτες ξεσήκωναν τους πληθυσμούς της Ανατολίας εναντίον των αποικιοκρατικών συμφερόντων των Δυτικών.

Η Δυτική Διπλωματία είχε βρει στο πρόσωπο του Κεμάλ, τον επόμενο σύμμαχο στην περιοχή. Ο ίδιος αυτό που αποσκοπούσε μέσω του μυθεύματος² για τη δημιουργία εθνικού κράτους ήταν να διώξει από το εσωτερικό περιβάλλον της Τουρκίας τους χριστιανικούς και κυρίως, τους ελληνικούς πληθυσμούς, οι οποίοι δεύτεροι ήταν η πολυπληθέστερη με εθνικά χαρακτηριστικά ομάδα με μακράιωνη παρουσία, έχοντας παράλληλα στα «χέρια» τους το εμπόριο του ευρύτερου περιβάλλοντος. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, έχοντας υιοθετήσει το δόγμα, ότι οι Έλληνες ως εθνικός πληθυσμός με ακμάζουσες οικονομικά Παροικίες τόσο στη Δύση όσο και την Ανατολή θα ήταν πολύ δύσκολο να τους θέσουν εύκολα σε καθεστώς έμμεσης κηδεμονίας, πρόβαλλαν μέσω των ενεργειών τους τη «διπλωματική» συμπάθειά τους στον Κεμάλ. Αυτό απέδειξε η άρνηση της συμμετοχής των συμμαχικών δυνάμεών μας στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Μικρασιατικό έδαφος, ο τρόπος που καταρτίστηκε η Συνθήκη της Λωζάννης για τα ελληνικά συμφέροντα και κυρίως τα διπλωματικά γεγονότα που ακολούθησαν μετά τη συνομολόγησή της το 1923. Τη δεκαετία του 1930, η Δυτική Διπλωματία, προκειμένου να ανασχέσει αφενός το ρωσικό παράγοντα στα Βαλκάνια, αφετέρου τη δυναμική παρουσία του γερμανικού παράγοντα στην Ανατολία και Βόρειο Αφρική (έχοντας διαμορφώσει παρόμοια χαρακτηριστικά γνωρίσματα με τα ρωσικά όσον αφορά τη προσέγγιση των αραβικών πληθυσμών εναντίον της γαλλοβρετανικής αποικιοκρατίας), στάθηκε αργός και στυλοβάτης των επιδιώξεων των Τούρκων ως προς τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Φυσικά, αν και είχε διαμορφωθεί νέο κατεστημένο ως προς τα ελληνικά νησιά του Βορείου Αιγαίου με τη Συνθήκη του Montreux (1936) που ευνοούσε την ελληνική επικυριαρχία, ωστόσο, η τουρκική διαχείριση των Βαλκανίων στάλθηκε ανασταλτικός παράγοντας απέναντι στα ελληνικά συμφέροντα με επιπτώσεις απτές μέχρι τη σημερινή εποχή.³

2. Μύθευμα η ίδρυση εθνικού τουρκικού κράτους, καθώς στο περιβάλλον που σήμερα οριοθετείται η Τουρκική Πολιτεία δεν υπήρχε μία κυρίαρχη εθνική οντότητα, αλλά φυλές που είχαν ασπαστεί το Μουσουλμανισμό κατά την Κάθοδο των Αράβων (γύρω στον 9ο μ.Χ αι.).

3. Βλ. χαρακτ. Στο Γρηγόρη Τζανέτος, *Η ευρωπαϊκή διάσταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο Αιγαίο και η γεωπολιτική στρατηγική της Δύσης*, Αθήνα 2007, σσ. 117-120,

A. Το προσφυγικό ζήτημα ως απότοκος του Ανατολικού Ζητήματος:

Οι κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της μικρασιατικής προσφυγικής υπόθεσης εντάσσονται μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της μελέτης του Ανατολικού Ζητήματος, ενός θέματος που διαμορφώθηκε με την ανεξαρτησία και τη συγκρότηση σε κρατικές οντότητες των διεθνικών ομάδων, οι οποίες επί δεκαετίες διαβιούσαν υπό οθωμανική διοίκηση. Το Ανατολικό Ζήτημα προσέλαβε τη μορφή δυσεπίλυτου προβλήματος κάτω από τις ιδιάζουσες διπλωματικές «συναλλαγές» μεταξύ των ισχυρών δυνάμεων της εποχής για την εδραίωσή τους στη νεοδημιουργημένη γεωστρατηγική ζώνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου.

Η τσαρική Ρωσία ήταν αρχικά η πρώτη μεγάλη δύναμη που ενεπλάκη αποφασιστικά στις υποθέσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως προστάτιδα δύναμη των Ορθοδόξων και κυρίως των σλαβικών λαών της περιοχής. Το Συνέδριο που διεξήχθη στην Πράγα το 1848 με τη συμμετοχή όλων ανεξαιρέτως των Σλάβων παρουσίαζε πτυχές της ιδεολογίας του Ανατολικού Ζητήματος.⁴ Από την άλλη πλευρά, στην Ελλάδα συγκρούονταν διάφορες αντιτιθέμενες δυνάμεις που αντιλαμβάνονταν διαφορετικά το εθνικό συμφέρον. Η νεωτερική ιδεολογία του Διαφωτισμού που είχε έρθει από τη Δύση διακύβευε τα θρησκευολογικά κεκτημένα της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας- η Βουλγαρία κινούνταν προς διοικητική απόσχιση τού θρησκευτικού κέντρου (1870-1872). Ταυτόχρονα, η επαμφοτερίζουσα στάση της Ρωσικής Πολιτείας μέσω των συνεχών εναλλασσόμενων διαθέσεων της απέναντι στην ελληνική πολιτευτική γραμμή, εμφάνιζε στοιχεία χαμαιλεοντισμού, «πυρπολώντας» το ήδη επιβαρυνόμενο δημοσιονομικά και πολιτικά νεοσυσταθέν Κράτος και δυσχεραίνοντας την ανάληψη ελληνικών πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των εσωτερικών προβλημάτων.

Η διάδοση του Πανσλαβισμού στα βορειοβαλκανικά κράτη, ενός δόγματος με εθνικιστικές πτυχές -αν αναλογιστούμε, ότι θεμελιωνόταν στην ενοποίηση μίας κατ' επίφασης πολιτιστικής και γεωλογικής ιδιαιτερότητας του σλαβικού κόσμου από τα άλλα έθνη- επέφερε νέα δεδομένα στο ήδη ρευστό σκηνικό της περιοχής. Η αυτονόμηση της Βουλγαρικής Εξαρχίας το 1870 και η δημιουργία τού Βουλγαρικού Βασιλείου κορύφωσε την αντιπαράθεση για την τύχη της μείζονος γεωγραφικής Μακεδονίας. Το οθωμανικό κράτος αποτελούσε για τη ρωσική διπλωματία την προμετωπίδα διασφάλισης της επικυριαρχίας της στη μονοπωλιακή διαχείριση του ορυκτού πλούτου στην Εγγύς Ανατολή. Μέσω διαμεσολαβητικών Συνθηκών που συνήψε η Μόσχα με την Υψηλή Πύλη είχε εξασφαλίσει τη διαμετακομιστική διέλευση από τα εδάφη της δεύτερης, διαμορφώνοντας με τον τρόπο αυτό ένα διζωνικό πλαίσιο αντιμετώπισης -με ψήγματα εξισορροπητικής αρνησικυρίας- των ανατολικών και δυτικών πραγμάτων, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τα διπλωματικά νώτα της στο διεθνές σκηνικό.

Ο κατακερματισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σήμανε την «αντίστροφη μέτρηση» για τη μετάλλαξη των κοινωνικών-πολιτικών καταστά-

καθώς και στο Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα 2015, και στο Harry J. Psomoades, *The Eastern Question: The last phase- A study in Greek-Turkish Diplomacy*, Αθήνα 1968

4. Μ.Θ. Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 2006, σ. 391

σεων στο μικρασιατικό χώρο. Οι αποικιοκρατικές βλέψεις της Γαλλίας και της Αγγλίας στην Ανατολική Μεσόγειο και κυρίως στα ιωνικά παράλια καθιστούσε επιβεβλημένη την αναδιάρθρωση τού ιδιοκτησιακού καθεστώτος των πετρελαίων και γενικότερα του ορυκτού πλούτου.

Ο Άγγλος ποιητής, T.S. Eliot, στο βιβλίο του *Η ενότητα του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού* αναφέρει, ότι «το στοιχείο του κοινού πολιτισμού για τα έθνη είναι η θρησκεία».⁵ Ωστόσο, στα τέλη του 19^{ου} αι., η ρωσική νεοαποικιακή-ιμπεριαλιστική πολιτική ανέτρεψε τη συγκεκριμένη ρήση, θέτοντας ως ενοποιητικό στοιχείο εξέλιξης των ιστορικών-πολιτικών πραγμάτων την κοινή καταγωγή. Υιοθέτησε, έτσι, νέους συμμάχους στην ανασύσταση των χωρικών κεκτημένων της με τη δημιουργία και προβολή μίας θεωρίας αντιτιθέμενης στο ευρωπαϊκό δόγμα, της αυτοδιάθεσης και εδαφικής αυτονομίας των λαών.

Η εμφάνιση στο διπλωματικό «στίβο» στις αρχές του 20^{ου} αι. των δύο νόμιμων διαδόχων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας, ενδυνάμωσε τις παραφυάδες του Ανατολικού Ζητήματος για τη ρύθμιση των ανατολικών πλουτοπαραγωγικών πηγών, καθώς οι δύο χώρες διεκδίκησαν με τη σειρά τους τα γεωστρατηγικά ανταλλάγματα στη νομή τού μικρασιατικού χώρου.

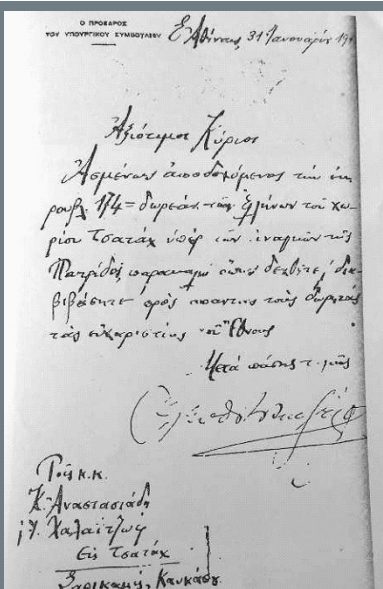
Β. Η εσωτερική κατάσταση στον ελλαδικό και το μικρασιατικό χώρο πριν το 1922:

Η παρουσία και η εδραίωση των Μεγάλων Δυνάμεων στη βαλκανική χερσόνησο αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάβασή τους στη γεωστρατηγική και πλουτοπαραγωγική περιοχή της Μοσούλης και γενικότερα της μικρασιατικής επικράτειας. Τα ισχυρά κράτη βρέθηκαν να ακολουθούν ένα δρόμο προσέγγισης όλο και μεγαλύτερου ποσοστού επαναστατημένων τμημάτων, αλλά ίσως κυρίως περισσότερο, της Ελλάδας, η οποία νοούμενη πάνω σε ένα γεωγραφικό άξονα ένωνε τη Δυτική Ευρώπη με την Ανατολική Μεσόγειο. Τα αισθήματα αλληλεγγύης και σύμπνοιας προς το ελληνικό έθνος των Άγγλων και των Γάλλων υπέθαλπαν ένα «διπλωματικό παιχνίδι» αποικιοκρατικών διαστάσεων για την επιβολή τους στο συγκεκριμένο χώρο. Η ανωτέρω διαπίστωση γίνεται αντιληπτή μέσω των πολιτικών ενεργειών των ισχυρών κρατών, οι οποίες αντικατοπτρίζονται αφενός στην οργάνωση και συνοριακή οριοθέτηση τού ελλαδικού κράτους αφετέρου στη διείδυσή τους στα πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα τής νεοσυσταθείσας Πολιτείας, όπως ο έλεγχος της παραγωγικής διαδικασίας σε πρωτεύοντες τομείς -γεωργία, κτηνοτροφία, βιομηχανία/βιοτεχνία⁶- καθώς και η απρόσκοπτη συμμετοχή τους στην εσωτερική διοίκηση, κυρίως μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.

Η εκβιομηχάνιση και η αστική ανάπτυξη του ελληνικού κράτους δεν αποτελεί μόνο τμήμα της Νεότερης Οικονομικής Ιστορίας, αλλά μας οδηγεί σε σημαντικές διαπιστώσεις για τα πολιτικά γεγονότα του 19^{ου} αι. και κυρίως των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αι. που επηρέασαν τις διεθνείς εξελίξεις. Η Ελλάδα τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή βρισκόταν υπό την ιδεολογική «κηδεμονία» της Αγγλίας με σημαντικότερο εκφραστή της τον Χαρίλαο Τρικούπη, ενώ

5. Ν. Ψυρούκης, *Η Μικρασιατική Καταστροφή*, Αθήνα 2000, σ.23

6. Κώστας Βεργόπουλος, *Το Αγροτικό Ζήτημα στην Ελλάδα- Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας*, Αθήνα 1975, σ.105

Οι Έλληνες της Ανατολής καθ' όλη τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα είχαν σταθεί σημαντικοί αρωγοί στην προσπάθεια των Ελλαδιτών για την οργάνωση του Ελληνικού κράτους.

παράλληλα «απολάμβανε τον προστατευτικό μανδύα» που της πρόσφερε απλόχερα ο παροικιακός Ελληνισμός που είχε δραστηριοποιηθεί επιχειρηματικά σε Ρωσία, Εγγύς Ανατολή και Αίγυπτο, περιοχές που βρίσκονταν εντός του εδαφικού πλαισίου της βρετανικής διπλωματίας. Ο συγκερασμός των δύο διαμετρικά αντίθετων πολιτικών επιδιώξεων και θέσεων πραγματοποιήθηκε μέσω της ανάδειξης του δόγματος του αστικού ιμπεριαλισμού, που εκφράστηκε μέσω της αλυτρωτικής ιδεολογίας - προσλαμβανομένης, ωστόσο, υπό διαφορετικό πρίσμα από τα δύο κυρίαρχα μέρη. Από τη μια πλευρά, η Βρετανία επιθυμούσε την ύπαρξη μίας «αναπτυγμένης αποικίας», η οποία θα αποτελούσε συναλλακτική επικοινωνιακή οδό με τα ομοεθνή τμήματα της οθωμανικής επικράτειας. Από την άλλη πλευρά, οι Κοινότητες της Διασπορές -κυρίως σε Μικρά Ασία και Ρωσία- αντιπροσωπεύοντας και συνεπικουρώντας, στην ουσία των πραγμάτων μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αι., οικονομίες όπου πρωτεύοντα εξουσιαστικό ρόλο κατείχαν η ρωσική και η τουρκική εθνότητα, αναζωπύρωναν τα εθνικιστικά πάθη

τους, αφυπνίζοντας παράλληλα και το λαό του βασιλευόμενου κράτους.

Η ελληνοτουρκική σύρραξη του 1897 στάθηκε αφορμή μεγαλύτερης διείσδυσης των Ξένων Δυνάμεων στα εσωτερικά πράγματα του ελλαδικού κράτους, καθώς η νίκη του οθωμανικού στρατού στη Λάρισα, σηματοδοτούσε την επίσπευση των διαπραγματεύσεων για την ανατροπή μίας υποτελειακής συμφωνίας μεταξύ των αντικρουόμενων πλευρών σε βάρος του ηττημένου. Η εξαρτημένη από τα ξενικά συμφέροντα διακυβέρνηση της Ελλάδας ήταν αναμενόμενο να οδηγήσει στη σύγκρουση ιδεολογιών και θέσεων που έρχονταν σε αντίθεση με τα γεγονότα. Η ιδέα του αλυτρωτισμού, η οποία είχε εγκολπωθεί συνειδησιακά στον ελληνικό λαό, υποβοηθούμενη -ως επί το πλείστον- από τις Παροικίες, συνάμα με τις μεταβολές που συντελούνταν στην οικονομία με την εμφάνιση των κοινωνικών τάξεων που διεκδικούσαν θέση στη νομή της εξουσίας, δημιουργούσαν εσωτερικές εντάσεις, οδηγώντας στην Επανάσταση που συντελέστηκε το 1909 στο Γουδί με την αλλαγή της σκυτάλης όσον αφορά τη διαχείριση των ελληνικών υποθέσεων.⁷

Στη νέα καθεστηκυία τάξη ενεργό ρόλο στην πολιτική ζωή διαδραμάτισε ο Στρατός. Είναι γνωστό, ότι μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας και τη σύστασή της σε μία θεσμοποιημένη Πολιτεία, οι οπλαρχηγοί εκουσίως επιδίωκαν την ανάρρησή τους στη διοίκηση της χώρας, χωρίς, ωστόσο, το αίτημά τους να βρίσκει ουσιαστικό αντίκρισμα, λόγω της επικυριαρχικής θέσης των

7. Κων/νος Σβολόπουλος, *Η ελληνική πολιτική 1900-1945*, Αθήνα 2005, τ. Α', σ. 15

ξένων κηδεμόνων στη διακυβέρνηση τού κράτους. Οι ελληνικές Κυβερνήσεις μέχρι και το τέλος του 19ου αι. χρησιμοποιούσαν τους επιτελείς των πολεμικών επιχειρήσεων ως διεκπεραιωτές τού έννομου καθήκοντός τους, αποξενώνοντάς τους από την ανάληψη καίριων κυβερνητικών θέσεων και αποδυναμώνοντας την στρατιωτική «υπεροχή» τους, τοποθετώντας ως αρχηγό τού στρατεύματος, τον Βασιλιά. Ο Στρατός, πρωτεργάτης τού Κινήματος στο Γουδί, κέρδισε την ευρεία κοινωνική αναγνώριση τού Έθνους, καθώς ανέτρεψε τον εξαρτημένο παλαιοκομματισμό, στηρίζοντας τις κοινοβουλευτικές αρχές και τους θεσμούς με στόχο την αναδιάρθρωση τής χώρας.⁸

Η έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Ελλάδα μετά από προτροπή των στρατιωτικών για την κοινωνική αλλαγή της χώρας πραγματοποιήθηκε σε μία εποχή κατά την οποία η ελληνική διακυβέρνηση τού κράτους ήταν συγκεχυμένη και κάτω από την επίδραση των ξένων παραγόντων στην εσωτερική πολιτική της (αντίθεση πολιτικής ηγεσίας με τον Στρατό). Ο Βενιζέλος είχε να αντιμετωπίσει πληθώρα εξωτερικών υποθέσεων, σημαντικότερη εκ των οποίων αναδεικνυόταν το Μακεδονικό Ζήτημα.

Η απελευθέρωση από την οθωμανική διοίκηση τού μακεδονικού γεωγραφικού χώρου αντιμετωπιζόταν ως μείζον θέμα αφενός της ελληνικής αφετέρου της βουλγαρικής κυβέρνησης, καθώς δεν υπήρχε σύμπνοια θέσεων για την άσκηση εξουσίας μετά την ανεξαρτητοποίησή του. Τα βουλγαρικά κινήματα, πχ το Ε.Μ.Ε.Ο, που δραστηριοποιούνταν στο συγκεκριμένο γεωγραφικό τμήμα προπαγάνδιζαν για μία επικράτεια με αυτόνομη διακυβέρνηση, ωστόσο όμως, «συμπλέουσα» με τη διπλωματία τής Βουλγαρίας.⁹

Η λήξη των Βαλκανικών Πολέμων με τη χάραξη των συνόρων επέφερε, όπως ήταν αναμενόμενο, δημογραφικές ανακατατάξεις στον προγενέστερο ενιαίο γεωγραφικό μακεδονικό χώρο. Οι μετατοπίσεις ελληνόφωνων, βουλγαρόφωνων και τουρκόφωνων πληθυσμών υπήρξε ζήτημα διακανονισμού όχι μόνο της εξωτερικής πολιτικής,¹⁰ αλλά ίσως κυρίως περισσότερο, των εσωτερικών πραγμάτων των χωρών υποδοχής.¹¹

Παράλληλα, με τις εξελίξεις στο Μακεδονικό Ζήτημα, το Νεοτουρκικό Κίνημα με ηγέτη τον Μουσταφά Κεμάλ οργανωνόταν στη γείτονα χώρα, επηρεασμένο από τις δυτικές διακηρύξεις αρχών περί αυτοδυναμίας των λαών της εθνοτικής κάθαρσης, προκαλώντας στην ελληνική κυβέρνηση νέα διπλωματικά προβλήματα.

8. Θάνος Βερέμης, *Ο στρατός στην ελληνική πολιτική - Από την Ανεξαρτησία ως τη Δημοκρατία*, Αθήνα 1997, σσ. 85-87

9. Κων/νος Βακαλόπουλος, *Νεότερη Ιστορία της Μακεδονίας (1830-1912)- από τη γένεση του Νεοελληνικού Κράτους ως την Απελευθέρωση*, Θεσ/νίκη 1999, σ.231

10. Ιάκωβος Μιχαηλίδης, 2003, ό.π., σ.67

11. το δημοσίευμα της Εφημερίδας Μακεδονία (29 Ιανουαρίου 1913): «*Η στέγαση των προσφύγων- τι αποφασίστηκε για τα οικήματα τού Δημοσίου*» έκανε λόγο για την ίδρυση Κεντρικής Επιτροπής Στεγάσεως, η οποία θα μεριμνούσε για τις προκύπτουσες ανάγκες των πολιτικών μεταναστών, αναφέροντας χαρακτηριστικά: «*Κατόπιν έγκρισης από τη Γενική Διοίκηση της Θεσσαλονίκης, η Ιερά Ένωση Μακεδονικών Οργανώσεων συνήλθε σε έκτακτη συνεδρίαση στις 10 του τρέχοντα μήνα και αποφάσισε τα εξής: προκειμένου να εξευρεθούν και να διατεθούν καταλύματα σε κτίρια του δημοσίου και ιδιωτικά για την στέγαση των προσφυγικών οικογενειών που διαμένουν στην πόλη, κατόπιν της απόφασης που πάρθηκε περί εφαρμογής τους νόμου σχετικά με την επίταξη, για να μη διαταραχθεί υπερβολικά η ησυχία των ενοίκων και να αποφευχθούν τυχόν αδικήματα και φιλονικίες, αποφασίστηκε να εφαρμοστεί το ακό-*

Ο Σουλτάνος Μεχμέτ ΣΤ', όντας κάτω από την επιτήρηση των Ευρωπαίων,¹² προκάλεσε την αντίδραση των οθωμανικών στρατευμάτων, εξαιτίας της αδυναμίας του να ασκήσει πολιτικό έλεγχο στα τεκταινόμενα τού πολυδιασπασμένου -πλέον μετά τη συνομολόγηση Συνθηκών για τα σύνορα- κράτους του. Η εξέλιξη αυτή κρίνεται ως φυσικό επακόλουθο, μια και οι Τούρκοι στρατιωτικοί είχαν συνειδητοποιήσει τη συρρίκνωση τής άλλοτε κραταιάς παντοδυναμίας τους και τη δυσμενή θέση, στην οποία υπέπεσαν. Οργανωμένοι οι στρατιωτικοί σε συνδικάτα ήδη από τις αρχές του 20ου αι., με πιο γνωστό το Κομιτάτο της Οθωμανικής Ελευθερίας,¹³ είχαν ως αρχικό στόχο την απαγκίστρωση της χώρας τους από το δυτικό έλεγχο και την ανάληψη πρωτοβουλιών για το μέλλον της Τουρκίας και των εναπομεινάσων περιοχών υπό την εποπτεία τους από άτομα που διαβιούσαν στα εδάφη της Ανατολής.¹⁴

Η Επανάσταση των Νεοτούρκων το 1908 με την επαναφορά του Συντάγματος του 1876, το οποίο εξασφάλιζε τη θρησκευτική και την πολιτική αυτοτέλεια των λαών που κατοικούσαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία,¹⁵ παρουσιάζει διττή ερμηνεία, σύμφωνα πάντα με τις διπλωματικές εξελίξεις που επακολούθησαν. Η οθωμανική στρατιωτική διοίκηση είχε αντιληφθεί το ρόλο που διαδραμάτιζαν τα δυτικά κράτη στο διαμελισμό της χώρας τους, τα οποία, αναλαμβάνοντας κάτω από την επικάλυψη των αρχών για την αυτοδιάθεση των εθνών την «προστασία» της ΝΑ Μεσογείου, προετοίμαζαν το έδαφος για μια ουσιαστικότερη προσέγγιση τής γεωστρατηγικής ζώνης τής Μοσούλης. Την δεδομένη στιγμή χρειαζόταν μία σύμπλευση ενεργειών όλων ανεξαιρέτα των λαών που κατοικούσαν στη μικρασιατική περιοχή για τη διάσωση των εδαφικών εστών τους από την ιμπεριαλιστική διάθεση των δυτικών συμφερόντων. Η παροχή προνομίων που θα απέρρεαν από τη νομοθεσία έθετε τα εχέγγυα για τις αλλογενείς εθνότητες της Τουρκίας με σκοπό τη διασφάλιση των κεκτημένων τους από την επίσημη αρχή, αποκομίζοντας με τον τρόπο αυτό την υποστήριξή τους.

Στον αντίποδα, ο Μεγαλοϊδεατισμός¹⁶ ως ιδεολογία αφύπνισης των ελληνικών μαζών της Ανατολής υπήρχε στο υποσυνείδητο των Τούρκων αξιω-

λουθο σύστημα: *καταρτίστηκε κεντρική Επιτροπή Στεγάσεως, αποτελούμενη από τρεις αντιπροσώπους της Ιεράς Ενώσεως Μακεδονικών Οργανώσεων, ενός αντιπροσώπου του θρακικού συλλόγου, ενός αντιπροσώπου του μικρασιατικού συλλόγου, ενός αντιπροσώπου του εργατικού κέντρου και ενός αντιπροσώπου της Γενικής Διοίκησης με ισάριθμους αναπληρωτές. (Εν συντομία) θα ονομάζεται Επιτροπή, η οποία θα εδρεύει σε κτίριο του Εμπορικού Επιμελητηρίου και θα συνεδριάζει καθημερινά από τις 2:00-5:00», βλ. σχετ. στην πτυχιακή εργασία, Καμακά Μεταξούλα, *Οι πρόσφυγες μέσα από την εφημερίδα Μακεδονία*, στο ένθετο της εφημερίδας μακεδονία, τχ. 1, σ.18*

12. Η τουρκική κυβέρνηση βρισκόταν σε δυσχερή θέση, εξαιτίας των εξελίξεων που προέκυψαν σε διπλωματικό επίπεδο -νίκη στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο των Συμμάχων της Αντάντ, ανεξαρτητοποίηση των Βαλκανίων με τη βοήθεια της Ευρώπης- σε συνάρτηση με την άστοχή της απόφαση να συμπλεύσει με τις Δυνάμεις του Άξονα.

13. από την ονομασία και μόνο του κομιτάτου μπορούμε να καταλάβουμε, ότι ο λαός που μετονομάστηκε σε τουρκικός μετά το 1918, μέχρι τότε δεν είχαν αναπτυγμένη εθνотική συνείδηση, αλλά χρησιμοποιούσε ως επιθετικό προσδιορισμό τη λέξη Οθωμανός που αποτελούσε κοινωνική τάξη. Το συγκεκριμένο συνδικάτο ιδρύθηκε το 1906 ως αντίδραση στους Βούλγαρους Κομιτατζήδες που εποφθαλμιούσαν τη Θεσσαλονίκη.

14. Ευρυπίδης Γεωργακόπουλος, *Το Νεοτουρκικό Κίνημα και οι επιπτώσεις του στον Ελληνισμό του Πόντου (1908-1914)*, Θεσ/νίκη 2000, σ.29

15. Κων/νος Φωτιάδης, *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, Αθήνα 2004, σ. 79

16. Πολιτική ιδέα που καλλιεργήθηκε από την στιγμή οργάνωσης του ελληνικού κρά-

ματούχων, οι οποίοι γνώριζαν καλά, ότι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο (1900-1908) δεν υπήρχε στην ελλαδική πολιτική σκηνή κάποιος ηγέτης με αυτεξούσια παρουσία, ώστε να ενεργοποιήσει και να πραγματοποιήσει τον προαναφερθέντα εθνεργετικό σκεπτικισμό των ομοεθνών του. Επομένως, μία έμμεση χορήγηση προνομίων σε θρησκευτικό και πολιτικό επίπεδο στον ελληνικό πληθυσμό θα τον παρόπλιζε κι ως εκ τούτου θα ακύρωνε τα σχέδια αυτονομίας τους από τις οθωμανικές αρχές.

Τα χρόνια, ωστόσο, που ακολούθησαν, επέφεραν στο τουρκικό κράτος πληθώρα δυσμενών αποτελεσμάτων, καθώς οι εμφύλιες διαμάχες¹⁷ που παρουσιάστηκαν στην εσωτερική πολιτική με την ταυτόχρονη αδυναμία που επέδειξε η οθωμανική ηγεσία να ανταπεξέλθει στις ανακατατάξεις που διαδραματίζονταν στο διεθνές πολιτικό σκηνικό, λχ Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, είσοδος του Ελευθερίου Βενιζέλου στην πολιτική ζωή της Ελλάδας, όλα αυτά «έπαιξαν» καθοριστικό ρόλο στη μελλοντική συνοχή του.

Η διαρραγή της ενιαίας Τουρκικής Διπλωματίας επήλθε με την υπογραφή της ατιμωτικής για τα εθνικά τους συμφέροντα, Συνθήκης των Σεβρών. Οι Οθωμανοί αναγκάστηκαν να υπαναχωρήσουν στα δυτικά συμφέροντα και να αρκεστούν σε ένα κατακερματισμένο κράτος υπό τη διοικητική εποπτεία -στην πραγματικότητα- των νικητριών Δυνάμεων. Περισσότερο, όμως, ατιμωτικά φάνταζαν για την τουρκική κυβέρνηση τα άρθρα του Συμφώνου, όπου η άλλοτε διοικητικά υποτελής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, Ελλάδα, αποκτούσε κυριαρχικό κύρος στα ανατολικά εδάφη.¹⁸ Ο παντουρκιστής, Μουσταφά Κεμάλ, ενώνοντας κάτω από την στρατιωτική «σκέπη» του όλον το μουσουλμανικό πληθυσμό της Ανατολίας και με το σύνθημα, η Τουρκία στους Τούρκους, άρχισε έναν ανελέητο αγώνα υποσκελισμού των ελληνικών κεκτημένων από την παρισινή συνθήκη, θέτοντας παράλληλα τις βάσεις της Μικρασιατικής Τραγωδίας.

τους (1908) και είχε ως στόχο την απελευθέρωση των αλύτρωτων εδαφών από τον Οθωμανό διοικητή. Ο Μεγαλοϊδεατισμός καλλιεργήθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό, «παίρνοντας σάρκα και οστά» στις αρχές του 20ου αι. με την στρατιωτική σύμπλευση των Ελλήνων με τις νικηφόρες στρατιωτικές δυνάμεις της Αντάντ.

17. Όπως αναφέρει ο Ομ. Καθηγητής, Κ. Φωτιάδης στο έργο του, Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου (2004), σ. 79 : «Ο ιδεολογικός διχασμός που υπήρχε μεταξύ Νεοτούρκων (οθωμανιστές, πανισλαμιστές, παντουρκιστές) δυσχέραινε την εξεύρεση ενός σημείου συμβιβασμού για την ενιαία αντιμετώπιση του κοινού εχθρού, ενός εχθρού που δεν ήταν άλλος από τις αποικιοκρατικές διαθέσεις των Δυτικών Δυνάμεων».

18. Συνεδρίαση ΚΑ' του Ελληνικού Κοινοβουλίου- 5 Φεβρουαρίου 1921: Πρωθυπουργός Ν. Στράτος: «...Και όσον αφορά τη Θράκη, η προσάρτησή της στην Ελλάδα καθορίστηκε από το άρθρο 27 της Συνθήκης των Σεβρών, χαράζοντας τα σύνορα, τα οποία θα χωρίζουν την Ελλάδα από την Τουρκία. Ως προς τη Σμύρνη, όμως, εκτός των άρθρων 69, 70 και 71 της Συνθήκης που διατυπώνουν τους όρους κατοχής της πόλης και της ενδοχώρας της και των επιπλέον αυτής άρθρων που αφορούν την τοπική διοίκησή της και των υποχρεώσεων που φέρει η Ελλάδα μέχρι τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, η Συνέλευση (ενν. του Κοινοβουλίου) πρέπει να έχει υπόψιν της τους όρους κάτω από τους οποίους έγινε η αρχική κατοχή πριν την υπογραφή της (ενν. Συνθήκη) Ειρήνης και τους αγώνες τους οποίους κατέβαλλε η Ελλάδα εναντίον των ανταρτών του Μουσταφά Κεμάλ. Τον Απρίλιο του 1919, το Ανώτατο Συμβούλιο Συνδιάσκεψης των Παρισίων αποφάσισε παμψηφεί την ανάθεση στην Ελλάδα της στρατιωτικής κατοχής της Σμύρνης και της ενδοχώρας της με όλες τις υποχρεώσεις και τις θυσίες που περιβάλλουν αυτήν την κατοχή, σύμφωνα με τον 7ο όρο της ανακωχής που υπογράφηκε από τον Άγγλο ναύαρχο, Κάλθορπ, ο οποίος ενήργησε ως πληρεξούσιος όλων ανεξαιρέτα των

Το λιμάνι στη Σμύρνη

Οι διώξεις, οι εξανδραποδισμοί και οι βίαιοι εκτοπισμοί των χριστιανών από τα οθωμανικά εδάφη, είχαν αρχίσει ήδη από το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, για να συνεχιστούν με όλο και μεγαλύτερη ένταση μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών. Από την άλλη πλευρά, η πολιτική ηγεσία στην Ελλάδα ήταν διχασμένη σε ό,τι αφορούσε τη διπλωματική οδό που έπρεπε να ακολουθηθεί μετά την απόβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη.¹⁹ Οι συχνές αλλαγές των κυβερνήσεων στο ελλαδικό προσκήνιο²⁰

Συμμάχων, καθώς και των Οθωμανών, σύμφωνα με τον οποίο (ενν. όρο) οι Σύμμαχοι έφεραν το δικαίωμα να καταλάβουν όλα τα στρατηγικά σημεία στην περίπτωση που προέκυπτε απειλητική κατάσταση για την ασφάλεια των συμμάχων. Στη βάση αυτού του όρου έγινε στρατιωτική κατοχή στη Μεσοποταμία από την Αγγλία το 1919, στη Συρία και την Κιλικία από τη Γαλλία το 1919, ενώ από την Ιταλία καταλήφθηκαν από τις αρχές Μαΐου του ίδιου χρόνου η γραμμή Νέας Εφέσου-Ναυή ταυτόχρονα με την ελληνική κατοχή στη Σμύρνη...», στο Εφημερίς των Συζητήσεων της Γ' εν Αθήναις Συντακτικής των Ελλήνων Συνελεύσεως, τ. Α', σ.235.

19. Η απόβαση στη Σμύρνη των ελληνικών στρατευμάτων αναθάρρησε τους ομογενείς πληθυσμούς τής μικρασιατικής γης και του Εύξεινου Πόντου, οι οποίοι αντιμετώπιζαν το ελληνικό στράτευμα ως απελευθερωτή. Ωστόσο, όμως, στην ελλαδική επικράτεια, οι συγγενείς των στρατιωτών, βλέποντας τα προσφιλή πρόσωπά τους να «εξωθούνται» σε πολεμικές επιχειρήσεις στο εσωτερικό της Τουρκίας, ενώ τουλάχιστον αρχικά η αποστολή τους στη γείτονα χώρα είχε χαρακτήρα τοποτηρητή, καταψήφισαν το φιλελεύθερο δημοκρατικό κόμμα του Βενιζέλου στις εκλογές που διενεργήθηκαν το 1920, εκλέγοντας νέο πρωθυπουργό, το Νικόλαο Στράτο. Ο νέος πρωθυπουργός αν και ήταν αντίθετος με το μικρασιατικό πόλεμο, εξακολούθησε να ασκεί την ίδια πολιτική με τον προκατόχό του όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα. Σε συνεδρίαση της Βουλής των Ελλήνων στις 5/2/1921, ο πρωθυπουργός είχε διαβεβαιώσει τους συναδέλφους του για την ασφάλεια των στρατευμάτων και την αναγκαιότητα να συνεχιστεί η εκστρατεία, προκειμένου την κατάληψη νέων εδαφών: «...Γνωρίζω την κατάσταση που επικρατεί στη Μικρά Ασία περισσότερο από τον καθένα. Και μπορώ να διαβεβαιώσω με τον καλύτερο τρόπο, ότι η αντίσταση που υπήρχε (ενν. από τον κεμαλικό στρατό) έχει καμφθεί. Ζήτη ο στρατός (στο απόσπασμα των πρακτικών σημειώνεται, ότι όλες οι πτέρυγες σηκώθηκαν και χειροκροτούσαν). Ο ελληνικός στρατός βρίσκεται σε απόσταση εκατοντάδων χιλιομέτρων από τη γραμμή που μας παραχωρήθηκε από τη Συνθήκη. Και όμως, βρίσκεται εκεί αδιατάραχος και σε πλήρη ασφάλεια. Ζήτη ο στρατός (στο απόσπασμα των πρακτικών σημειώνεται, ότι οι βουλευτές όρθιοι χειροκροτούσαν και επευφημούσαν τους Έλληνες μαχητές). Έχει απέναντί του τις σωρούς των αντάρτικων κεμαλικών στρα-

φανέρωνε την αδυναμία των πολιτικών κομμάτων για μια «αυτόφωτη» διακυβέρνηση και διευθέτηση των εσωτερικών και εξωτερικών υποθέσεων, χωρίς τον παρεμβατισμό αφενός του Βασιλιά αφετέρου των Μεγάλων Δυνάμεων, ενώ παράλληλα οι εμφύλιες αντιπαραθέσεις δυσχέραιναν στην εξεύρεση μίας κοινής γραμμής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων -στρατιωτικών και πολιτικών- που είχαν ανακύψει τόσο για τους ελληνικούς πληθυσμούς της Ανατολίας όσο και τον ελληνικό στρατό από τα κεμαλικά στίφη.²¹

τευμάτων που αποπειράθηκαν να αντιδράσουν. Με την τελική εκμηδένιση σε σύντομο χρονικό διάστημα, θα καταφέρει η Ελλάδα να είναι ασφαλής. Μεταξύ όλων των λαών, η ελληνική φυλή βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των θυσιών και ως έθνος και ως κράτος... (ενν. η Ελλάδα) έχοντας αποκραυγαλώσει την άποψη ότι η συνέχιση της στενής της συνεργασίας με τους συμμάχους θα τη βοηθήσει να καταφέρει την ευνομία και την ειρήνευση στην Ανατολή, ακόμα κι αν χρειαστούν νέες θυσίες, για τις οποίες πάντοτε ήταν έτοιμος και πρόθυμος ο ελληνικός λαός (το απόσπασμα των πρακτικών αναφέρει, ότι ακολούθησαν ζωηρά χειροκροτήματα)...», στο Εφημερίς των Συζητήσεων της Γ' εν Αθήναις Συντακτικής των Ελλήνων Συνελεύσεως, τ. Α', σ.235.

20. Συνεδρία της 9ης Μαΐου 1922: «Προς τον Πρόεδρο της Γ' Εθνικής Συνέλευσης. Λαμβάνω την τιμή να σας παρακαλέσω να ανακοινώσετε στη Συνέλευση, ότι η Α.Μ. (δηλ. Αυτού Μεγαλειότητα) αποδέχτηκε την παραίτηση του υπουργικού συμβουλίου και του υπουργού των Στρατιωτικών και του υπουργού Εξωτερικών, Ν. Στράτου, διορίζοντας Πρόεδρο του υπουργικού Συμβουλίου, τον υπουργό άνευ χαρτοφυλακίου, Π. Πρωτοπαπαδάκη. Διόρισε ακόμη ως υπουργούς: Εξωτερικών, τον Γ. Μπαλτατζή, Δικαιοσύνης, τον Δ. Γούναρη, Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, τον Κ. Πολυγένη, Οικονομικών, τον Ξ. Στρατηγό, Στρατιωτικών, τον Ν. Θεοτόκη.... (υπογράφει στα πρακτικά) Ο Πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου, Π. Πρωτοπαπαδάκης...», στο Εφημερίς των Συζητήσεων της Γ' εν Αθήναις Συντακτικής Συνελεύσεως, τ. Α', σ. 295.

21. Συνεδρία Ζ' της Βουλής (1921): «...Γ. Μπαλτατζής (υπουργός των Εξωτερικών): Κατά το προηγούμενο έτος, όταν ελάμβανε χώρα η συζήτηση στην Εθνοσυνέλευση σχετικά με τους ανθελληνικούς διωγμούς στην Τουρκία, έλεγα, ότι οι διωγμοί εκείνοι μπορούν να συγκριθούν μόνο απέναντι σε αυτούς που έγιναν από τους Τούρκους κατά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης. Ατύχησα, βέβαια, καθώς οι μεταγενέστερες δηλώσεις που ήρθαν στο φως είναι και σε μέγεθος και σε έκταση πολύ μεγαλύτερες από όλες τις προηγούμενες ωμότητες, οι οποίες καθιστούν πρόδηλη την εμπνευσμένη πρόθεση για συστηματική εξόντωση κάθε Έλληνα χριστιανού στις περιοχές που διοικούνται από τις οθωμανικές αρχές...(στα πρακτικά, ο υπουργός αναφέρει διεξοδικές πληροφορίες για διωγμούς και εκποτίσεις στον Πόντο που είχαν διαπραχθεί μετά το μήνα Απρίλιο του 1921, οπότε και ήταν η τελευταία συνεδρίαση στο Ελληνικό Κοινοβούλιο που ασχολήθηκε με το θέμα των διώξεων). Κατά τον μήνα Ιούλιο του 1921 στις περιφέρειες Τραπεζούντας, Σουρμένων και Ριζούντας εκτόπισαν όλον τον ανδρικό πληθυσμό από 15 μέχρι 60 ετών. Καθ'οδόν κατέσφαξαν τους περισσότερους εκποτισμένους, οι υπόλοιποι πέθαναν από τα βασανιστήρια και την πείνα....Σημειώστε, κύριοι, ότι η εξόντωση του χριστιανικού πληθυσμού γίνεται πλέον επίσημα και απροκάλυπτα. Η κεμαλική αγριότητα εφηύρε «Δικαστήρια Ανεξαρτησίας», τα οποία δεν είναι τίποτα άλλο παρά η επίσημη εμφάνιση του εξοντωτικού σχεδίου των Τούρκων εναντίον των χριστιανών. Σήμερα, τα «Δικαστήρια Ανεξαρτησίας» λειτουργούν και εκδίδουν σωρηδόν επίσημες διαταγές θανάτωσης των πιο έγκριτων χριστιανών. Στη Σαμψούντα, η πιο έγκριτη εφημερίδα, Σχαλί, στο 27ο φύλλο της 18ης Σεπτεμβρίου 1921 αναφέρει, ότι τα συγκεκριμένα δικαστήρια καταδίκασαν σε θάνατο με απαγχονισμό τους Έλληνες Καθηγητές του Αμερικανικού Κολλεγίου στη Μερζιφούντα (σημ. εννοεί το Κολλέγιο Ανατόλια, το οποίο επανασυστήθηκε στη Θεσσαλονίκη μετά την έλευση των προσφύγων Ποντίων): τους Θεοχαρίδη, Χαράλαμπο Γεωργίου και Συμεών Αναστασίου... Αλλά, ας στρέψουμε, κύριοι, το βλέμμα μας προς την ιστορική Βιθυνία. Σε αυτήν την ελληνική και χριστιανική περιοχή και πιο συγκεκριμένα στα περιφερειακά τμήματά της, Γιάλοβας-Νικομήδειας, Νίκαιας, Μπιλετζίκ, Μπόκου, Δούζε, Αδά-Παζάρ δεν έχουν απομείνει τίποτα άλλο παρά τα αρχαία μάρμαρα που αποδεικνύουν, ότι από το 1920 μέχρι τον Ιούνιο του 1921 υπήρχε εκεί μία πλούσια, ισχυρή, πολιτισμένη και πολυάριθμη Ελλάδα... Πλέον, στην έκταση Νίκαιας-Λευκών-Μπιλετζίκ-Σειγκούτ-Μπόλου-Δούζε-Ακσεχίρ-Καρασού-Αδά-Παζάρ-Νικομήδειας-

Η κατάσταση που παρατηρούνταν στο πολεμικό μέτωπο αποδείκνυε την ανικανότητα της ελληνικής κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τα «κακώς κείμενα» που λάμβαναν χώρα αφενός στην Ανατολία αφετέρου σε διπλωματικό επίπεδο. Η κυβέρνηση που προήλθε από τις εκλογές του 1920, προσκείμενη στο βασιλιά και ανεπιθύμητη στις συμμαχικές δυνάμεις λόγω των φιλογερμανικών φρονημάτων του Κωνσταντίνου Α', βρέθηκε, έτσι, αβοήθητη να αντιμετωπίζει στις αρχές του 1922 τα κεμαλικά στρατεύματα. Ο πρωθυπουργός, Ν. Στράτος, διαβλέποντας την επερχόμενη πολεμική ήττα, αναστρέφοντας τις πανηγυρικές δηλώσεις που ανήγγειλε στο Κοινοβούλιο ένα χρόνο πριν, πρόεβη σε ένα «διαρκή αγώνα δρόμου», προκειμένου λαμβάνοντας ψήφο εμπιστοσύνης από τα κοινοβουλευτικά κόμματα, να απαγκιστρωθεί από ενδεχόμενη κατηγορία περί υπαιτιότητας. Η παραίτησή του, στις 9 Μαΐου 1922, στιγματίισε την προσωπικότητά του, καθώς «λιποτάκτησε» σε μία κρίσιμη στιγμή για την ελληνική πολιτική.

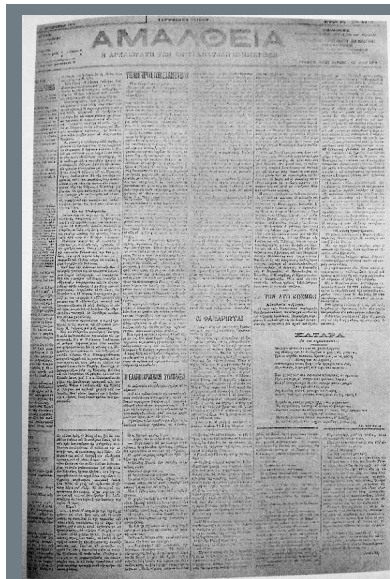
Συγκεκριμένα, στη Συνεδρίαση ΗΘ' της 3ης Μαΐου 1922, ο Ν. Στράτος, αφού προσήλθε στο βήμα είχε κάνει τις εξής δηλώσεις: «Κύριοι πληρεξούσιοι... τα εθνικά συμφέροντα βρίσκονται στο πιο κρίσιμο στάδιο από την στιγμή που είχαν μεσολαβήσει οι τρεις Συμμαχικές Δυνάμεις (ενν., τη Συνθήκη των Σεβρών) και είχε αποδεχθεί η προηγούμενη από εμάς Κυβέρνηση (ενν. την Κυβέρνηση Βενιζέλου) τους όρους που υπέβαλλαν... Η οικονομική κατάσταση του κράτους επιβάλλει σοβαρή μέριμνα, για να ανταπεξέλθει των αντιξοοτήτων. Ο τακτικός προϋπολογισμός επιβάλλεται να ισοσκελιστεί, αλλά, δυστυχώς, το τελευταίο αναγκαστικό δάνειο έπληξε τον ελληνικό λαό με τρόπο άνισο, δημιουργώντας τέτοιες συνθήκες οικονομικές συνθήκες στη χώρα που δεν επιτρέπουν προσφυγή σε νέα φορολογικά μέτρα, καθώς αυτά θα επιφέρουν ακόμα πιο δυσμενείς συνθήκες για τις παραγωγικές δυνάμεις της χώρας.... Η Κυβέρνηση εκτέλεσε το καθήκον της προς τη Συνέλευση, σύμφωνα με τον κοινοβουλευτικό εθιμισμό, τηρώντας τον αυστηρά. Η Κυβέρνηση προσέρχεται ενώπιον της Συνέλευσης για να ζητήσει την εμπιστοσύνη της...»²²

Γιάλοβας που είναι διπλάσια από την Πελοπόννησο δεν υπάρχει ούτε ένα ανθρώπινο ον που να πιστεύει στη θρησκεία του Χριστού...», στο Εφημερίς των Συζητήσεων της Γ' εν Αθήναις Συντακτικής Συνελεύσεως, τ. Α', σ. 180.

«Μια αδιάψευστη μαρτυρία: Η εφημερίδα, Ελεύθερο Βήμα, στις 25 Μαΐου 1922 παρουσιάζει στο Πανελλήνιο τον Αμερικανό δημοσιογράφο και συγγραφέα, Γκίμπονς, που περιηγήθηκε στις περισσότερες περιοχές του Πόντου και έδωσε στην παγκόσμια κοινή γνώμη συνταρακτικές πληροφορίες για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν και διαπράττονται στον Πόντο. Ο ανταποκριτής του Ελεύθερου Βήματος από την Κωνσταντινούπολη τηλεγραφεί: «Πέραν, 20 Μαΐου.- Ο διάσημος Αμερικανός δημοσιογράφος και συγγραφέας Γκίμπονς βρίσκεται εδώ, πολλές μέρες. Έρχεται από τον Πόντο, όπου είδε φρικαλέα πράγματα, την τελειωτική καταστροφή του εκεί Ελληνισμού. Πήγα να τον συναντήσω και είχε την καλοσύνη να μου πει τα παρακάτω με δάκρυα στα μάτια: «Αυτά τα οποία είδα είναι φρικαλέα. Αλλά εκείνα που μου μετέδωσαν πρόσφατα επτά Αμερικανοί, προερχόμενοι από ισάριθμα μέρη του Πόντου, τα οποία δεν μόρεσα να επισκεφτώ, είναι ακόμα περισσότερο φρικαστικά. Τι θέλετε τις λεπτομέρειες; Δεν είναι αρκετά τα γεγονότα αυτά; Κατά την εξόντωση των Αρμενίων ένα 20% του πληθυσμού σώθηκε. Κατά την εξολόθρευση των Ελλήνων μόνο το 5% κατάφερε να σωθεί. Αυτή είναι η τραγική, η φρικαλέα εικόνα. Αυτά είναι τα τρομακτικά γεγονότα...Είδα με τα μάτια μου στην πεδιάδα της Μαλάτειας, το μεγαλύτερο μέρος της να είναι στρωμένο
22. Εφημερίς των Συζητήσεων της Γ' εν Αθήναις Συντακτικής Συνελεύσεως, τ. Α', σ.293.

Η έκδηλη ανησυχία που εκφραζόταν πλέον στη Βουλή προερχόταν, κυρίως, από τις ειδήσεις που έφθαναν από τη Μικρά Ασία. Η ανεπαρκής σε πολεμικά μέσα στρατιωτική μηχανή με αρχηγό το Γεώργιο Χατζηανέστη, ταυτόχρονα με την αδημονία των στρατιωτών να εγκαταλείψουν έναν πόλεμο που καταρράκωνε το ηθικό τους συντέλεσαν στην κατάρρευση τού μετώπου μετά την επίθεση των κεμαλικών ενόπλων τμημάτων στην περιοχή Αφιόν Καραχισάρ (13 Αυγούστου 1922). Στις 27 Αυγούστου 1922, τουρκικά στρατεύματα υπό τη διοίκηση τού Νουρεντίν Πασά στρατοπέδευσαν στη Σμύρνη.²³ Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή τού ειδικού απεσταλμένου της εφημερίδας, Chicago Tribune, στη Σμύρνη, στην οποία διαφαίνεται η απελπιστική κατάσταση που βίωσαν οι χριστιανοί μετά την κατάληψη τής περιοχής από τους Τσέτες. Άρχιζε το άρθρο του με την προφητεία του Ιερεμία, την οποία πραγματοποίησε ο Ηρώδης με τη σφαγή των αθώων παιδιών:

«...στη Ρώμη ακούγονταν κραυγές, θρήνοι, κλαυθμοί και μεγάλοι οδυρμοί. Η Ραχήλ θρηνούσε τα παιδιά της και δεν ήθελε παρηγοριά, γιατί δεν υπήρχαν πια.... Όσοι από εμάς ήταν μπροστά στην έξοδο των περίπου 250 χιλιάδων προσφύγων από αυτήν την αφανισμένη πόλη, ζήσαμε από πολύ κοντά την κόλαση στη διάρκεια αυτή των δεκαπέντε ημερών. Μία κόλαση που ξεπερνούσε και την πιο τολμηρή φαντασία...»²⁴

Εφημερίδα Αμάλθεια Σμύρνης

Σύμφωνα με τις στατιστικές της εποχής, οι δολοφονίες που είχαν διαπραχθεί σε βάρος των Ελλήνων της Σμύρνης ξεπερνούσαν τις 40 χιλιάδες, εξαιρώντας τους ομογενείς που είχαν εξανδραποδιστεί σε άλλες περιοχές τής Ανατολίας, ενώ δεν έλειπαν και τα άτομα που είχαν μεταφερθεί από τον κεμαλικό στρατό ως όμηροι στα στρατόπεδα εργασίας, τα γνωστά Αμελέ Ταμπουρού.²⁵

Επίλογος

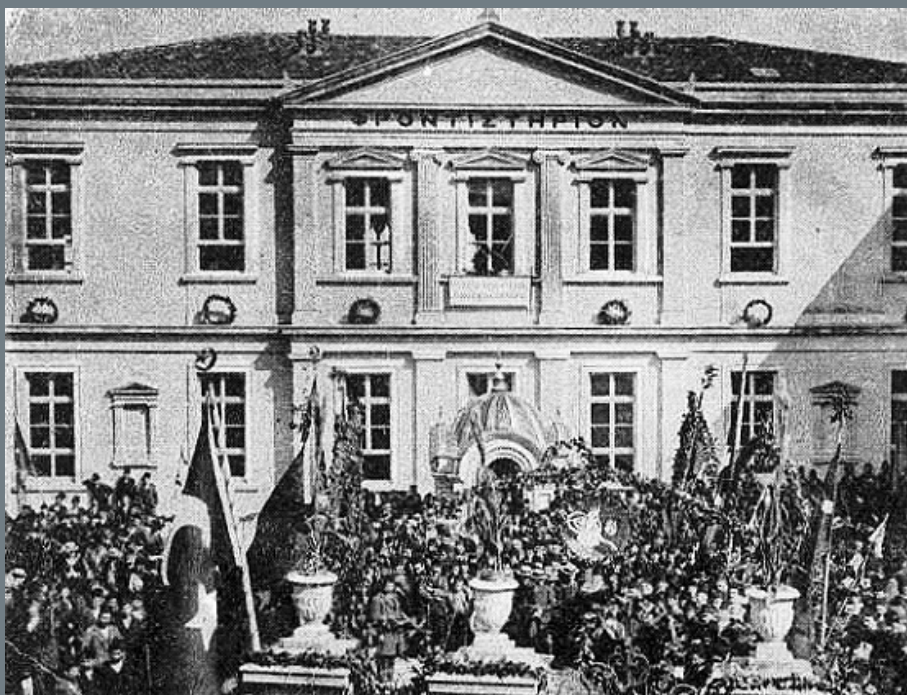
Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες των παραλίων της Ιωνίας και τους Εύξεινου Πόντου που συνέρρευσαν στην Ελλάδα προκάλεσαν εσωτερικές ζυμώσεις. Το πλήγμα που είχε υποστεί η εθνική αξιοπρέπεια στο διπλωματικό και πολιτικό σκηνικό, έπρεπε να επουλωθεί.

23. Rene Ruau, Ο θάνατος της Σμύρνης, Αθήνα 1992, σ. 25 κ.ε.

24. Rene Ruau, ό.π., Αθήνα 1992, σ.76

25. Rene Ruau, ό.π., Αθήνα 1992, σσ.75-79. -Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του Rene Ruau για την προσπάθεια που καταβαλλόταν από τις δυτικοευρωπαϊκές ειρηνευτικές-θρησκευτικές οργανώσεις (έστω και ύστατα) που δραστηριοποιούνταν στη Σμύρνη, προκειμένου να διασώσουν τον ελληνορθόδοξο πληθυσμό από τα κεμαλικά στίφη: «Το ιταλικό και γαλλικό προξενείο μοίρασαν σε πολλά άτομα ταυτότητες που πιστοποιούσαν τάχα πως ήταν Καθολικοί. Μερικοί από αυτό το τέχνασμα κατάφεραν να σωθούν. Άλλοι, όμως, παρά τις ταυτότητες είχαν συλληφθεί από τους Τούρκους χωροφύλακες που δεν αναγνώριζαν την ισχύ

Η εξεύρεση των εξιλαστήριων θυμάτων δεν ήταν δύσκολη.²⁶ Ωστόσο για την έκβαση της μικρασιατικής εκστρατείας δεν ήταν υπαίτιοι, μόνο όσοι κατηγορήθηκαν και εκτελέστηκαν. Ρίχνοντας μία ματιά ο αναγνώστης στα Πρακτικά των Συνελεύσεων της Βουλής που παρουσιάστηκαν παραπάνω, διαπιστώνει πως όλα τα κόμματα του τότε ελληνικού κοινοβουλευτισμού είχαν υποστηρίξει ακόμα και με επευφημίες την κυβερνητική πολιτική. Ο μικρασιατικός ξεριζωμός ήταν το τραγικό αποτέλεσμα ενός εθνικού οράματος, του Μεγαλοϊδεατισμού. Αυτή, όμως, η εθνική ιδέα δε μετουσιώθηκε σωστά από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, οι οποίες με διπλωματική ανεπάρκεια και μικροκομματική σκοπιμότητα διαχειρίστηκαν τις εθνικές υποθέσεις.

Το φροντιστήριο της Τραπεζούντας

τους (ενν. των ταυτοτήτων). Το αμερικανικό προξενείο έδειξε μεγάλη δραστηριότητα για τη σωτηρία γυναικών και παιδιών και διευκόλυνε την αναχώρησή τους...».

26. «Απόφαση του Επαναστατικού Στρατοδικείου: Στο όνομα του Βασιλιά των Ελλήνων, Γεωργίου Β', το έκτακτο στρατοδικείο συσκέφθηκε σύμφωνα με το νόμο....καταδικάζει παμψηφεί τους μεν Γεώργιο Χατζηανέστη, Δημήτριο Γούναρη, Νικόλαο Στράτο, Πέτρο Πρωτοπαδάκη, Γεώργιο Μπαλτατζή και Νικόλαο Θεοτόκη στην ποινή του θανάτου, τους δε Μιχαήλ Γούδα και Ξενοφώντα Στρατηγό στην ποινή των ισοβίων δεσμών, Αθήνα, 15 Νοεμβρίου 1922», βλ. στο *Η δίκη των εξ-Τα στενογραφημένα πρακτικά*, Αθήνα, 2003, σ.320.

Βιβλιογραφία (κατά σειρά παραπομπών)

- Ιάκωβος Μιχαηλίδης, *Μετακινήσεις σλαβόφωνων πληθυσμών (1912-1930). Ο πόλεμος των στατιστικών*, Αθήνα, Κριτική, 2003
- Γρηγόρης Τζανέτος, *Η ευρωπαϊκή διάσταση των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο Αιγαίο και η γεωπολιτική στρατηγική της Δύσης*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2007
- Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Πατάκης, 2015
- Harry J. Psomoades, *The Eastern Question: The last phase - A study in Greek-Turkish Diplomacy*, Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών-Ινστιτούτο Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, 1968
- Μ.Θ. Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800-1923*, τ. Α', Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2006
- Ν. Ψυρούκης, *Η Μικρασιατική Καταστροφή*, Αθήνα, Αιγαίο - Κουκίδα, 2000
- Κώστας Βεργόπουλος, *Το Αγροτικό Ζήτημα στην Ελλάδα - Η κοινωνική ενσωμάτωση της γεωργίας*, Αθήνα, Εξάντας, 1975
- Κων/νος Σβολόπουλος, *Η ελληνική πολιτική 1900-1945*, τ. Α' Αθήνα, Εστία, 2005
- Θάνος Βερέμης, *Ο στρατός στην ελληνική πολιτική - Από την Ανεξαρτησία ως τη Δημοκρατία*, Αθήνα, Εκδοτική, 1997
- Κων/νος Βακαλόπουλος, *Νεότερη Ιστορία της Μακεδονίας (1830-1912) - από τη γένεση του Νεοελληνικού Κράτους ως την Απελευθέρωση*, Θεσ/νίκη, Ηρόδοτος, 1999
- Καμακά Μεταξούλα, *Οι πρόσφυγες μέσα από την εφημερίδα Μακεδονία*, στο ένθετο της εφημερίδας Μακεδονία, τχ. 1
- Ευρυπίδης Γεωργακόπουλος, *Το Νεοτουρκικό Κίνημα και οι επιπτώσεις του στον Ελληνισμό του Πόντου (1908-1914)*, Θεσ/νίκη, Κυριακίδη, 2000
- Κων/νος Φωτιάδης, *Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου*, Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2004
- Εφημερίς των Συζητήσεων της Γ' εν Αθήναις Συντακτικής των Ελλήνων Συνελεύσεως, τ. Α'
- Γ. Ν. Λαμψίδης, *Τοπάλ Οσμάν*, Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης, 1992
- Rene Ruaux, *Ο θάνατος της Σμύρνης*, Αθήνα, Ειρμός, 1992
- Η δίκη των εξ - Τα στενογραφημένα πρακτικά, Αθήνα, 2003

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Πλωτάρχης Θεόδωρος Κατσουγιαννόπουλος ΠΝ, γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το έτος 1974. Αποφοίτησε από τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων το 1998 ως Σημαιοφόρος ΠΝ. Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του υπηρέτησε σε Αντιτορπικό, Υποβρύχια και Φρεγάτα, ως επιτελής και Διευθυντής Επιχειρήσεων. Από το 2015 έως το 2016 διετέλεσε Υπαρχος στη Φ/Γ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ και το 2016 έως το 2017 Κυβερνήτης στην Κ/Φ ΚΡΑΤΑΙΟΣ. Έχει λάβει μέρος σε έξι αποστολές NATO Response Force. Μεταξύ 2010-2015 και 2017-2018 υπηρέτησε στο Επιτελείο του Αρχηγείου Στόλου στη Διεύθυνση Επιχειρήσεων, Τακτικής και Ασκήσεων ως Επιτελής, Τμηματάρχης Προγραμματισμού Τρεχουσών Επιχειρήσεων και Τμηματάρχης Ασκήσεων και Επιχειρησιακής Εκπαίδευσης καθώς και ως Διευθυντής της. Φοίτησε σε όλα τα προβλεπόμενα για το βαθμό του σχολεία, με εξειδίκευση Ανιχνευτή Υποβρυχίων (Α/Υ) και έχει τιμηθεί με όλα τα προβλεπόμενα για το βαθμό του παράσημα, μετάλλια και διαμνημονεύσεις. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού στα Πληροφοριακά Συστήματα από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, γνωρίζει την Αγγλική και Γαλλική γλώσσα. Έχει τρεις κόρες.

"Πτυχές και γεγονότα της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας μέσα από το αρχείο του στρατηγού Σπ. Σπυρομήλιου και τη βιογραφία του στρατηγού Ν. Πλαστήρα (μέρος Α' και Β')"

της Άννας Κωνσταντινίδου, Ιστορικού-Διεθνολόγου, Διδάκτωρ Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικής Επιστήμης της Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Πρόλογος

Η Ιστορία γράφεται από τους δυνατούς ή (πιο σωστά) η Ιστορία γράφεται από τους νικητές. Για την Ελληνική Ιστορία (κυρίως τη Νεότερη και Σύγχρονη), η συγκεκριμένη ρήση βρίσκει απήχηση στο έπακρο. Είμαι από τους ιστορικούς που πιστεύουν, ότι τα ιστορικά γεγονότα, έτσι όπως διαμορφώθηκαν στην Ελλάδα των αρχών του 20ου αι. μέχρι τη δεκαετία του 1950,¹ δεν ήταν αποτέλεσμα -ως έχουν οι ιστορικοί αφήσει να διαφανεί- των αποφάσεων των Μεγάλων Δυνάμεων της τότε εποχής, αλλά -κυριότατα- των λανθασμένων χειρισμών και των εσφαλμένων πολιτικών κρίσεων που έλαβαν οι Έλληνες κυβερνώντες (οποιαδήποτε κομματικής παράταξης) εκείνης της περιόδου. Όσο και παράξενο να ακούγεται, το ελληνικό κράτος αποτελεί ένα από τα ελάχιστα του Κόσμου που μπορεί κι έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει το ίδιο τις αποφάσεις που αφορούν τον Κρατισμό του, και αυτό διότι, είναι μία από τις λίγες χώρες με αδιάλειπτη πολιτισμική παρουσία στον ιστορικό χρόνο. Και κάθε άλλο, παρά εθνικιστικός βερμπαλισμός είναι η παρούσα άποψη, καθώς οφείλουμε να αναλογιστούμε τη θέση που λαμβάνει η Ελλάδα στη διεθνή σκηνή μέχρι σήμερα παρά τις αντιξοότητες που πέρασε -και σε κάποιες περιπτώσεις- συνεχίζει να περνά σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η Ελλάδα είναι μία από τις ελάχιστες χώρες που βοηθήθηκε τόσο πολύ από τα συμμαχικά κράτη της σε οικονομικό επίπεδο και δεν έχασε ποτέ τη θέση της ανάμεσα στους αναπτυσσόμενους της γης.²

1. καθώς αυτή η περίοδος μάς αφορά στο παρόν πόνημα

2. Ο μηχανισμός στήριξης μέσω των Μνημονίων (δηλαδή των συμβάσεων ανάμεσα στις πιστώτριες χώρες και το ελληνικό κράτος) διαμόρφωσε την πεποίθηση στον ελληνικό λαό, ότι στόχευε στην αδρανοποίηση του εσωτερικού κατεστημένου (Βλ. χαρακτ. και σχετ. με το θέμα στο Παναγιώτης Γκλαβίνης, Το Μνημόνιο της Ελλάδας, Θεσσαλονίκη, 2010 καθώς και στο, του ίδιου, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Θεσσαλονίκη, 2008). Οι Έλληνες πολιτικοί άνδρες -από την στιγμή ανακήρυξης της απελευθέρωσης της Ελλάδας από την Οθωμανοκρατία- είχαν δημιουργήσει ένα ακραιφνώς κομματικοποιημένο πολιτειακό και πολιτικό περιβάλλον με συνέπεια, προκειμένου να νέμονται και να απολαμβάνουν τα δημόσια αξιώματα, είχαν δημιουργήσει μία σχέση ακραίου λαϊκισμού με τον ελληνικό λαό, σε σημείο που -όχι λίγες φορές- η περιρρέουσα πολιτική ατμόσφαιρα να διαμορφώνεται σε ανεδαφικές υποσχέσεις των πολιτικών κυβερνώντων απέναντι στους Έλληνες, με σκοπό οι πρώτοι να διατηρηθούν ή να κερδίσουν την εξουσία. Τη θέση αυτή απέδειξαν περίτρανα οι αποφάσεις που πάρθηκαν για τους Έλληνες της Αλβανίας, τη Μικρασιατική Εκστρατεία και τον Ελληνικό Εμφύλιο, αλλά ακόμα περισσότερο οι χειρισμοί της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης της τελευταίας δεκαετίας. Η Ελλάδα -σε αρκετές περιπτώσεις- αδυνατούσε στην ώρα της να αντιμετωπίσει κάποια από τις ανακλύπτουσες κοινωνικές κρίσεις, όχι επειδή της έφταιγαν οι ξένοι, αλλά επειδή εμείς οι ίδιοι επαναπαυτήκαμε στο πολιτισμικό υπόβαθρό μας και στη γεωπολιτική σημασία που έχει για τις ξένες χώρες η γεωγραφική θέση της χώρας μας με συνέπεια να διαμορφώνουμε κάθε φορά το εσωτερικό περιβάλλον μας στη βάση ενός προσωποπαγούς πολιτικού κατεστημένου, το οποίο αντιπροσώπευαν κάθε φορά η μορφή και οι προσωπικοί χειρισμοί του εκάστοτε πολιτικού ηγέτη. Γι' αυτό, άλλωστε, είμαστε κι από τις ελάχιστες χώρες που δεν μπορούν στο εσωτερικό περιβάλλον της να επιβιώσουν για μακρύ χρονικό διάστημα οι πολυκομματικοί κυβερνητικοί σχηματισμοί.

Και όταν αναφέρομαι, ότι η Ελληνική Νεότερη Ιστορία γράφτηκε από τους δυνατούς και τους νικητές, κάθε άλλο παρά, αναφέρομαι στους διεθνείς ισχυρούς παράγοντες, αλλά στους Έλληνες πολιτικούς κυβερνώντες όλων αυτών των δεκαετιών. Γιατί, η Ελλάδα -ως ένα ιστορικό κράτος- δεν συμβάδιζε ποτέ κάτω από τις συνήθειες νόρμες διακυβέρνησης και οργάνωσης που ήσαν απότοκες διεθνών διακηρύξεων και συμφωνιών για τη δόμηση του εσωτερικού κατεστημένου της, όπως έπραξε η πλειονότητα των σύγχρονων κρατών, αλλά η πολιτική σκηνή της κι ως εκ τούτου το περιβάλλον της στηριζόταν σε «προσωποκεντρικά» δεδομένα, δηλαδή στη φυσιογνωμία του εκάστοτε ηγέτη της. Η συγκεκριμένη «εθιμική πολιτική πρακτική» είναι σύμφυτη με το ιστορικό και πολιτισμικό υπόβαθρό της και γίνεται φανερή στην Σπάρτη του Λεωνίδα, την Αθήνα του Περικλή και τη Μακεδονία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, κι επομένως δεν αποτελεί κοινωνικό «νεολογισμό» του Νέου Ελληνικού Κράτους.³

Και αφού η Νεότερη Πολιτική Ιστορία διαβάζεται, έτσι όπως αποτυπώθηκε από τους σύγχρονους μελετητές της, μέσα από τα απομνημονεύματα των πολιτικών ανδρών, οι οποίοι άφησαν το πολιτικό στίγμα τους στη διαμόρφωση της Νεότερης Ελλάδας, είναι χρήσιμο να ξαναδιαβάσουμε και να επαναξιολογήσουμε κρίσιμες πτυχές της Ιστορίας μας μέσα από τις προσωπικές ενθυμήσεις και τα βιώματα Ελλήνων ανώτατων αξιωματικών στα πεδία των μαχών και σε στιγμές σοβαρών πολιτικών και διπλωματικών καταστάσεων. Ο Ελληνικός Στρατός από τη χρονική περίοδο οργάνωσης του νεότερου ελληνικού κράτους, αλλά κυρίως περισσότερο τόσο κατά την περίοδο οριοθέτησης των γεωγραφικών συνόρων μας όσο και κατά το Μεσοπόλεμο, με την στάση και τους χειρισμούς της αυτόφωτης ηγεσίας του, συνέβαλλε καθοριστικά στο να επαναπροσδιοριστεί σθεναρά η θέση του ελληνικού Κράτους στη διπλωματική σκηνή.

Η παραπάνω θέση γίνεται αντιληπτή, αναγιγνώσκοντας τα γεγονότα που ακολούθησαν/ ή οδήγησαν στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843,⁴ του Κινήματος στο Γουδί το 1909,⁵ την οριοθέτηση των ελληνικών συνόρων τη δεκαετία του 1920,⁶ του Κινήματος της Εθνικής Άμυνας το 1916,⁷ μετά τη

3. Στην Ελληνική Ιστορία, οι τίτλοι του Εθνοπατέρα και Εθνάρχη συνοδεύουν την πολιτική δράση σύγχρονων ηγετών, παγιώνοντας την αντίληψη στο λαό ότι, «η Αρχή ενός άνδρα είναι το ίδιο το Κράτος».

4. Οι Στρατηγοί, Ιωάννης Μακρυγιάννης και Δημήτριος Καλλέργης, πρωτοστάτησαν στην οργάνωση του Κινήματος, αναγκάζοντας τον βασιλιά Όθωνα να παραχωρήσει Σύνταγμα στην Ελλάδα.

5. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος απαίτησε από την Κυβέρνηση Δημητρίου Ράλλη την αναδιοργάνωση του Στρατού, της Δημόσιας Διοίκησης και της Παιδείας. Το πιο σημαντικό από όλα ήταν, ότι απαιτήθηκε η απομάκρυνση των βασιλικών διαδόχων από την ηγεσία του ελληνικού στρατεύματος. Αν η τότε πολιτική ηγεσία του τόπου, αλλά και οι μετέπειτα χρονικά του Μεσοπολέμου έκαναν αποδεκτό το πάγιο αίτημα των στρατιωτικών για την απομάκρυνση των βασιλέων από τη δημόσια δράση, όπως θα δούμε στο Β' Μέρος του παρόντος πονήματος, ίσως, η Ελλάδα να είχε αποφύγει τον αδελοφοκτόνο Εμφύλιο. Ένα από τα αίτια του Εμφυλίου ήταν η μη «αναδιάρθρωση» του πολιτεύματος και η απομάκρυνση του βασιλιά από τον ελληνικό θρόνο. Και αυτό γιατί, στη συνείδηση του ελληνικού λαού είχε εντυπωθεί -επί μακρό χρονικό διάστημα και ιδίως τη δεκαετία του 1940- ότι ο βασιλιάς, εξαιτίας της καταγωγής του, εξυπηρετούσε την παγίωση της ξενοκρατίας και των ευρωπαϊκών συμφερόντων στο ελληνικό κατεστημένο.

6. Ο στρατηγός Σπύρος Σπυρομήλιος ήταν αυτός που έβαλε σε νέες βάσεις τα δικαιώματα των Ελλήνων στο αλβανικό έδαφος, από τη μια πλευρά παρακινώντας τον Χριστάκη Ζωγράφο να ηγηθεί του Επαναστατικού Αγώνα κι από την άλλη πλευρά μέσα από τις επιστο-

Μικρασιατική Εκστρατεία και την Επανάσταση τής 11ης Σεπτεμβρίου 1922,⁸ κατά τη «μεταφορά» τής ελληνικής πολιτικής και πολιτειακής ηγεσίας από την Αθήνα στο Κάιρο μετά την κατάληψη των Αθηνών από τα γερμανικά στρατεύματα το 1941. Η οργάνωση των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο αιγυπτιακό έδαφος,⁹ με την ταυτόχρονη άμυνα των ελληνικών στρατευμάτων επί του ελληνικού εδάφους εναντίον του Άξονα, όλα αυτά συνεπικούρησαν σθεναρά, ώστε τη δεκαετία τού 1950, το ελληνικό Κράτος μέσω της σταδιακής προσχώρησής του σε διεθνείς οργανισμούς (με πρώτο εξ αυτών το ΝΑΤΟ το 1952) να αρχίσει να συγκαταλέγεται στις ισχυρές «παρακαταθήκες» τής διεθνούς διπλωματίας.

Λές και τα διαβήματά του προς τις Κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων να επανακαθορίσει πολλές από τις αποφάσεις των ισχυρών διπλωματικών εντολοδοτών όσον αφορά τα ελληνικά συμφέροντα. Και μπορεί, οι Έλληνες, που ζούσαν στη γεωγραφική περιοχή που τη δεκαετία του 1920 οριοθετήθηκε ως αλβανικό έδαφος, να μην κατάφεραν να διασφαλίσουν νομικά τα अपαράγραπτα εδαφικά δικαιώματά τους στη συγκεκριμένη περιοχή, καθώς η Συμφωνία της Κέρκυρας έμεινε κενό χαρτί, ωστόσο, μέσω της κινητοποίησης τού στρατηγού Σπυρομίλιου, οι Μεγάλοι Ξένοι αναγκάστηκαν να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις ελληνικές διεκδικήσεις. Προκειμένου οι Ευρωπαίοι να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους στη βαλκανική χερσόνησο και την Αδριατική, όφειλαν να επανακαθορίσουν μέσω των αποφάσεών τους τόσο τα βόρεια σύνορα του ελληνικού κράτους όσο και να λάβουν υπόψη τις ελληνικές διεκδικήσεις στην αντίπερα πλευρά του Αιγαίου, στα εδάφη με συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς. Κάτω από αυτό το πλαίσιο, η δυτική διπλωματία πίστευε, ότι η Ελληνική Κυβέρνηση θα μπορούσε πιο εύκολα να άρει τις αξιώσεις της στο υπό χωρική οριοθέτηση και επιγένεση αλβανικό κρατίδιο.

7. Ο Νικόλαος Πλαστήρας ήταν από τους πρωτεργάτες του Κινήματος, καθώς παρακίνησε συναδέλφους του να ταχθούν στο πλευρό του Ελευθερίου Βενιζέλου, βοηθώντας με τον τρόπο αυτό, τον Έλληνα πολιτικό άνδρα να σχηματίσει αυτόνομη Κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη. Στόχος ήταν, να εγκαταλειφθεί η ουδετερότητα που επέβαλλε στο ελληνικό κράτος ο γερμανόφιλος βασιλιάς, Κωνσταντίνος Α', και να προσχωρήσει η Ελλάδα στο συμμαχικό στρατόπεδο της Αντάντ. Προσφέροντας το ελληνικό στράτευμα τη συμμαχική συνδρομή του στο γαλλικό στρατό που είχε στρατοπεδεύσει στην περιοχή Καραμπουρνού (σημερινή Νέα Κρήνη) Θεσσαλονίκης, αυτομάτως η Ελλάδα «παγιώθηκε» ανάμεσα στους νικητές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

8. Από τη Χίο, ο Νικόλαος Πλαστήρας, σχηματίζοντας επαναστατική Κυβέρνηση, ανάγκασε σε παραίτηση τον βασιλιά, Κωνσταντίνο Α' με την ανάρρηση στο θρόνο του διαδόχου Γεωργίου Β', προκειμένου να βγάλει προσωρινά από το πολιτικό αδιέξοδο τον ελληνικό λαό και επιδιώκοντας με τον τρόπο αυτό να επανακαθορίσει τις σχέσεις της Ελλάδας με τις Μεγάλες Δυνάμεις, μέχρι την έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου από τη Γαλλία. Στο σύντομο χρονικό διάστημα τής διακυβέρνησής της, η Επαναστατική Κυβέρνηση κατάφερε, μέσω των αγροτικών μεταρρυθμίσεων, να ενσωματώσει τους χιλιάδες Έλληνες πρόσφυγες στον εθνικό ιστό, αναδιοργάνωσε το εθνικό στράτευμα μετά την αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Μικρά Ασία, ανασύνταξε την Στρατιά του Έβρου, προσφέροντας με τον τρόπο αυτό ισχυρό έρεισμα στον Ελευθέριο Βενιζέλο κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στη Λωζάννη.

9. Θα πρέπει να τονιστεί αυτό. Οι επιχειρήσεις στο αιγυπτιακό έδαφος και στο νοτιοανατολικό τμήμα τής Μεσογείου με την επιτυχή έκβαση των αποτελεσμάτων τους για τα συμμαχικά συμφέροντα οφείλονταν εν πολλοίς στον ελληνικό στρατό. Οι Βρετανοί και οι Γάλλοι για τους Αιγύπτιους, ακόμα και μετά το 1936 με την κατάργηση των διομογήσεων, συνέχιζαν να έχουν τη θέση τού αποικιοκράτη στο αιγυπτιακό κατεστημένο, με συνέπεια να είναι αμφίβολη κατά πόσο η αιγυπτιακή (αραβική) πλευρά (η οποία φλέρταρε κατά το Μεσοπόλεμο με τη Γερμανία και έχοντας στο κατεστημένο της μία πολυπληθή ιταλική παροικία, ήδη από τον 19ο αι.) δεν θα ήταν ανασταλτικός παράγοντας των συμμαχικών επιχειρήσεων στην περιοχή. Αντίθετα, η ύπαρξη μία πολυπληθούς ελληνικής Παροικίας με τις στενές σχέσεις που είχε αναπτύξει με το γηγενές στοιχείο και η μεταφορά της πολιτικής, πολιτειακής και στρατιωτικής ηγεσίας στο Κάιρο αποτελούσε ισχυρό εχέγγυο για τις συμμαχικές δυνάμεις, ότι η αιγυπτιακή πλευρά δεν θα είχε ενεργή ανάμιξη στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην περιοχή στο πλευρό του Άξονα, βλ. σχετ. στο Άννα Κωνσταντινίδου, Ο ρόλος της Ελληνικής Παροικίας στην Αίγυπτο- Η Έξοδος και το Αιγυπτιακό Ζήτημα, Θεσσαλονίκη 2017

Ποιο είναι το όφελος και ο σκοπός της παρούσας μελέτης, ενώ ήδη καταξιωμένοι ιστορικοί επιστήμονες έχουν καταγράψει πτυχές της νεότερης στρατιωτικής και πολιτικής ιστορίας και έχουν αναφερθεί εκτενώς στην ελληνική μειονότητα της Αλβανίας, τη Μικρασιατική Εκστρατεία και τον Ελληνικό Εμφύλιο; Αρχικά, στην παρούσα μελέτη δημοσιεύεται το μεγαλύτερο μέρος των προσωπικών αρχείων του Στρατηγού Σπυρομήλιου, καθώς δεν υπάρχει ένας δημοσιευμένος τόμος με τα απομνημονεύματά του. Επίσης, στόχος είναι να αναδειχτεί το διπλωματικό σκηνικό της τότε εποχής, να καταγραφούν οι αποφάσεις εκατέρωθεν των πολιτικών πλευρών και να αξιολογηθούν κατά πόσο οι πολιτικές κρίσεις των Ελλήνων πολιτικών ανδρών έπρεπε να διαμορφωθούν σε διαφορετικό πλαίσιο, αν λάμβαναν υπόψη τις διπλωματικές εξελίξεις και το διεθνές περιβάλλον της τότε εποχής. Και το μέτρο της «επαναξιολόγησης» της Ιστορίας θα είναι τα απομνημονεύματα των Στρατηγών, Σπύρου Σπυρομήλιου και Νικολάου Πλαστήρα, οι οποίοι έζησαν και βίωσαν τα γεγονότα της εποχής, αλλά κυρίως, συνέβαλλαν στη διαχείριση αυτών με κύριο και μοναδικό γνώμονα το πατριωτικό καθήκον. Σημαντικό αρχειακό υλικό στην παρούσα μελέτη παρέχουν ταυτόχρονα τα απομνημονεύματα του Στρατηγού, Στυλιανού Γονατά. Καθώς, ιδίως το αρχείο του Σπ. Σπυρομήλιου είναι αδημοσίευτο,¹⁰ έχει μεγάλη ιστορική σημασία να δούμε πώς το στράτευμα εκείνης της περιόδου είδε τα γεγονότα της διπλωματίας και της πολιτικής να ξεδιπλώνονται και πώς τα διαχειρίστηκε. Γιατί, όπως πολύ εύστοχα είπε ο Νικόλαος Πλαστήρας, εκφωνώντας το λόγο του στη Βουλή το 1924:

«Έργο του Στρατού δεν είναι η ανάμειξη στην πολιτική. Έργου του Στρατού στους Δημοκρατικούς Λαούς είναι η πειθαρχημένη εκτέλεση των αποφάσεων των πολιτικών Κυβερνήσεων. Είναι η υποταγή στα κελεύσματα της Λαϊκής Κυριαρχίας. Και ο Ελληνικός Στρατός καθ' όλη τη διάρκεια του αιώνα της Ελευθερίας τήρησε πιστά το καθήκον του. Αλλά υπήρξαν περιστάσεις κατά τις οποίες η θέληση του Λαού είχε καταδυναστευτεί, άλλοτε από την απολυταρχία του Βασιλιά και άλλοτε από τη διαφθορά των (πολιτικών) φατριών. Και τότε ο Ελληνικός Στρατός, σάρκα από τη σάρκα και οστό από τα οστά του Ελληνικού Λαού, αισθανόμενος και δρώντας ως η συνείδηση του Έθνους, εξεγέρθηκε όχι για να επιβάλλει τη δική του θέληση, αλλά για να επιβάλλει το σεβασμό και να αποκαταστήσει το κύρος της Λαϊκής Κυριαρχίας»¹¹

10. Το προσωπικό αρχείο του Σπ. Σπυρομήλιου φυλάσσεται αδημοσίευτο σε φακέλους στην Ελληνική Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία. Ο ίδιος ο Στυλιανός Γονατάς αποτύπωσε τις ενθυμήσεις του σε βιβλίο, το οποίο εξέδωσε το 1958. Ένα από τα λίγα αντίτυπα που αυτήν την στιγμή υπάρχουν, το οποίο φέρει προσωπική αφιέρωση του Στρατηγού στον αρχιφύλακα, Γεώργιο Γεωργόπουλο, φυλάσσεται στη Βιβλιοθήκη Νεότερης Ιστορίας του ΑΠΘ. Ο Ιωάννης Πεπονής σε σχετικό πόνημά του για τα «έργα και τις ημέρες» του Νικόλαου Πλαστήρα μέσα από προσωπικές ενθυμήσεις του ίδιου του γράφοντος, αλλά και από την αλληλογραφία του στρατιωτικού άνδρα τόσο προς πολιτικά πρόσωπα της εποχής όσο και προς φυσιογνωμίες της ελληνικής κοινωνικής δράσης, έφερε στο φως άγνωστες πτυχές των ιστορικών γεγονότων που καθόρισαν τη ζωή της Νεότερης Ελλάδας. Το συγκεκριμένο πόνημα επανεκδόθηκε τη δεκαετία του 1980. Πολύ σημαντική είναι η καταγραφή των βιωμάτων του Νικολάου Πλαστήρα στο μικρασιατικό μέτωπο, έτσι όπως τον έζησε από κοντά η προϊσταμένη νοσοκόμα (Μάννα) ονόματος Παπαδοπούλου, που υπηρετούσε στο Νοσοκομείο του Α' Σώματος Στρατού στη Φιλαδέλφεια (της Μικράς Ασίας) και η οποία αποτύπωσε το 1924 τις ενθυμήσεις της σε ένα βιβλίο, με τον τίτλο Νικόλαος Πλαστήρας, το οποίο προλόγισε ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Το σπάνιο αυτό παλαιότυπο βιβλίο βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη Νεότερης Ιστορίας του ΑΠΘ.

11. Ι.Α. Πεπονής, Νικόλαος Πλαστήρας- στα γεγονότα 1909-1945, β' έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1980

Οι δύο πιο αντιπροσωπευτικές Αρχές ενός Έθνους, η πολιτική ηγεσία και το εθνικό στράτευμα ορίζουν σε διαφορετικά κοινωνιολογικά πλαίσια τον ορισμό του εθνικού συμφέροντος¹¹ η μεν πρώτη με κύριο γνώμονα τους διπλωματικούς συσχετισμούς, η δε δεύτερη με «μπούσουλα» το πατριωτικό καθήκον.

Α' ΜΕΡΟΣ

Το διπλωματικό περιβάλλον και η ελληνική μειονότητα στην Αλβανία (αρχές 20ου αι.- 1919) μέσα από τα αρχεία του Στρατηγού Σπύρου Σπυρομήλιου:

Μέσα από τις προσωπικές ενθυμήσεις του και τα επίσημα έγγραφα διεθνών αρχών, ο Στρατηγός Σπύρος Σπυρομήλιος σκιαγραφεί την πολιτική κατάσταση της εποχής του, παρουσιάζοντας τις διπλωματικές αποφάσεις των ισχυρών κρατών. Στηριζόμενη στα συγκεκριμένα κείμενα, θα παρουσιάσω, επαναξιολογώντας κατ' ουσίαν τα ιστορικά γεγονότα που διαμόρφωσαν τη νεότερη ιστορία μας. Τα αρχεία Σπυρομήλιου έχουν «ανοιχτεί» και είναι προσβάσιμα για το επιστημονικό κοινό. Για το λόγο αυτό, καθώς δεν υπάρχουν πλέον διαβαθμισμένες πληροφορίες, λόγω της παρέλευσης των πενήντα και πλέον ετών, μπορούν να παρουσιαστούν κείμενα με «απόρρητο περιεχόμενο» για την τότε εποχή.

A1. Εθνολογία και κοινωνισμός της περιοχής όπου διέμενε η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας μέσα από αρχειακές πηγές:

Ο τρόπος που διαχειρίστηκε η διεθνής διπλωματία (των αρχών του 20ου αι.) το ζήτημα των Ελλήνων, οι οποίοι διαβιούσαν (και διαβιούν) στο γεωγραφικό χώρο που προσαρτήθηκε το 1913 στο αλβανικό κράτος, αποτελεί θέμα, το οποίο για να περιγραφεί και να αξιολογηθεί σε κοινωνιολογικό και πολιτικό επίπεδο, είναι επιβεβλημένο να σκιαγραφηθεί πρώτα αυτός ο χώρος ως «συμπεριφορικό» (ιστορικό, εθνολογικό και κοινωνικό) περιβάλλον. Αρχεία που έχουν ιδιαίτερη ιστορική αξία δημοσιεύονται για πρώτη φορά στην παρούσα μελέτη, μερικά εκ των οποίων είναι οι διακηρύξεις των αλβανιστών της Νοτίου Ιταλίας, διπλωματικά σημειώματα ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής σχετικά με το ενδιαφέρον που έτρεφαν για την Αδριατική και η θέση της διεθνούς Κοινής Γνώμης για τις αποφάσεις των ισχυρών όσον αφορά το ελληνικό μειονοτικό ζήτημα στην Αλβανία. Κυρίως τα επαναστατικά κείμενα των αλβανόφωνων που διέμεναν στο ιταλικό κράτος λαμβάνουν ιδιαίτερη ιστορική χροιά, καθώς φανερώνουν έναν νεοπαγή για την εποχή τρόπο εθνικής επιγένεσης μίας πληθυσμιακής ομάδας, βασιζόμενος σε κριτήρια πολιτιστικής διάστασης κι όχι -αυστηρά- πολιτισμικής.¹² Κάτι παρόμοιο με την Αλβανία -ως προς τη δημιουργία εθνικής ταυτότητας- συνέβη με τη Ρουμανία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο.

12. Ποια είναι η διαφορά του κοινωνιολογικού όρου, *πολιτιστικός* από τον κοινωνιολογικό όρο, *πολιτισμικός*; Ο πολιτιστικός σχετίζεται με τα επίκτητα χαρακτηριστικά μίας ομάδας -που συνήθως διαμένει στον ίδιο γεωγραφικό τόπο- και τα στοιχεία αυτά έχουν να κάνουν λχ με τη γλώσσα, τη θρησκεία και τον τοπικισμό. Δεν είναι απαραίτητο, τα μέλη του συγκεκριμένου πληθυσμού να φέρουν κοινή καταγωγή. Άλλωστε, η πλειονότητα των σύγχρονων Κρατών βασίστηκε για την οργάνωση τού εσωτερικού περιβάλλοντός της στο πολιτιστικό «απόθεμα» που είχαν σχηματίσει οι κάτοικοι των χωρών αυτών, καθώς το μεγαλύτερο μέρος από αυτές προήλθε από τη διάσπαση των εκτεταμένων αυτοκρατοριών (*πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα*) του Μεσαίωνα. Αντίθετα, ο *πολιτισμικός* αναφέρεται σε χαρακτηριστικά, τα οποία φέρουν μεταξύ τους τα μέλη μίας ομάδας που ενώνονται στη βάση ενός εθνικού πολιτισμού, αδιάλειπτου στον ιστορικό χρόνο.

Την Αλβανία, μέχρι περίπου τα τέλη του 19ου αι., θα πρέπει να την φανταστούμε ως μικρογραφία των Βαλκανίων, όπου στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο ζούσαν διάφορα φύλα. «Μεταφερόμενοι» νοερά στους ιστορικούς χρόνους, μπορεί να γίνει ο εξής παραλληλισμός, όπως στη σημερινή εποχή που η περιοχή Βαλκάνια περικλείει τόσα διαφορετικά εθνικά κράτη, έτσι και η αρχαία Ιλλυρία περιλάμβανε, από την αρχαιότητα μέχρι να μετονομαστεί από τους Βυζαντινούς ως Αλβανία, διάφορες γεωγραφικές περιοχές που είχαν οργανωθεί και αναπτυχθεί αυτόνομα στη βάση τού τοπικισμού (όπως πχ τα σημερινά κράτη), διαφέροντας μεταξύ τους.¹³ Οπότε, στην παγκόσμια ιστοριογραφία έχει επικρατήσει λανθασμένα να λέγεται και να γράφεται, ότι οι Αλβανοί κατάγονται από τους αρχαίους Ιλλυριούς, διότι είναι σαν να ισχυριζόμαστε, ότι οι Έλληνες ή οι Σέρβοι ή οι Ρουμάνοι κατάγονται από τους Βαλκάνιους. Όπως οι Βαλκάνιοι δεν αποτελούν ένα ενιαίο εθνολογικό φύλο, έτσι και οι Ιλλυριοί δεν ήταν φύλο, αλλά κάτοικοι, πολυφυλετικής διάστασης, που διέμεναν σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο που ονομαζόταν Ιλλυρία. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, οι Αλβανοί προσδιορίζονται με τον εθνολογικό όρο Σκιπιτάρ.¹⁴

Μέσα στον ιστορικό χώρο που φέρει το όνομα, *Ιλλυρία*, διέμεναν λόγου χάρη τα ελληνικά φύλα των Πελασγών και των Θεσπρωτών, ενώ αργότερα χρονικά κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, μετακινήθηκαν όπως σε όλη τη βαλκάνια περιοχή φυλές που προέρχονταν από τη σημερινή Δυτική και Βόρεια Ευρώπη. Παράλληλα, διέμεναν αυτόχθονα εθνολογικά φύλα -άγνωστης εθνολογικής προέλευσης- που παρατηρούνταν, πριν τις αποικήσεις των εν λόγω πληθυσμών.¹⁵ Πολύ διαφωτιστική σχετικά με το εν λόγω ζήτημα είναι η Έκθε-

13. Βλ. χαρακτ. στο Alphonse Muzet, *Le Monde balkanique*, Paris, χχ. (Αποτελεί παλαίτυπο βιβλίο πιθανότατα του 19ου αι., το οποίο φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας. Βλ. χαρακτ. στον ιστότοπο: www.bnf.fr)

14. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να σημειώσουμε τα εξής όσον αφορά την επίσημη ονομασία των σύγχρονων κρατών στο διεθνές περιβάλλον και γιατί, έχουν επικρατήσει εθνικές ονομασίες που ταυτίζονται με κοινωνικά χαρακτηριστικά των λαών που διαμένουν σε αυτές τις χώρες κι όχι με τα εθνικά, εθνολογικά ή φυλετικά γνωρίσματά τους. Στη διεθνή βιβλιογραφία και κυρίως στα επιστημονικά εγχειρίδια μέχρι τον 19ο αι. για τα εθνολογικά παράγωγα του ελληνισμού γίνεται χρήση των όρων, *hellène*, *helléniste*, *hellénisation*. Δηλαδή, χρησιμοποιείται η ονομασία που προέρχεται από την ήδη διαμορφωμένη εθνική και πολιτισμική ταυτότητα του συγκεκριμένου λαού. Ο όρος *grecque* αρχίζει να καθίσταται επίσημο εθνολογικό προσωνύμιο από τη χρονική περίοδο κατά την οποία η τεχνική της διπλωματίας χρησιμοποιήθηκε ως μέσο άσκησης πολιτικής. Οι διπλωμάτες και οι πολιτικοί του 18ου αι., θέλοντας να ιεραρχήσουν την ισχύ των κρατών στο νέο παγκόσμιο σύστημα διακυβέρνησης, ώστε να γίνει η μετάβαση από τον παλαιό (Μεσαίωνα, η αυτοκρατορία ως πολιτειακό σύστημα διακυβέρνησης των λαών) στο νέο (το έθνος- κράτος κυρίαρχος δρών) Κόσμο επανακαθόρισαν τη δυναμική ιεραρχία των λαών στο διπλωματικό περιβάλλον, με την ισχύ ή τη θέση που είχαν οι εθνοτικοί αυτοί πληθυσμοί στο νέο σύστημα διακυβέρνησης. Επειδή, η Ελλάδα την τότε χρονική περίοδο βρισκόταν σε καθεστώς ξένης διοίκησης (Οθωμανοκρατία), η διεθνής διπλωματία χρησιμοποίησε ως νέο επίσημο όρο γι' αυτήν, ένα ταξικό προσωνύμιο με το οποίο αποκαλούσαν οι Τούρκοι τον Έλληνα, δηλαδή Γραικό (δούλο), γιατί εκτός των άλλων η εθνική διάσταση της λέξης ελληνικός εξέφραζε την ολβιότητα τού ελληνικού έθνους σε πρότερους καιρούς (Ελληνική Αυτοκρατορία κατά τα αρχαία χρόνια). Παράλληλα δε, με τον τρόπο αυτό η Διεθνής Διπλωματία ήθελε -εκτός των άλλων- να «πιστοποιήσει» τη δυναμική και την ισχύ κάποιων κρατών έναντι άλλων. Έτσι, όταν το 1913, οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις οργάνωσαν θεσμικά το αλβανικό κράτος δεν το «στοιχειοθέτησαν» ονοματολογικά λχ στη βάση κάποιου πολιτιστικού ή πολιτισμικού χαρακτηριστικού τού πληθυσμού, αλλά στη βάση τού ονόματος που έφερε η περιοχή από τα βυζαντινά χρόνια. Ενδεχομένως, με τον τρόπο αυτόν, οι Μεγάλες Δυνάμεις των αρχών του 20ου αι. ήθελαν να καταδείξουν στη διεθνή σκηνή, ότι ακόμα και η επιγένεση ενός κρατικού σχηματισμού αποτελεί προϊόν της Διπλωματίας των ισχυρών.

15. Albert Dumont, *Le Balkan et l'Adriatique*, Paris 1871, σσ. 11-12

ση του Καθηγητή, Εφραίμ Γκίνη, ο οποίος υπηρετούσε σε ελληνικό μειονοτικό σχολείο του Αργυροκάστρου (γύρω στα 1919), που αφορά τη γενεαλογία των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι, ότι γίνεται ενδελεχής ιστορική αναφορά από αρχαιολόγους χρόνων όσον αφορά την εποίκηση του εν λόγω γεωγραφικού χώρου. Η συγκεκριμένη Έκθεση ήταν ένα από τα επίσημα έγγραφα του ελληνικού κράτους που απεστάλη στην ΚτΕ (Κοινωνία των Εθνών), προκειμένου να αναγνωριστεί επισήμως η ελληνική μειονότητα της Αλβανίας και πάνω στην οποία «πάτησαν» οι αξιωματούχοι του Διεθνούς Οργανισμού για την ανακίνηση του μειονοτικού ζητήματος τη δεκαετία του 1920.¹⁶

Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να ανοίξουμε μία παρένθεση, καταθέτοντας αυτό. Βάσει ιστορικών και κοινωνιολογικών τεκμηρίων είναι καταγεγραμμένο, ότι οι Ρωμαίοι ταυτίστηκαν γενεαλογικά με τους σύγχρονους Ιταλούς και το βυζαντινό κράτος τόσο με τα αρχαία ελληνικά φύλα όσο και με το νεότερο ελληνισμό. Οι ομάδες και οι πληθυσμοί που διέμεναν στο γεωγραφικό χώρο που οριοθετούσε τον αρχαίο ελληνικό κόσμο αφενός κατά τη διάρκεια των βυζαντινών χρόνων (Δυτικός Μεσαίωνας) αφετέρου κατά την Οθωμανοκρατία, έχοντας ως προσωνύμιο τη λέξη Έλληνες, διαφοροποιούνταν από τις υπόλοιπες ομάδες που κατοικούσαν στη βαλκάνια περιοχή τόσο ως προς την καταγωγή όσο και ως προς την κοινωνική τάξη. Ως αντίβαρο στην κοινωνιολογικό ρόλο που λάμβανε ο Έλληνας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία υπάρχει η διάσταση της θρησκείας και ειδικότερα του θρησκευτικού δόγματος που καλλιεργούνταν στα χρόνια του Βυζαντίου παράλληλα με αυτήν του εθνισμού της ελληνικής προέλευσης. Το Σχίσμα των δύο Εκκλησιών (1054 μ.Χ.), λαμβάνοντας πρωταρχικά πολιτικό περιεχόμενο, περιέπλεξε περισσότερο τα ήδη διαμορφωμένα «κοινωνικά πράγματα» στο βαλκανικό χώρο με τον «ανταγωνισμό» Ορθοδόξων και Καθολικών για την επικράτηση κι ως εκ τούτου τη θεσμική παγίωση των Λατίνων ή των Βυζαντινών στα πληθυσμιακά περιβάλλοντα της ευρύτερης περιοχής.

Στο βόρειο τμήμα του αλβανικού γεωγραφικού χώρου, η πλειονότητα των κατοίκων μέχρι την επικράτηση του Οθωμανισμού (περίπου 15ος αι.) ασπαζόταν τον Καθολικισμό και στο νότιο τμήμα, όπου ζούσαν με τα αυτόχθονα ελληνικά φύλα, ασπαζόταν το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα. Η σημαίνουσα θέση του θρησκευτικού δόγματος γίνεται αισθητή ακόμα και μετά την πολιτική οργάνωση του αλβανικού κράτους (1913). Ενδεικτικά μπορεί να καταγραφεί η εγκύκλιος που εστάλη από τον Αρχηγό Χωροφυλακής Χειμάρρας (στις 4.2.1914) ονόματος, Λουτφί Μίζη, προς το συνάδελφό του, Αρχηγό Χωροφυλακής Κουτσίου, ενημερώνοντάς τον την έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε ανάμεσα σε μουσουλμάνους Αλβανούς και ορθόδοξους χριστιανούς Αλβανούς, με την ανοχή των ιταλικών στρατευμάτων που επόπτευαν την περιοχή.¹⁷ Επίσης, ο ίδιος ο Σπυρομήλιος ενημέρωσε με σχετικό έγγραφο τους στρατιωτικούς διοικητές των ελληνικών μειονοτικών περιοχών (υπηρεσιακό έγγραφο 717ν, 26/8/1914) ότι οι μουσουλμάνοι Αλβανοί κινούνταν εναντίον των ομογενών τους ορθοδόξων που κατοικούσαν στην ελληνοαλβανική μεθόριο, με συνέπεια οι δεύτεροι να ζητήσουν τη βοήθεια των ομοδόξων τους, Ελλήνων

16. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, Αρχείο Σπυρομήλιου, Φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο υπ' αριθμ. 13 με τίτλο *Έκθεσις επί της εν Αλβανία καταστάσεως και του Αλβανικού Ζητήματος*

17. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 7, αρχείο 135

μειονοτικών.¹⁸ Τέλος, η εφημερίδα Daily Telegraph σε άρθρο της στις 10/4/1914 ανέφερε ότι ο στρατιωτικός διοικητής Εσάδ Πασάς έδωσε εντολή σε αλβανόφωνες ομάδες να μετακινηθούν από την Αχρίδα, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους ορθόδοξους χριστιανούς ομογενείς τους που διέμεναν στο αλβανικό έδαφος.¹⁹

Με την παγίωση του Οθωμανισμού στην αλβανική περιοχή (γύρω στον 15ο αι.) ένα μεγάλο τμήμα των πληθυσμών που ζούσε στο βόρειο τμήμα μετακινήθηκε στη Νότιο Ιταλία, καθώς αφενός θεωρούσε το θρησκευτικό δόγμα στιβαρό επιστέγασμα της πολιτισμικής ταυτότητά του²⁰ αφετέρου θα απέφευγε τον εξισλαμισμό. Αντίθετα, οι γηγενείς πληθυσμοί που διέμεναν -ως επί το πλείστον- στη νότια γεωγραφική ζώνη και διαβιούσαν με τις ελληνικές ομάδες, παρέμειναν στην περιοχή μια και θεωρούσαν το Οικουμενικό Πατριαρχείο και τη θέση του Ελληνισμού στο Οθωμανικό Κράτος προστατευτικό «πλέγμα» από τις τουρκικές δηώσεις. Ωστόσο, στην αλβανική επικράτεια διαβιούσε και μία τρίτη ομάδα γηγενών, η οποία δεν είχε ασπαστεί ούτε το ορθόδοξο ούτε το καθολικό δόγμα κι ως εκ τούτου, ταυτίστηκε θρησκευτικά με τον ισλαμισμό και κυρίως με τα μουσουλμανικά τάγματα.²¹ Εκτός των άλλων, επειδή, όπως έχει καταγραφεί παραπάνω, οι κάτοικοι της σημερινής αλβανικής επικράτειας δεν είχαν αναπτύξει μία ενιαία εθνική ταυτότητα, αλλά ήταν κατακερματισμένοι σε διάφορα εθνολογικά φύλα με την οργάνωση της κοινωνίας τους στα πρότυπα τού τοπικισμού, ακόμα κι όταν φυλές γηγενών ασπάστηκαν τα δόγματα τού ισλαμισμού (κατά τον 15ο αι.) δεν ενώθηκαν κάτω από την «ομπρέλα» της θρησκείας, αλλά συνέχιζαν να διαχωρίζονται σε στοιχεία πολιτιστικής φύσης.

Έτσι παρατηρείται πριν την επιγένεση του αλβανισμού, οι Γκέ(γ)κηδες, οι οποίοι διέμεναν στο βόρειο τμήμα τού αλβανικού εδάφους, να εποικούν σε άλλες περιοχές της βαλκανικής, όπου διέμεναν πληθυσμοί με κοινά πολιτιστικά χαρακτηριστικά με αυτούς²², προκειμένου να μην έρθουν σε επιγαμία με τους Λιάπηδες ή τους Τόσκηδες που κατοικούσαν στο μεσαίο και νότιο τμήμα. Όλες αυτές οι ομάδες, αν και ήταν μουσουλμάνοι αλβανόφωνοι, ωστόσο, ο τοπικισμός στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (πριν τον 19ο αι.) ήταν τόσο ισχυρός, ώστε να δημιουργεί προσδιοριστικές ταυτότητες με φυλετικό περιεχόμενο και πρόσημο. Επομένως, αυτό που παρατηρείται μέχρι τον 19ο αι. στην επικράτεια που οριοθέτησε το 1913 το αλβανικό κράτος, είναι η ύπαρξη τοπικών κοινοτήτων με φύλα που δεν αυτοπροδιορίζονταν σε εθνολογική βάση.

18. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 9, αρχείο 78

19. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 8, αρχείο 60

20. και γι' αυτό κινήθηκαν στο κράτος της Εκκλησίας τους

21. γιατί, δεν πρέπει να μας διαφεύγει, ότι ο τρόπος που εγκαθιδρυόταν η δυναμική παρουσία μίας πολιτικής εξουσίας σε μία γεωγραφική περιοχή, καθώς αυτή χρησιμοποιούσε ως μέσο υποταγής των εθνοτικών φύλων το θρησκευτικό δόγμα, ήταν ανασταλτικός παράγοντας για τους λαούς να ασπαστούν τη συγκεκριμένη θρησκεία με συνέπεια είτε αναγκάζονταν να μετοικήσουν σε άλλο γεωγραφικό περιβάλλον είτε να καταστούν πολίτες «δεύτερης κατηγορίας», χωρίς κοινωνικά προνόμια.

22. οι πληθυσμοί αυτοί κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών και των βυζαντινών χρόνων, προκειμένου να διασφαλίσουν το πολιτιστικό «απόθεμά» τους από τους κατακτητές, αφήνουν τα πατρογονικά εδάφη τους κι εποικούν σε περιοχές, ώστε να δημιουργήσουν παρόμοιες κοινωνίες, αποσκοπώντας στη διασφάλιση των πολιτιστικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας τους. Έτσι, στα Βαλκάνια τόσο κατά τη Ρωμαϊοκρατία όσο και κατά τη Βυζαντινοκρατία έχουμε διαρκείς μετακινήσεις πληθυσμιακών ομάδων. Η επιλογή για την εγκατάσταση σε μία περιοχή των Βαλκανίων είχε να κάνει με το πόσο φιλελεύθερος ήταν ο διοικητής του

Προς επίρρωση των ανωτέρω, ενδεικτικά μπορεί να καταγραφεί η επιστολή (1911) του Βρετανού αξιωματούχου, Πέμπερ Ρήιβς προς τις Μεγάλες Δυνάμεις στην οποία ανέλυε την ποσοστιαία πληθυσμιακή δομή των μουσουλμάνων και τα δόγματα που ασπάζονταν, καθώς επίσης περιέγραφε και την κατανομή του πληθυσμού σε Έλληνες και σε γηγενείς ορθόδοξους χριστιανούς, τονίζοντας δε, τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν ανάμεσα στους αλβανόφωνους μουσουλμάνους ως προς τα κοινωνικό- πολιτισμικά χαρακτηριστικά.²³ Συγχρόνως, πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα πολύ διαφωτιστική είναι η επίσημη Έκθεση του ελληνικού προξενείου Αργυροκάστρου (στις 31/10/1911 με αρ. πρωτ. 748) προς το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών που ανέφερε ενδελεχώς τη διαστρωμάτωση (φυλετική, εθνοτική, γλωσσική και θρησκευτική) των πληθυσμών που διέμεναν στα σαντζάκια τής ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής, πριν την οριοθέτηση των ελληνοαλβανικών συνόρων. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία από την παρούσα Έκθεση, για να σημειωθεί, είναι η αναφορά στις σημειακές διαφορές που παρατηρούνταν τόσο ως προς τα ήθη και τα έθιμα όσο και ως προς τη γλώσσα ανάμεσα στους μουσουλμάνους των βόρειων από τα νότια σαντζάκια (μάλιστα, γίνεται αναφορά στους ιδιωτισμούς, δίνοντας ως παράδειγμα τη λέξη γάλα), καταλήγοντας ότι είναι απότοκος της πολιτισμικής διάστασης και του θρησκευτικού δόγματός τους.²⁴ Τέλος, για το ίδιο θέμα πρέπει να σημειωθεί η Έκθεση Αλβανών τής περιοχής των Σκοπίων με τίτλο: *Έκθεσις για την αλβανική οργάνωση των Βαλκανίων*, έγγραφο το οποίο συντάχθηκε στις 27/6/1912 (αρ. πρωτ. 220) και απεστάλη στα Τίρανα, αναφέροντας ότι το επαναστατικό κίνημα των αλβανοφώνων μουσουλμάνων τής ευρύτερης περιοχής στα Βαλκάνια είχε καθαρά ταξική χροιά και σε καμία περίπτωση εθνικό υπόβαθρο, καθώς ήταν απότοκος των διοικητικών μέτρων που είχε λάβει η τουρκική διοίκηση εναντίον των περιουσιακών συμφερόντων των Αλβανών προκρίτων, τονίζοντας παράλληλα, ότι οι αλβανόφωνοι μουσουλμάνοι των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων είχαν δει με ικανοποίηση την πολιτική αυτή που κλόνιζαν την ανώτερη τάξη των ομόγλωσσων και ομόθρησκών τους.²⁵

Απαντώντας στο ερώτημα, για ποιο λόγο έχει γίνει στο παρόν κείμενο τόσο εκτεταμένη αναφορά στην αλβανική εθνογένεση, η απάντηση που δίνεται, είναι ότι έχει ιστορικό και κοινωνιολογικό ενδιαφέρον να παρουσιαστεί πώς σημερινά κράτη τής Διεθνούς Κοινότητας με τη βοήθεια της Διπλωματίας μπόρεσαν να σχηματίσουν τον εθνικό ιδεαλισμό τους, ενώ την ίδια χρονική περίοδο οι αποφάσεις των ισχυρών για την οριοθέτηση συνόρων και την οργάνωση κρατικών μορφωμάτων είχαν αποβεί επιζήμιες για κάποιες άλλες, ήδη θεσμικά οργανωμένες χώρες. Καθώς, η διαχείριση των αποτελεσμάτων από τις αποφάσεις αυτές είτε δεν αξιολογήθηκαν σωστά εκατέρωθεν των πλευρών είτε δεν δόθηκε η δέουσα σημασία στα διπλωματικά και στρατιωτικά γεγονότα που λάμβαναν χώρα από τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολιτικούς άνδρες. Η Διπλωματία ως τεχνικό μέσο για την διαμόρφωση πολιτικών αποφάσεων επιβάλλεται να έχει επικουρική χροιά κι όχι να αποτελεί το κύριο μέσο επιβολής

Θέματος, τη σημασία που είχε ο συγκεκριμένος τόπος για τα συμφέροντα του Κέντρου κτλ 23. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα-άρθρα 1911-1919, έγγραφο 11

24. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα-άρθρα 1911-1919, έγγραφο 1

25. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα-άρθρα 1911-1919, έγγραφο με τίτλο: *Έκθεσις για την αλβανική οργάνωση των Βαλκανίων*

και διάπλωσης πολιτικών συνειδήσεων. Όπως έχει καταδείξει η Ελληνική Ιστορία, ενώ το ελληνικό Κράτος κυβερνήθηκε από ιδιαίτερα εύστοφα πολιτικά μυαλά, ωστόσο, την κρίσιμη ώρα των τελικών κρίσεων, δυστυχώς, οι συμμαχίες σε διπλωματικό επίπεδο καθόρισαν πολλά από τα κρίσιμα ελληνικά ζητήματα.²⁶

Έτσι, με βάση τα παραπάνω τίθεται ένα ρητορικό -στην ουσία των πραγμάτων- ερώτημα, κάτω από ποιο κίνητρο τα αλβανόφωνα φύλα στις αρχές του 19ου αι. άρχισαν να οργανώνονται σε εθνολογικά χαρακτηριστικά, ενώ μέχρι τότε αφενός υποστήριζαν (και σε πολλές περιπτώσεις μέχρι το 1920 με βάση τα ιστορικά έγγραφα) τις διακριτές φυλετικές διαφορές τους αφετέρου βοηθήθηκαν από τη διεθνή διπλωματία της τότε εποχής να «δημιουργήσουν» τον εθνισμό τους; Όπως είναι γνωστό από τη διεθνή ιστοριογραφία, τα κελύσματα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης στάθηκαν τα στιβαρά επιστεγάσματα για την οργάνωση και θέσμιση των σύγχρονων κρατών, των οποίων οι πολιτειακές βάσεις θα στηρίζονταν σε εθνολογικά/ εθνικά ερείσματα.

Μέχρι περίπου τον 18ο αι., όταν αρχίζει η επιγένεση των κρατών, τα Βαλκάνια ήταν μία πολυπολιτισμική γεωγραφική περιοχή με δύο πολυπληθή κυρίαρχα φυλετικά γένη, τους Έλληνες και τους Σλάβους και με μικρότερες πληθυσμιακές ομάδες που αυτοπροσδιορίζονταν στη βάση της γλώσσας κι όχι της εθνοτικής καταγωγής. Ένας τέτοιος πληθυσμός ήταν και οι αλβανόγλωσσες ομάδες που κατοικούσαν σε όλο το εύρος των Βαλκανίων. Η επιγένεση της αλβανικής γλώσσας συναντάται κατά τη ρωμαϊκή περίοδο και ήταν αποτέλεσμα των γλωσσικών ιδιωμάτων που μιλούσαν τα ετερόκλητα φύλα στην περιοχή τού (μετέπειτα χρονικά) αλβανικού χώρου, προκειμένου οι Ρωμαίοι να μην τους καταλαβαίνουν. Ανάλογα με το γεωγραφικό τμήμα και τη γενεαλογική καταγωγή τού πολυπληθέστερου πληθυσμού διαμορφώθηκαν οι ιδιωτισμοί και οι διάλεκτοι της γλώσσας. Θα πρέπει να τονίσουμε, ότι η αλβανική γλώσσα μέχρι τον 18ο αι. ήταν μόνο προφορική γλώσσα χωρίς

26. Στο σημείο αυτό πρέπει να ειπωθεί και να τονιστεί αυτό. Δηλαδή, οι Έλληνες πολιτικοί ηγέτες έβάζαν τη διεθνή διπλωματία (και επομένως τις συμμαχικές αποφάσεις) πιο πάνω από το εθνικό συμφέρον; Σήμερα δε, που την οικονομική κρίση την οποία έχει διαδεχθεί η κρίση αρχών και αξιών (υπάρχουν, ωστόσο, επιστήμονες που θεωρούν, ότι η οικονομική κρίση ήταν απότοκος της ηθικής κατάρρευσης της ελληνικής κοινωνίας), αριβίστες - κυρίως πολιτικοί- στο βωμό της ψηφοθηρίας χρησιμοποιούν λέξεις και εκφράσεις με ιδιαίτερο συναισθηματικό και εθνικό βάρος για πολιτικούς αντιπάλους τους που καταλαμβάνουν δημόσια αξιώματα ή εκπροσωπούν δημόσιες Αρχές. Αυτό που πρέπει να κατανοήσει ο Νεοέλληνας τόσο διαβάζοντας την Νεότερη Ιστορία του κράτους του όσο και ζώντας τα σύγχρονα γεγονότα (η Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία ξεκινά από το 1950 και εξής) είναι ότι η εξελικτική πορεία της Διεθνούς Κοινωνίας βασίστηκε στον περιορισμό Μεγάλων Πολέμων, προκειμένου την ανάπτυξη και ευημερία των εθνικών κοινωνιών. Η Ελλάδα, πάντοτε, από την πρώτη στιγμή των διεθνών διακηρύξεων για τη σύσταση συμμαχικών οργανισμών καταλάμβανε προεξάρχουσα θέση. Αφενός η πλειονότητα των Ελλήνων πολιτικών ηγετών είχε ζήσει και σπουδάσει στα πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα της Δύσης αφετέρου ο Κόσμος από το 1918 βασίστηκε στις συμμαχίες. Σε όσο περισσότερους συμμαχικούς οργανισμούς είναι μέλος ένα Κράτος τόσο μεγαλύτερη εθνική ασφάλεια απολαμβάνει όσο και εσωτερική ευημερία έχει. Η Ελλάδα βάσισε την εσωτερική πολιτειακή και πολιτική διακυβέρνησή της και την εξωτερική πολιτική της πάνω σε αυτόν τον Κανόνα, αφενός γιατί γνώριζε ότι η γεωγραφική θέση της είναι επίζηλη για αρκετούς γείτονές της αφετέρου αποτελεί -ίσως το μοναδικό- ανάδελφο κράτος στη Διεθνή Κοινότητα. Και εξαιτίας του γεγονότος, ότι οι Έλληνες πολιτικοί ηγέτες πρότασσαν (και συνεχίζουν να προτάσσουν) το εθνικό συμφέρον, θεώρησαν ότι θα το διασφαλίσουν συμμορφούμενοι με τους όρους που επιτάσσει η Διπλωματία (στα πλαίσια της αγαστής συμμαχικής συνεργασίας).

γραφή κι αυτό διότι στηρίχθηκε καθαρά σε φωνολογικά δεδομένα των διαφόρων εθνοτικών/ή και φυλετικών ομάδων.²⁷

Στη βάση, λοιπόν, της γλώσσας στηρίχθηκαν οι αλβανόφωνες ομάδες καθολικού δόγματος της Νοτίου Ιταλίας, αποσκοπώντας να «ξεσηκώσουν» τους ομόγλωσσους τους πληθυσμούς, όχι μόνο τους διαμένοντες εντός της αλβανικής γεωγραφικής επικράτειας, αλλά όλων των Βαλκανίων, ώστε να συσπειρωθούν και να διαμορφώσουν έναν εθνικό ιστό, ανεξαρτήτως της εθνικής και φυλετικής καταγωγής των ομάδων. Στο εγχείρημα αυτό, καθοδηγητές και συμπαραστάτες είχαν το Βατικανό, το ιταλικό κράτος και την Αυστρία. Άλλωστε, η απαρχή του αλβανικού εθνισμού εκδηλώθηκε ταυτόχρονα με την χρονική περίοδο κατά την οποία, ο Παπισμός μέσω του Καθολικισμού προσέβλεπε σε μία δυναμική επάνοδο της παρουσίας του στα Βαλκάνια, μετά την σταδιακή αποσκίρτηση των εθνοτήτων από τις δύο μεγάλες Αυτοκρατορίες της περιοχής, την Αυστροουγγρική και την Οθωμανική και το αυστριακό και ιταλικό κράτος διεκδικούσαν μία θέση ανάμεσα στους ισχυρούς δρώντες της εποχής με την εδραίωσή τους στα Βαλκάνια και την παγίωσή τους στην Αδριατική.

A2. Οι αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων για τα Βαλκάνια και το ζήτημα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία- ο ρόλος της Ελλάδας:

Για να μπορέσει ο μελετητής τόσο της Νεότερης Ελληνικής όσο και την Παγκόσμιας Ιστορίας να κατανοήσει κάτω από ποιο πλαίσιο διαμορφώθη-

27. Παραθέτουμε μία σειρά ιστορικών εγγράφων από το αρχείο Σπυρομήλιου προς επίρρωση των γραφομένων. Σε Έκθεση του 1919 προς την ΚτΕ του απεσταλμένου της αξιωματούχου, J.J. Sederholm, αναφέρεται ότι εκτός από τους δίγλωσσους (μιλούν ελληνικά και αλβανικά) ελληνικής συνειδησης (ενν. στην νότια αλβανική επικράτεια) υπάρχουν κι αυτοί που δεν φέρουν κάποια συγκεκριμένη εθνική συνειδηση και μιλούν τόσο τα ελληνικά όσο και τα αλβανικά, σημειώνοντας ότι μέχρι τον 18ο αι. η αλβανική γλώσσα ήταν μόνο προφορική, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, Αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 1. Επίσης, γύρω στο 1911 ελληνικοί και αλβανικοί πολιτικοί κύκλοι προσανατολιζόνταν στη δημιουργία δυαδικού βασιλείου με επικεφαλής Έλληνα Βασιλιά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εδράζεται και η δημιουργία ενός ελληνοαλβανικού συνδέσμου για την προώθηση του εν λόγω σκοπού. Οι Αλβανοί στην παρούσα Έκθεση σημειώνουν χαρακτηριστικά: «Η πατροπαράδοτη αντιπάθεια μεταξύ Γκέκηδων και Τόσκηδων τώρα μόλις άρχισε να υποχωρεί εξαιτίας της εθνικής συνειδησης που άρχισε να γεννιέται. Η αναμοιότητα του γλωσσικού ιδιώματος μεταξύ Βόρειων και Νότιων αποτελεί ακόμα μειονέκτημα της αλβανικής ενότητας. Και τέλος, η θρησκευτική διαφορά μεταξύ μουσουλμάνων και χριστιανών, μουσουλμάνων ορθόδοξων (ενν. τους Σουνίτες) και μουσουλμάνων μπεκτασήδων, ορθόδοξων και καθολικών δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο το αλβανικό ζήτημα...Ακόμα και οι τυφλοί μπορούν να το δηλώσουν ότι η Ελλάδα είναι για την Αλβανία ο φυσικός και εκ των πραγμάτων επιβεβλημένος σύμμαχος. Συμπράττοντας με την Ελλάδα, οι Αλβανοί θα βρουν τη λύση σε πολλά από τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν. (Λόγου χάρη), μέσω των ελληνικών γραμμάτων μπορεί να τελειοποιηθεί η αλβανική γλώσσα», στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, Αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 15. Επίσης, θα αποτελούσε παράλειψη να μην παρατεθεί η επιστολή του αλβανιστή λόγιου Φρασέρι προς τους Ιταλούς αλβανιστές της Νοτίου Ιταλίας (η επιστολή συντάχθηκε στον Αυλώνα το Μάιο του 1896), πιστοποιώντας αφενός ότι η αλβανική γλώσσα ήταν μέχρι τότε προφορική και επιγενεσι ιδιωματούχων αφεντέρου ότι η εθνική αλβανική ταυτότητα στηρίχθηκε στη βάση της αλβανικής γλώσσας. Στο σημείωμα αυτό, ο Φρασέρι καλεί τους Ιταλούς αλβανιστές να μην δημοσιεύουν το φιλολογικό περιοδικό της Λέσχης τους στα ιταλοαλβανικά (ενν. με ιταλικούς γραμματικούς χαρακτήρες, καθώς η γλώσσα ήταν μέχρι τότε προφορική), ούτε στο αλβανικό αλφάβητο (που τότε μόλις επινοήθηκε), αλλά στα ελληνοαλβανικά (ενν. με ελληνικούς γραμματικούς χαρακτήρες). Γιατί, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει: «εδώ (ενν. την Αλβανία) όλοι εμείς, και ιδιαίτερα οι Χριστιανοί, γνωρίζουμε την ελληνική γλώσσα και προτιμούμε να μαθαίνουμε για τους προγόνους μας, χρησιμοποιώντας αυτήν», στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, έγγραφο 30.

καν οι αποφάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων (κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αι.) όσον αφορά τα Βαλκάνια και τα ελληνικά σύνορα, είναι επιβεβλημένο να παρουσιαστεί πώς τα ισχυρά κράτη έβλεπαν το συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο για τα εθνικά συμφέροντά τους. Είναι γνωστό, από τη διεθνή ιστοριογραφία, ότι η νοτιοανατολική λεκάνη της Μεσογείου υπαγόταν διοικητικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Συγχρόνως, γύρω στον 15ο αι., οι Γαλλοβρετανοί, μετά την σταδιακή πτώση της Ισπανικής Αυτοκρατορίας, άρχισαν να αναπτύσσονται δυναμικά ως αποικιοκράτες σε περιοχές της Άπω Ανατολής. Άλλωστε, το ενδιαφέρον των Ευρωπαίων για τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο (ως πέρασμα σε νέους τόπους) είχε εκφραστεί ήδη από την εποχή των Σταυροφοριών, πριν την Πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453. Μετά την κατάληψη της Πόλης από τους Οθωμανούς, οι ευρωπαϊκές -ανερχόμενες- δυνάμεις χρησιμοποίησαν το νέο διοικητικό κατεστημένο ως «μαξιλάρι» ευόδωσης και διατήρησης της αποικιοκρατικής παρουσίας τους στο ευρύτερο γεωγραφικό περιβάλλον, υπογράφοντας με τους σουλτάνους εμπορικές συμφωνίες, τις περίφημες διομολογήσεις, αφενός για να εξασφαλίσουν τον ελεύθερο διάπλου (κυρίως από το Σουέζ) αφετέρου για να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους στη Μεσόγειο, την Ανατολία, την Άπω και Μέση Ανατολή μέσω του νέου συμμάχου τους στην περιοχή, τον οποίο βρήκαν στο πρόσωπο της Υψηλής Πύλης.

Είναι επιβεβλημένο να διευκρινίσουμε στο σημείο αυτό, ότι η ακμή του οθωμανικού κράτους κυμαίνεται από τον 14ο αι.- μέχρι περίπου τα τέλη του 16ου αι.. Από το χρονικό αυτό όριο και μετά, η οθωμανική διοίκηση δέχτηκε ιδιαίτερα ισχυρούς κλυδωνισμούς από τις εσωτερικές επαναστάσεις των ιδίων των αξιωματούχων της, καθώς το συγκεκριμένο κρατικό μόρφωμα συστάθηκε μέσα σε ένα πλαίσιο πολυεθνοτισμού με συνέπεια να υπάρχει εύθραυστη σχέση ανάμεσα στο αυτοκρατορικό Κέντρο και τις επαρχίες του, αρχής γενομένης από τα χαλιφάτα που υπήρχαν στο βόρειο τμήμα της Αφρικής. Οι σουλτάνοι, προκειμένου να διατηρήσουν αρραγές το Κράτος τους, στάθηκαν ιδιαίτερα δεκτικοί στην οικονομική και ενίοτε διπλωματική αρωγή των Γαλλοβρετανών, οι οποίοι δεύτεροι, έχοντας αναπτύξει παρελκυστικό ρόλο στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, προσέφεραν παράλληλα την στρατιωτική επικουρία τους στα χαλιφάτα που επιζητούσαν την αυτονόμησή τους από την Υψηλή Πύλη.

Η αρχή έγινε το 1798, όταν ο Ναπολέων Βοναπάρτης, προκειμένου να προστατέψει τα γαλλικά οικονομικά και εμπορικά συμφέροντα από τη βρετανική κατίσχυση στις Ινδίες, συνέπραξε με τους μουσουλμάνους διοικητές της Αιγύπτου (τους λεγόμενους Μαμελούκους), ώστε αυτοί να δημιουργήσουν πρόσκομμα στην αγγλική ναυσιπλοΐα από το Σουέζ. Από την άλλη πλευρά, οι χαλίφες είδαν και αντιμετώπισαν τη γαλλική απόβαση στην περιοχή, ως ευκαιρία να αυτονομηθούν από το σουλτάνο. Έτσι, ενώ αρχικά υπήρξε συμμαχική σύμπραξη ανάμεσα στους Μαμελούκους και τους Γάλλους, οι δεύτεροι πολύ σύντομα βοήθησαν τους γηγενείς κατοίκους να απαλλαγούν από τους πρώτους, οι οποίοι είχαν διοριστεί από την Υψηλή Πύλη και δεν έφεραν καμία εθνολογική ή φυλετική σχέση με τον αιγυπτιακό λαό. Από το 1802, άρχισε η παγίωση του ευρωπαϊκού προστατευτισμού στην Βόρειο Αφρική και σταδιακά επεκτάθηκε στη Μέση Ανατολή. Ωστόσο, αν και υπήρχε σταδιακή αποδόμηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μέχρι περίπου τα μέσα του 19ου αι., οι Μεγάλες Δυνάμεις συνέχιζαν να διατηρούν σε διπλωματικό επίπεδο το σκιώ-

δες -ουσιαστικά- κράτος της Υψηλής Πύλης. Όμως, οι συγκεκριμένοι διπλωματικοί χειρισμοί των ισχυρών στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο δεν ήταν εφικτό να διαρκέσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Μετά τη Γαλλική Επανάσταση και τη διάδοση τού Κινήματος του Διαφωτισμού, ο Κόσμος μπήκε σε νέα τροχιά με τους λαούς που βρίσκονταν υπό οθωμανικό καθεστώς να εκφράζουν εθνικοαπελευθερωτικές τάσεις. Την αναγκαιότητα συγκρότησης κρατών σε εθνικές βάσεις, εκτός των άλλων, ενέτεινε η ρωσική προπαγάνδα με την τσαρική χώρα να λαμβάνει θέση ρυθμιστή και συμμάχου των υποταγμένων πληθυσμών στην Υψηλή Πύλη. Το ρωσικό κράτος πρόβαλλε τον ισχυρισμό, ότι μεγάλο μέρος των πληθυσμών που διαβιούσαν υπό οθωμανική διοίκηση ταυτιζόταν εθνολογικά με αυτό. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, η βαλκανική περιοχή αποτελούσε για τη Ρωσία τον πιο εύκολο δίαυλο, για να πλησιάσει απρόσκοπτα τη Μεσόγειο. Την ίδια χρονική περίοδο (αρχές 19ου αι.), η Αυστρία του καγκελάριου, Μέττερνιχ και η Ιταλία προσπαθούσαν να περιχαράκωσουν την παρουσία τους στο βαλκανικό χώρο και κυρίως, την Αδριατική, ωστόσο με ένα τσαρικό κράτος εμπόδιο στην ευόδωση των στόχων τους. Πολύ ενδιαφέρον ήταν το άρθρο της γαλλικής εφημερίδας *Dernière Heure* που αν και γράφηκε στις 9/7/1914 αποτυπώνει όλο το χρονικό ιστορικό των αυστριακών και ιταλικών συμφερόντων στην περιοχή από τα τέλη του 19ου αι. μέχρι την στιγμή που συντάχτηκε το άρθρο.²⁸

Στην ίδια γραμμή, περιγράφοντας το διπλωματικό ιταλοαυστριακό προσκήνιο, κινείται και μία μελέτη που συνέταξε ο Σπυρομήλιος σχετικά με το ζήτημα της Αλβανίας, κάνοντας ταυτόχρονα ιστορική αναδρομή. Γράφει χαρακτηριστικά: «*Η παρούσα μελέτη έχει σκοπό να παρουσιάσει την ιστορία του ζητήματος, πώς ακριβώς εξελίχθηκε, με απώτερο στόχο να διαφανούν οι διπλωματικές κινήσεις της Ιταλίας πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα και η επίμονη ιταλική παρεμπόδιση για την (ενν. συνοριακή) επέκταση τής Ελλάδας. Αγωνιζόμενοι να προσαρτήσουμε την Ήπειρο ήρθαμε σε σύγκρουση με τα μεγάλα σχέδια τής Ιταλίας για μια Ιταλική Μεσόγειο Θάλασσα, μέρος της οποίας θα ήταν η μετατροπή της Αδριατικής σε ιταλική θάλασσα... Οι αυτοκρατορικοί αυτοί σκοποί τής Ιταλίας έγιναν φανεροί το 1878, όταν ίδρυσε και υποστήριξε τον Αλβανικό Σύνδεσμο... Ο σκοπός της Ιταλίας προσέκρουε σε παράλληλες ενέργειες της Αυστρίας (ενν. που έκανε εκείνο το διάστημα στην συγκεκριμένη περιοχή)... Το 1907 οι δύο Δυνάμεις, για να αποφύγουν τη συνέχιση των μεταξύ τους προστριβών (το κείμενο αφιερώνει τρεις παραγράφους, περιγράφοντας τις προστριβές πενήντα σχεδόν χρόνων που είχαν μεταξύ τους τα δύο αυτά κράτη για το εν λόγω ζήτημα) υπέγραψαν οι εκπρόσωποί τους, κόμης Γαλουχόφτσκι και μαρκήσιος Βενόστα, σχετική συμφωνία... Αιφνιδίως πώς και χωρίς να φανταστεί τις συνέπειες και την εξέλιξη που θα είχε, ο βαλκανικός πόλεμος έδωσε τις Δυνάμεις (ενν. τους Αγγλογάλλους) απέναντι στο τετελεσμένο γεγονός (ενν. της αυστροϊταλικής συμφωνίας) προτού ακόμα διαλυθεί η Ευρωπαϊκή Τουρκία (ενν. την οριοθέτηση των βαλκανικών συνόρων)... Η ριζική αυτή ανατροπή σχεδίων έθεσε τις Δυνάμεις σε μία κίνηση ανταλλαγής σοβαρών αποφάσεων από φόβο μήπως μία λανθασμένη κίνηση τις περιπλέξει σε πόλεμο...*»²⁹

28. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 9 αρχείο 14

29. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 61

Στη βαλκανική περιοχή -ίσως- το μοναδικό γεωγραφικό τμήμα της που δεν ταυτιζόταν εθνολογικά με κάποιον πληθυσμό, ήταν το έδαφος στο οποίο οργανώθηκε το 1913 το αλβανικό κράτος.³⁰ Εκτός των άλλων, αποτελούσε και μία παράκτια χώρα³¹ της Αδριατικής. Το ιταλικό κράτος στα τέλη του 19ου αι. και την πρώτη δεκαετία του 20ου αι. αφενός επιδίωκε τη δυναμική παρουσία του στο ευρύτερο γεωγραφικό περιβάλλον αφετέρου «καλόβλεπε» τα βόρεια τμήματα της Αφρικής και κυρίως την Τυνησία. Η Τυνησία, όπως και το μεγαλύτερο τμήμα της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, είχε τεθεί σε καθεστώς άμεσου προστατευτισμού (είτε με τη μορφή προτεκτοράτου είτε με τη μορφή αποικίας) από τις δύο κυρίαρχες διπλωματικές δυνάμεις της εποχής, τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία. Από την άλλη πλευρά, η Αυστρία με τη βοήθεια του Πάπα λάμβανε όλο και μεγαλύτερο διπλωματικό ρόλο στα Βαλκάνια ως αντίπαλο δέος του ρωσικού κράτους.³² Στα μέσα του 19ου αι., η Ελλάδα, έχοντας αποκτήσει την πολιτειακή υπόστασή της κι έχοντας αναπτύξει ήδη ακμάζουσες οικονομικά Παροικίες τόσο στη Δύση όσο και κυρίως στο νοτιοανατολικό τμήμα της Μεσογείου, εφαρμόζε μία παρελκυστική πολιτική απέναντι στις τότε ισχυρές χώρες, καθώς αφενός άρχισε με τα χρήματα των εύπορων Ελλήνων του εξωτερικού να εξελίσσεται σε ναυτική δύναμη στην Αδριατική αφετέρου διέθετε μία πολυπληθή πληθυσμιακή ομάδα στο γεωγραφικό χώρο που αποδόθηκε το 1913 στο νεότευκτο αλβανικό κράτος. Όπως πληροφορούμαστε από σημείωμα που συνέταξε ο ίδιος ο Σπυρομήλιος για τη σημασία που έφεραν τα στενά της Κέρκυρας και το νησί Σάσων για τα ιταλικά συμφέροντα, ο στρατιωτικός εκφράζει την άποψη, ότι η ιταλική πλευρά δεν επιθυμούσε τη χάραξη των συνόρων στη βάση των ελληνικών συμφερόντων, γιατί το ελληνικό κράτος, ήδη από το 1860 άρχισε να λαμβάνει δυναμική παρουσία ως ναυτική δύναμη στην Αδριατική.³³

30. Στα τέλη του 19ου αι., η Εθνική Αλβανική Εταιρεία στην Ιταλία με διακηρύξεις της προσπαθεί να συσπειρώσει όλους τους ομόγλωσσους πληθυσμούς, ανεξαρτήτως θρησκευτικού δόγματος και γενεαλογίας. Είναι χαρακτηριστική η επιστολή που απέστειλε στους «αδερφούς της Σκυπερίας» που τους ζητά να ενωθούν κάτω από το ενιαίο γλωσσικό ιδίωμα. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά στην επιστολή «...στόχος είναι να ανασταθεί και να στερεωθεί απέναντι στους ξένους η εθνικότητά μας, η οποία είναι προϊόν της γλώσσας μας...Για το λόγο αυτό, σκοπός μας είναι να φροντίσουμε: 1. στην παγίωση ενιαίου αλφάβητου, 2. στη σύνθεση λεξικού που να αφορά τη γλώσσα μας, 3. στη δημοσίευση φιλολογικής ιταλοαλβανικής (ενν. με ιταλικούς γραμματικούς χαρακτήρες) επιθεώρησης, 4. στην έναρξη σχέσεων με την πατρίδα μας», στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 32

31. η έννοια εδώ της χώρας τοποθετείται με τη διάσταση του γεωγραφικού κι όχι του θεσμικού περιβάλλοντος.

32. Οι Αυστριακοί με τη βοήθεια του Πάπα κινούνταν ακόμα κι εναντίον των ελληνικών συμφερόντων, όχι μόνο αυτών που είχε το ελληνικό κράτος στην αλβανική περιοχή, αλλά στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο. Χαρακτηριστική είναι η επιστολή που συνέταξε ο Γρηγόριος (μάλλον ορθόδοξος κληρικός) και την απέστειλε στον Έλληνα προύχοντα τού Αυλώνα, ονόματος Μήτε, όπου του εκθέτει την παπική προπαγάνδα σε όλη τη βαλκανική μέσω των Αυστριακών, με την ίδρυση όχι μόνο καθολικών εκπαιδευτηρίων, αλλά κυρίως, ξεσηκώνοντας εναντίον των Ελλήνων τους πληθυσμούς που μιλούν βλαχικά. Ο Γρηγόριος επιστούσε την προσοχή στον Έλληνα άνδρα για αντίστοιχη αυστριακή προπαγάνδα στους εκεί διαμένοντες Βλάχους, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 11. Παράλληλα, σε προσωπικό σημείωμα τού ίδιου του Σπυρομήλιου, ο Έλληνας στρατιωτικός σημειώνει χαρακτηριστικά: «...Η Ρωσία βάδιζε πάντα στο σχέδιο της Αικατερίνης, (δηλαδή) να δημιουργήσει μικρές ηγεμονίες στη βαλκανική με απώτερο σκοπό να τις ενσωματώσει στην Αυτοκρατορία της...», στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, αρχείο 56

33. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα-άρθρα 1911-1919, έγγραφο 8, καθώς και στο ίδιο αρχείο, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, αρχείο 49

Στα τέλη του 19ου αι., με την οριστική κατάκτηση του οθωμανικού Κράτους να βρίσκεται «προ των πυλών», καθώς η πλειονότητα των μορφωμάτων που υπάγονταν στη διοίκησή του, άρχισαν να αποκτούν την πολιτειακή αυτοτέλειά τους, γεννήθηκε για τη Διεθνή Διπλωματία το λεγόμενο *Ανατολικό Ζήτημα*.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής επιδόθηκαν σε έναν ατέρμονο διπλωματικό αγώνα τόσο για τη χωρική διεύρυνση των σφαιρών επιρροής τους στα γεωγραφικά τμήματα που θα προέκυπταν με τον «τυπικό» κατακερματισμό του οθωμανικού κράτους όσο και τη διπλωματική «επέκτασή» τους με τη δημιουργία νέων συμμαχιών στα νεότευκτα πολιτειακά μορφώματα. Αυτό που τη δεδομένη χρονική στιγμή (τέλη 19ου αι.- αρχές 20ου αι.) με τίποτα δεν ήθελαν να απωλέσουν οι Αγγλογάλλοι, ήταν η επικυριαρχία τους στα περιβάλλοντα της Βορείου Αφρικής και Μέσης Ανατολής που ήταν γεωστρατηγικά και εμπορικά σταυροδρόμια.³⁴ Με μία Ιταλία, η οποία προκειμένου να κερδίσει την ηγεμονία της Αδριατικής από την Αυστρία, τη Σερβία³⁵ και την Ελλάδα, πίεζε τους Γάλλους, αλλά και τους Βρετανούς (που μέχρι το 1864 κατείχαν τα Επτάνησα) με διπλωματικό μέσο την επικυριαρχία στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Τελικά, οι Ιταλοί ανάγκασαν τους Αγγλογάλλους να συναινέσουν και να συμπλεύσουν με τις επιδιώξεις που είχαν στα Βαλκάνια, κυρίως τη χρονική περίοδο που οριοθετούνταν τα τελικά σύνορα των βαλκανικών κρατών. Χαρακτηριστική είναι η επιστολή Σπυρομήλιου προς τον Άγγλο αξιωματούχο, Finley στον οποίο λέει χαρακτηριστικά: «...η Ευρώπη για να αποφύγει μία πολεμική σύρραξη, εξαιτίας της αντιζηλίας ανάμεσα στην Αυστρία και Ιταλία, δέχτηκε να οργανώσει (ενν. τα σύνορα) το αλβανικό κράτος, σύμφωνα με τα συμφέροντα των χωρών αυτών».³⁶

Οι Ιταλοί -αμέσως μετά τον πολιτειακό σχηματισμό του ελληνικού Κράτους³⁷ το 1831- αντιμετώπιζαν με ιδιαίτερο σκεπτικισμό τούς ελληνικούς διπλωματικούς χειρισμούς στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, κυρίως όσον αφορά τη διεύρυνση των ελληνικών συνόρων με την ενσωμάτωση περιοχών που διαβιούσαν μακράν συναπαγείς ελληνικοί πληθυσμοί. Υπάρχει πλήθος εγγράφων που αποδεικνύει την άσκηση πολιτικών πιέσεων από μέρους των

34. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 56, όπου ο Σπυρομήλιος αναφέρει ότι «...αν κρίνει κανείς τις δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών της Αγγλίας, η πολιτική ήταν να διατηρηθεί η Οθωμανική Αυτοκρατορία... Η Γαλλίας ακολουθούσε (ενν. ως προς τις διπλωματικές ενέργειες) την Αγγλία, γιατί είχε κτήσεις στην Αφρική...»

35. Είναι γεγονός, ότι η Σερβία καθόλη τη διάρκεια μέχρι την οριοθέτηση των συνόρων των βαλκανικών συνόρων εκφράζει μία επαμφοτερίζουσα στάση τόσο απέναντι στην Ελλάδα όσο και στην Αυστρία. Έτσι, ενώ στο μεγαλύτερο μέρος της Ιστορίας της, λόγω των κοινών συμφερόντων με το αυστριακό κράτος, για την περιοχή του Μαυροβουνίου και τα γεωστρατηγικά περάσματα στην Αδριατική είχαν περιπλεχτεί σε μεταξύ τους διαμάχες κατά τους βαλκανικούς Πολέμους υπάρχει συχνά μεταστροφή των σερβικών πολιτικών διαθέσεων προς τους Αυστριακούς, καθώς το ιταλικό κράτος είχε τεθεί «κηδεμόνας» του νεότευκτου αλβανικού κράτους. Η συνέπεια ήταν να υπάρξει σύμμαχος ανάμεσα σε Αυστρία και Σερβία το 1912, επιφέροντας ανησυχία στην ελληνική πλευρά, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 8, έγγραφο 61, καθώς και στο ίδιο, φάκελος 9, έγγραφο 15

36. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα-άρθρα 1911-1919, έγγραφο 29

37. στο κείμενο η αναγραφή του κράτους με -κ- κεφαλαίο εννοεί την οργανωμένη και συντεταγμένη Πολιτεία, καθώς επίσης και η λέξη διπλωματία με -δ- κεφαλαίο εννοούνται τα κράτη που ασκούσαν τη συγκεκριμένη πολιτική τεχνική.

ιταλικών στρατευμάτων πάνω στην ελληνική μειονότητα που παρέμεινε μετά το 1913 στο αλβανικό έδαφος.³⁸ Οι πιέσεις αυτές συνεχίστηκαν ακόμα και μετά την υπογραφή της Συμφωνίας Βενιζέλου- Τσιτόνι το 1919. Κι αυτό διότι, η περιοχή που οριοθετήθηκε το αλβανικό κράτος ήταν ένας χώρος ιδιαίτερου ιταλικού ενδιαφέροντος. Η επιγένεση της αλβανικής εθνότητας με την αρωγή των Ιταλών και τη συναίνεση της Διεθνούς Διπλωματίας αποτέλεσε την «αρχή του τέλους» για τα εδαφικά δικαιώματα των ελληνικών δικαίων στην περιοχή. Για την ελληνική μειονότητα η αρωγή της Διεθνούς Κοινής Γνώμης δεν ήταν τόσο επαρκής, ώστε να καταφέρει αποτελέσματα, όπως εν αντιθέσει συνέβη, λίγες δεκαετίες νωρίτερα με το φιλελληνικό Κίνημα.³⁹ Η ανάρρηση των κεμαλιστών στο πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας, τα απελευθερωτικά κινήματα που άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους στα προτεκτοράτα και τις αποικίες των Αγγλογάλλων, η πολυπληθής ιταλική Παροικία στο αιγυπτιακό κατεστημένο που τα μέλη της κάθε άλλο παρά τη διάσταση τού αποικιοκράτη είχαν στη συνείδηση των γηγενών, αλλά κυρίως περισσότερο η σταδιακή πτώση του τσαρισμού, όλα αυτά τα γεγονότα συνέτειναν στη λήψη αποφάσεων που δεν ευνοούσαν τα ελληνικά συμφέροντα στο βαλκανικό χώρο.

38. Οι ημερήσιες αναφορές των Ελλήνων στρατιωτικών διοικητών της Περιφέρειας Ηπείρου (ενιαία διοίκηση πριν την οριοθέτηση των ελληνοαλβανικών συνόρων), αλλά και Ιωαννίνων προς το Γενικό Επιτελείο Στρατού έκαναν λόγο για τις δηώσεις που υφίσταντο οι ελληνικοί πληθυσμοί Αργυροκάστρου και Αυλώνας από τις ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις. Ο ίδιος ο Σπυρομήλιος έστειλε αναφορά στον Στρατηγό Παπούλα που ήταν διοικητής του Ε' Σώματος Στρατού, στον οποίο προειδοποιούσε για λήψεις αποφάσεων από μέρους των μειονοτικών, εξαιτίας των πιέσεων που υφίσταντο από τους αλβανικούς πληθυσμούς με τη συναίνεση των Ιταλών, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 7, έγγραφο 135, καθώς και στο ίδιο, φάκελος 7, έγγραφο 89, και επίσης στο ίδιο, φάκελος 9, αρχείο 31. Παράλληλα, υπάρχει στα αρχεία Σπυρομήλιου σημείωμα που συντάχθηκε στην Αθήνα στις 15 Ιουνίου 1918 με ονομαστικούς καταλόγους Ελλήνων μειονοτικών της αστικής τάξης που βρίσκονταν σε ιταλικές φυλακές, στο στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919, αρχείο 52. Ο Σπυρομήλιος σε Έκθεσή του (Μάιος 1918) προς τις γαλλικές προξενικές αρχές στην Αλβανία ανέφερε τα ονόματα των μειονοτικών που υπέστησαν δηώσεις από τους γηγενείς πληθυσμούς με την ανοχή των ιταλικών στρατευμάτων, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919, έγγραφο 47. Παράλληλα, ο Έλληνας στρατιωτικός είχε στείλει επιστολή προς την ιταλική Κοινή Γνώμη, γνωστοποιώντας την τον εγκλεισμό σε φυλακές της Σικελίας Ελλήνων μειονοτικών και την αντιμετώπιση που έχουν οι ελληνικοί πληθυσμοί στην Αλβανία από τα ιταλικά στρατεύματα που είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή σε ρόλο παρατηρητή από τις Μεγάλες Δυνάμεις, παρόλο που κατά παράβαση καθήκοντος προέβαιναν σε βιαιότητες εναντίον των ομογενών μας, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919, έγγραφο 40. Τέλος, στο αρχείο Σπυρομήλιου υπάρχει το Πρακτικό Συνεδρίασης της 24 Νοεμβρίου 1918 του Ελληνικού Κοινοβουλίου, όπου Έλληνες μειονοτικοί βουλευτές, μεταξύ των οποίων και ο ίδιος ο στρατιωτικός άνδρας, δήλωναν την παραίτησή τους από την ιδιότητα τού Έλληνα βουλευτή, γιατί το Ελληνικό Κράτος δεν επιλαμβάνόταν των γεγονότων που λάμβαναν χώρα από τα ιταλικά στρατεύματα εναντίον της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919, έγγραφο 51.

39. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919, αρχείο 20, στο οποίο ο Σπυρομήλιος απέστειλε κοινοποίηση που τη διεθνή Κοινή Γνώμη να λάβουν μέρος στο δίκαιο αγώνα των Ελλήνων που διέμεναν έξω από τον ελληνικό ιστό κατά παράβαση των εθνικών οργάνων όσον αφορά την καταγωγή τους. Επίσης, ο Άγγλος φιλέλληνας Vindley έστειλε επιστολή (5 Απριλίου 1918) προς τον Σπυρομήλιο, διαβεβαιώνοντάς τον, ότι η Διεθνής Κοινή Γνώμη έχει γνώση των όσων γεγονότων λαμβάνουν χώρα εναντίον των Ελλήνων μειονοτικών από τις δυνάμεις καταστολής τόσο του νεότευκτου κράτους όσο και των ιταλικών στρατευμάτων που είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή με το ρόλο τού παρατηρητή, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919, έγγραφο 34.

Και παρά -την τουλάχιστον αρχική επιδίωξη Ελλήνων και αλβανιστών λογίων- για τη δημιουργία ενός κράτους με μοναδικό συμμαχικό «προσανατολισμό» προς την Ελλάδα, και αυτό γίνεται αντιληπτό από τις επιστολές αλβανοφώνων, ακόμα και μουσουλμάνων, προς τον Όθωνα και προς τους μετέπειτα βασιλείς των Ελλήνων,⁴⁰ η ιταλική απόβασή στο νεότευκτο αλβανικό κράτος με το πρόσχημα τής αρωγής για την οργάνωση του εσωτερικού κατεστημένου του νέου πολιτειακού μορφώματος, ουσιαστικά είχε ως στόχο και σκοπό τον παραγκωνισμό των ελληνικών δικαίων από την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή με σκοπό την παγίωση του ιταλισμού στο νέο αλβανικό κράτος. Στο ίδιο πλαίσιο, άλλωστε, υπάγεται η ιταλοαλβανική συμφωνία για το νησί Σάσων με την ιταλική -ουσιαστικά- επικυριαρχία επί του νεότευκτου αλβανικού βασιλείου.⁴¹ Πολύ ενδιαφέροντα από ιστορικής άποψης είναι τα επίσημα έγγραφα προς τα διεθνή όργανα, στα οποία διαφαίνεται ότι γινόταν εσκεμμένη προσπάθεια αφελληνισμού τής περιοχής, με μέσο τη δημιουργία εθνικών και εθνολογικών συνειδήσεων, στηριζόμενες στο επίκτητο χαρακτηριστικό τής γλώσσας⁴² υπό την «ομπρέλα» των ιταλικών διπλωματικών αρχών. Ιδιαίτερη αναφορά χρήζει η Έκθεση Young.⁴³

Μέσα από πλήθος εγγράφων τόσο ξένοι αξιωματούχοι όσο και ο διεθνής τύπος εγκαλούσαν τη Διεθνή Διπλωματία όσον αφορά τις αποφάσεις που είχαν παρθεί για τον τρόπο και το πλαίσιο που αφορούσε την οριοθέτηση των συνόρων στο αλβανικό έδαφος όσο και τη διαχείριση των μειονοτικών πληθυσμιακών ομάδων που ζούσαν στο νέο κρατικό μόρφωμα. Και αυτή η δυσχερής ατμόσφαιρα απέναντι στη διπλωματία είχε ενταθεί ακόμα περισσότερο, καθώς φάνηκε η παρελκυστική πολιτική που ασκούσαν από τους ισχυρούς απέναντι στο ελληνικό κράτος. Ενώ τα ελληνικά στρατεύματα είχαν καταλάβει την περιοχή που διέμεναν ελληνικοί πληθυσμοί στο βόρειο γεωγραφικό τμήμα της ιστορικής Ηπείρου, και είχε υπογραφεί το Πρωτόκολλο τής Κέρκυρας ανάμεσα στον Γεώργιο Χριστάκη Ζωγράφο και τον πρίγκιπα Βηντ (1914), όλα αυτά έμειναν κενό χαρτί,⁴⁴ μια που δεν τέθηκε σε ισχύ η συγκεκριμένη συμφωνία, εξαιτίας τής μεταστροφής των αποφάσεων των ισχυρών (κάτω από την επίφαση του Α' Παγκοσμίου πολέμου). Ας μην ξεχνάμε, ότι το 1914, η Ελλάδα κρατούσε ουδέτερη στάση απέναντι στα συμφέροντα τής Αντάντ. Εκτός των άλλων, αυτό που πρέπει να τονιστεί σε σχέση με το ελληνικό μειονοτικό ζήτημα στην Αλβανία και τη Συμφωνία τής Κέρκυρας είναι ότι το συγκεκριμένο εθνικό θέμα είχε ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά με το μικρασιατικό ζήτημα, λίγα έτη αργότερα. Τα δύο αυτά ελληνικά εθνικά θέματα αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία, ως προς τον τρόπο που τα διαχειρίστηκε η

40. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, έγγραφο 10

41. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, αρχείο 61

42. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 9, έγγραφο 31, καθώς και στο ίδιο, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 9, έγγραφο 211 και στο ίδιο, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 9, αρχείο 212. Τα δύο τελευταία αρχεία είναι ιδιαίτερα σημαντικά, καθώς αποτελούν επίσημα έγγραφα του προξενείου Αρχυροκάστρου προς το Ελληνικό Υπ.Εξ με αναφορά για την πληθυσμιακή αναλογία ελληνόφωνων και αλβανόφωνων ελληνικής συνείδησης και ελληνόφωνων και αλβανόφωνων άλλης συνείδησης, που ήταν απότοκος του θρησκευάματος των ομάδων

43. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος υπομνήματα-άρθρα 1911-1919, έγγραφο 72

44. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 9, έγγραφο 31

Διεθνής Διπλωματία τής εποχής. Η Συμφωνία των Σεβρών το 1920 είχε μείνει ένα διεθνές έγγραφο χωρίς νομική ισχύ, που τεχνηέντως χρησιμοποίησαν οι Μεγάλες Δυνάμεις σε βάρος των Ελλήνων. Και ήταν μία διπλωματική ενέργεια με αμφίσημη διάσταση, γιατί ήδη τα ισχυρά κράτη διαβεβαίωναν την ελληνική πλευρά για την αρωγή τους σε συμμαχικό επίπεδο, προτρεπόντάς την σε απόβαση των ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη το 1919.⁴⁵

Μετά το 1913, οι Έλληνες που συνέχιζαν να διαβιώνουν στο γεωγραφικό χώρο που αποδόθηκε στο αλβανικό κράτος είχαν εκδηλώσει τη δυσανεκσία τους απέναντι τόσο στη Διεθνή Διπλωματία όσο και στο ίδιο το ελληνικό κράτος που το διάστημα εκείνο, μόλις άρχισε να διαβαίνει το «Ρουβικώνα» μίας από τις πιο δύσκολες περιόδους τού πολιτικού κατεστημένου του, τον ελληνικό διχασμό σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς. Άλλωστε, το ζήτημα των Ελλήνων του αλβανικού εδάφους ήταν ένα από τα κύρια ζητήματα που οι αντίπαλοι του Βενιζέλου χρησιμοποίησαν, γιγαντώνοντας την ήδη έκρυθμη πολιτική ατμόσφαιρα, εξαιτίας του διχασμού. Κι αυτό που βλέπουμε από τα σημειώματα και τις επιστολές τής εποχής είναι, ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί μαζί με τους Έλληνες πολιτικούς τους ήταν το άθυρμα των διεθνών εντολοδόχων. Κι αυτό έγινε, εξαιτίας και μόνο εξαιτίας των λανθασμένων αποφάσεων των Ελλήνων πολιτικών εκατέρωθεν των πλευρών, όσον αφορά την πολιτική διακυβέρνηση τής χώρας. Η ελληνική μειονότητα τής Αλβανίας θεώρησε υπαίτιο τον Βενιζέλο για τη μη ευόδωση των δικαίων τους,⁴⁶ ενώ το ίδιο σενάριο, το βλέπουμε να παίζεται λίγα χρόνια αργότερα, όταν οι Έλληνες Μικρασιάτες θεώρησαν υπεύθυνο το αντιβενιζελικό, λαϊκό κόμμα.

Από την άλλη πλευρά με την Ελλάδα διχασμένη, εξαιτίας των λανθασμένων διπλωματικών χειρισμών της από τη σύγχυση που της προκάλεσε η ταχέως αναπτυσσόμενη στρατιωτικό- πολιτικά Ιταλία, η ξένη διπλωματία των Αγγλογάλλων χρησιμοποίησε ως ισχυρό άλλοθι των αποφάσεών της για την οριοθέτηση των ελληνοαλβανικών συνόρων αφενός την ηγεμονία ενός γερμανόφιλου ηγεμόνα στην ανώτατη πολιτική αρχή τού ελληνικού κράτους αφετέρου τον Βενιζέλο, που μόλις το 1913 η γενέτειρά του είχε ενσωματωθεί στον εθνικό ιστό. Όμως, όπως ιστορικά αποδείχτηκε, όλα τα παραπάνω απλώς αποτέλεσαν τις αφορμές, για να παγιώσουν ευκολότερα τις ήδη προειλημμένες αποφάσεις τους που άρχιζαν και κατέληγαν στο πλαίσιο τής αναδιάρθρωσης των σφαιρών επιρροής τους σε Βαλκάνια και Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Η Ιταλία και η δυναμική παρουσία της στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή ήταν και παρέμεινε, ακόμα και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το «αγκάθι» των Αγγλογάλλων, μετασχηματίζοντας διαρκώς τις διπλωματικές αποφάσεις τους. Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, η συσπείρωση των εφτά μεγάλων πετρελαϊκών εταιρειών (αμερικανικών, βρετανικών και ολλανδι-

45. επισημασμένη ανάπτυξη στο β' μέρος

46. Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 7, έγγραφο 99. Είναι πολύ σημαντικό έγγραφο, καθώς ο Σπυρομήλιος στέλνει με κωδικοποιημένο τρόπο σημείωμα (27.1.1914, αρ. επιστ. 94) προς το υπουργικό συμβούλιο, γνωστοποιώντας του τη δυσανεκσία των Ελλήνων της Αλβανίας για τις αποφάσεις που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός. Επίσης, τα τηλεγραφήματα του Σπυρομήλιου προς τον βασιλιά των Ελλήνων αποδεικνύει την στάση των μειονοτικών απέναντι στον Βενιζέλο, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 7, έγγραφο 13

κών συμφερόντων) δεν ήταν τίποτα άλλο, από το να βγάλουν από το «παιχνίδι» την Ιταλία με την εταιρεία ENI, γεγονός που φάνηκε όσο τίποτα άλλο κατά τα χρόνια των εθνικοποιήσεων (1952-1956), αφού τα αραβικά κράτη διατήρησαν τόσο πριν όσο και μετά την ίδρυση του ΟΠΕΚ άμεση οικονομική σχέση με την ιταλική ENI. Άλλωστε, η Ιταλία, πριν το 1918 με την «διπλωματία των πετρελαίων» στη Μέση Ανατολή, εκτός των άλλων είχε αναπτύξει ηγεμονεύουσα θέση στα Βαλκάνια με τη διαχείριση του μεγαλύτερου μέρους ορυχείων λιγνίτη που ακόμα και σήμερα κείτονται στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Ίσως, για το λόγο αυτό οι Αγγλογάλλοι, εξαιτίας του εμπάργκο που είχαν υποστεί από το αμερικανικό κράτος λίγα έτη νωρίτερα όσον αφορά την προώθηση ενεργειακών προϊόντων στην ευρωπαϊκή αγορά, να είχαν εναγκαλιστεί τόσο στενά με το ιταλικό κράτος τής περιόδου 1911-1918. Και πρέπει να καταθέσουμε αυτό. Η πολιτική του Χίτλερ -τουλάχιστον- μέχρι το 1936, εκτός από το σοβιετισμό, άρχισε ως συμμαχική χώρα των Ιταλών, κι αυτή να έχει απήχηση (εξαιτίας της ιταλικής- γερμανικής συμμαχίας) στα προτεκτοράτα και τις αποικίες στη Μέση Ανατολή, καθώς οι ιταλικές Παροικίες που άκμαζαν στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, κάθε άλλο παρά πρέσβευαν με τις ενέργειές τους το αποικιοκρατικό δόγμα, τουλάχιστον στο «εύρος» τής αγγλογαλλικής διάστασης.

Τώρα, όσον αφορά την στάση του ελληνικού κράτους σχετικά με το ελληνικό μειονοτικό ζήτημα στην Αλβανία, αυτό που οφείλει ο μελετητής της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας να κατανοήσει, είναι ότι το πολιτειακό ζήτημα, ήταν αυτό που όχι μόνο επέφερε τις ελληνικές ήττες σε διπλωματικό επίπεδο όσον αφορά τον καθορισμό των ελληνικών συνόρων σε Βαλκάνια και Μικρά Ασία, αλλά, λίγες δεκαετίες αργότερα, οδήγησε στον Ελληνικό Εμφύλιο. *Η αναβλητικότητα που επιδείχτηκε από τις Ελληνικές Κυβερνήσεις για τον επανακαθορισμό του πολιτεύματος στην Ελλάδα, ώστε να απομακρυνθεί ο Βασιλιάς από το ανώτατο πολιτειακό αξίωμα, ήταν η μοναδική αιτία που επέφερε τους λανθασμένους διπλωματικούς χειρισμούς από μέρους των Ελλήνων πολιτικών ανδρών. Αυτό γίνεται αισθητό, βλέποντας τα πολιτικά γεγονότα εκείνης τής περιόδου 1913-1923, όταν οι διχαστικές τάσεις που επικρατούσαν στην ελληνική κοινωνία, έφταναν στο αποκορύφωμα κάθε φορά που οι ελληνικές Κυβερνήσεις έπρεπε να λάβουν κάποια απόφαση.*

Άλλωστε, οι στρατιωτικοί κύκλοι τής εποχής μέσω των ενεργειών τους «έκρουαν» το καμπανάκι του κινδύνου στις πολιτικές ηγεσίες. Μέσα από τις διακηρύξεις του που εξέδωσαν, τα στρατιωτικά Κινήματα τού 1843, 1909, 1916, 1922 και της δεκαετίας του 1930 δεν αποσκοπούσαν σε τίποτα άλλο, παρά στην αναγκαιότητα εκδημοκρατισμού του ελληνικού πολιτικού συστήματος, ο οποίος θα επιτυγχανόταν με την απομάκρυνση του βασιλιά. Μέσα από τα απομνημονεύματα τού Στρατηγού, Στυλιανού Γονατά φαίνεται, ότι ο Στρατός μη γνωρίζοντας από το πολιτικό μέσο της διπλωματίας, αλλά έχοντας ως στόχο τα συμφέροντα τού Έθνους του, έβλεπε την παρελκυστική πολιτική των ξένων δυνάμεων που με πολιτικό άθυρμα τον εκάστοτε βασιλιά προσπαθούσαν να ασκήσουν πιέσεις στην ελληνική πολιτική ηγεσία. Στο ίδιο πλαίσιο, κινείται και η απόφαση των Ελλήνων στρατιωτικών στην ελληνοαλβανική μεθόριο να μην εγκαταλείψουν τους ελληνικούς πληθυσμούς, παρά τη διαταγή τής ελληνικής Κυβέρνησης για απόσυρση των ελληνικών στρατευμάτων από την περιοχή, το 1914. Η πλειονότητα των Ελλήνων αξιωματικών, παρά τις προει-

δοποιήσεις του Γενικού Επιτελείου για βαθμολογική υποβάθμιση ή αποστράτευση, προτίμησε να παραμείνει στις στρατιωτικές επάλξεις, ώστε να προστατέψει τους ελληνικούς πληθυσμούς από τις δηώσεις που υφίσταντο από ανταρτικές γηγενείς αλβανικές ομάδες. Στο αρχείο Σπυρομήλιου υπάρχουν έγγραφα και επίσημες επιστολές του ιδίου προς τον Δουσμάνη, ο οποίος ήταν αρχηγός ΓΕΣ, ενημερώνοντάς τον την πρόθεση των Ελλήνων συναδέλφων του να μην εγκαταλείψουν το καθήκον τους με οποιοδήποτε τίμημα.⁴⁷ Επίσης, το προσωπικό αρχείο του λοχαγού Φουρίδη⁴⁸ είναι αυτό που εξ ολοκλήρου αναφέρεται αφενός στις στρατιωτικές επιχειρήσεις μετά την διαταγή εκκένωσης αφετέρου στις δυσχέρειες σε στρατιωτικό υλικό και πολεμοφόδια που αντιμετώπισαν οι Έλληνες ανώτεροι και ανώτατοι στρατιωτικοί όσο και απλοί στρατιώτες που αποφάσισαν να παραμείνουν στο πλευρό των συμπατριωτών τους.

Για την έκβαση που είχε για τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα ο καθορισμός των ελληνοαλβανικών συνόρων σε συγκεκριμένη οριοθετική γραμμή, υπεύθυνος κρίθηκε από το πολιτικο-κοινωνικό κατεστημένο ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ενώ λίγα χρόνια αργότερα, η Δίκη των Έξι συνέχιζε να αποδεικνύει περίτρανα, ότι αν το πολιτειακό ζήτημα είχε ήδη λυθεί, τότε -ενδεχομένως- να είχε διαμορφωθεί σε διαφορετικά πλαίσια η Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία. Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να τονίσουμε αυτό. Σε προσωπικές επιστολές ανάμεσα στον Ελευθέριο Βενιζέλο και στον Έλληνα πρέσβη στο Λονδίνο εκφράζεται η ανησυχία τού Βενιζέλου για τη ρουμανική προπαγάνδα στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας, αλλά και στα εδάφη που δεν είχαν αποδοθεί μέχρι τότε (1913) στο αλβανικό κράτος. Ο ίδιος ο Έλληνας πολιτικός άνδρας, αν και ανήσυχος για την ενδεχόμενη παραβίαση των ελληνικών δικαιών, καθώς ο Έλληνας πρόξενος στο Μοναστήρι τον ενημέρωνε για τις προθέσεις των Αυστριακών στα αλβανικά εδάφη, αισθανόταν παράλληλα, ότι οι Αγγλογάλλοι δεν θα τον άφηναν εκτεθειμένο.⁴⁹

Η απόσυρση των ελληνικών στρατευμάτων από το έδαφος που ζούσαν ελληνικοί πληθυσμοί, παρά τις εκκλήσεις στο Γενικό Επιτελείο Στρατού των εκεί στρατιωτικών διοικητών για παραμονή,⁵⁰ αποτελεί το αυταπόδεικτο, δηλαδή την εμπιστοσύνη που έτρεφε ο Έλληνας πολιτικός άνδρας στον θεσμό τής πολιτικής και διπλωματικής συμμαχίας. Καθώς, τουλάχιστον αρχικά, και κάτω από τις διαβεβαιώσεις των Μεγάλων Δυνάμεων ότι το συγκεκριμένο έδαφος θα ήταν ουσιαστικά μία ζώνη υπό την στρατιωτική εποπτεία των δυτικών κρατών.⁵¹ Δυστυχώς, αυτό όχι μόνο δεν συνέβη, αλλά παγίωσε και την

47. Τα σχετικά επίσημα έγγραφα, σημειώματα, τηλεγραφήματα κτλ που αποστέλλονταν από τον Σπυρομήλιο τόσο στο ΓΕΣ όσο και στις επιμέρους ανώτερες στρατιωτικές διοικήσεις υπάρχουν στο αρχείο του και κυρίως στο φάκελο 7.

48. Το προσωπικό αρχείο Φουρίδη φυλάσσεται στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων της Ελληνικής Ιστορικής και Εθνογραφικής Εταιρείας

49. Ιστορικό Αρχείο ΕΛΙΑ, προσωπικό αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου, φάκελος ζητήματα Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου. Επιστολή που συντάχθηκε στις 20 Νοεμβρίου 1913 στην Θεσσαλονίκη από τον Έλληνα πρόξενο στο Μοναστήρι. Καθώς επίσης και, επιστολή που συντάχθηκε στις 15 Ιουνίου 1913 από τον Πρέσβη της Ελλάδας προς τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

50. Το τηλεγράφημα με τη διαταγή εκκένωσης της περιοχής από τα ελληνικά στρατεύματα είναι το έγγραφο 47, στον φάκελο 8, του αρχείου Σπυρομήλιου, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ

Η εφημερίδα Telegraph Daily ανέφερε σε σχετικό άρθρο της το παρασκήνιο των αποφάσεων εκατέρωθεν των πλευρών και την αθέτησή τους από τις Μεγάλες Δυνάμεις, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων ΙΕΕΕ, αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελος 8, έγγραφο 60

στρατιωτική παρουσία των Ιταλών στην ευρύτερη περιοχή. Ίσως, η εκστρατεία στη Μικρά Ασία, παρά τις προειδοποιήσεις του Κλεμανσώ, ότι μεταβλήθηκε η πολιτική των Βρετανών απέναντι στις ελληνικές διεκδικήσεις, φανέρωναν μία ενδόμυχη μεταστροφή του Βενιζέλου απέναντι στη συμμαχία. Υπό το βάρος της εθνικής συνείδησης και του πατριωτικού αισθήματος που είχε αναπτυγμένο σε υπέρτατο βαθμό ο Έλληνας πολιτικός άνδρας, δεν ήθελε για άλλη μία φορά να αφήσει εκτεθειμένους ελληνικούς πληθυσμούς. Σε συνάρτηση αυτού του αναπτυγμένου καθήκοντος, μπορεί να ερμηνευτεί η λανθασμένη, όπως αποδείχτηκε, απόφαση για εκλογές τον Νοέμβριο του 1920, ώστε να έχει την ευρεία λαϊκή αποδοχή. Όμως, δυστυχώς, για άλλη μία φορά η μη διευθέτηση του πολιτειακού ζητήματος «ενταφίασε» τη διεθνή πολιτική και διπλωματική παρουσία της Ελλάδας.

Βιβλιογραφία

- Αρχείο Σπυρομήλιου, φάκελοι 7,8,9, φάκελος Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα, φάκελος υπομνήματα- άρθρα 1911-1919
Αρχείο Φουρίδη
Προσωπικό Αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου
Στυλιανού Γονατά, Απομνημονεύματα, Αθήναι 1958
Ι.Α. Πεπονής, *Νικόλαος Πλαστήρας- στα γεγονότα 1909-1945*, β' έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1980
Alphonse Muzet, *Le Monde balkanique*, Paris, χχ (Εθνική Βιβλιοθήκη Γαλλίας)
Albert Dumont, *Le Balkan et l'Adriatique*, Paris 1871
Παναγιώτης Γκλαβίνης, *Το Μνημόνιο της Ελλάδας*, εκδ. Σάκκουλας 2010
του ιδίου, *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλας, 2009
Άννα Κωνσταντινίδου, *Ο ρόλος της Ελληνικής Παροικίας στην Αίγυπτο - η Έξοδος και το Αιγυπτιακό Ζήτημα*, εκδ. Σταμούλη, 2017

(Συνεχίζεται το Β' Μέρος)

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Άννα Κωνσταντινίδου είναι Ιστορικός- Διεθνολόγος, Διδάκτωρ Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικής Επιστήμης της Νομικής Σχολής ΑΠΘ. Εργάζεται ως ειδικό ερευνητικό προσωπικό στη Νομική Σχολή ΑΠΘ (Τομέας Διεθνών Σπουδών). Διδάσκει σε μεταπτυχιακό επίπεδο στη Νομική Σχολή ΑΠΘ (διατμηματικό μεταπτυχιακό Δίκαιο & Μηχανική της Ενέργειας), στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ και στο Παιμαντικό Τμήμα της Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ. Παράλληλα, δίδαξε κατά το εαρινό εξάμηνο του 2018 και το χειμερινό εξάμηνο του 2019 στη Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ).

Τα ερευνητικά ενδιαφέροντά της εστιάζονται σε ζητήματα θρησκευτικών και εθνικών ταυτοτήτων σε πολυεθνικά περιβάλλοντα, τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τις ελληνοαραβικές σχέσεις. Έχει δημοσιεύσει άρθρα για τα ελληνοτουρκικά ζητήματα και τα μεσανατολικά θέματα. Έχει εκδώσει τα βιβλία: 1. Ο ρόλος της Ελληνικής Παροικίας στην Αίγυπτο- η Έξοδος και το Αιγυπτιακό Ζήτημα, 2. Ισλάμ και το ενεργειακό ζήτημα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Την παρούσα χρονική περίοδο επεξεργάζεται δύο μελέτες, η πρώτη αφορά άγνωστες πτυχές της στρατιωτικής και πολιτικής ιστορίας της Νεότερης Ελλάδας μέσα από τα προσωπικά αρχεία των στρατιωτικών Σπ. Σπυρομήλιου και Ν. Πλαστήρα και η δεύτερη αφορά τη διαμόρφωση της ελληνικής ταυτότητας πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Συμμετέχει σε ερευνητικά προγράμματα του ΑΠΘ με πιο σημαντικό εξ αυτών, τη συλλογή και επεξεργασία των ιστορικών αρχείων της Ελληνικής Παροικίας στα Ιεροσόλυμα. Παράλληλα, είναι μέλος της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας.

Πολιτιστικά Μονοπάτια

“50 Χρόνια Δημήτρια”

Πενήντα χρόνια Δημήτρια. Μια απόπειρα «συγκόλλησης» και επιτομής δρωμένων, ανθρώπων και στιγμών από την ιστορία και τα αρχεία του σημαντικότερου πολιτιστικού θεσμού της Θεσσαλονίκης.

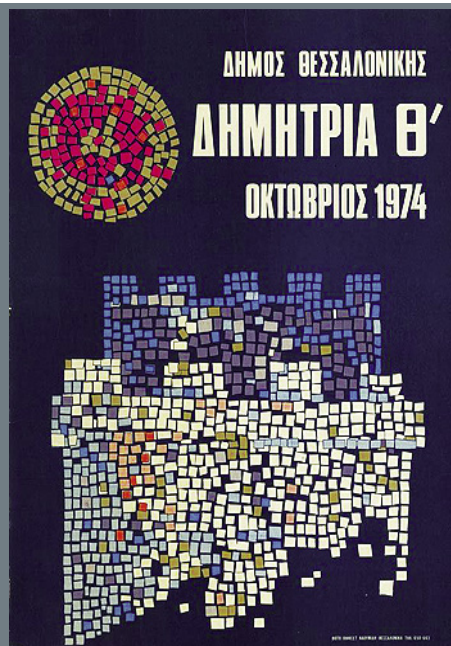
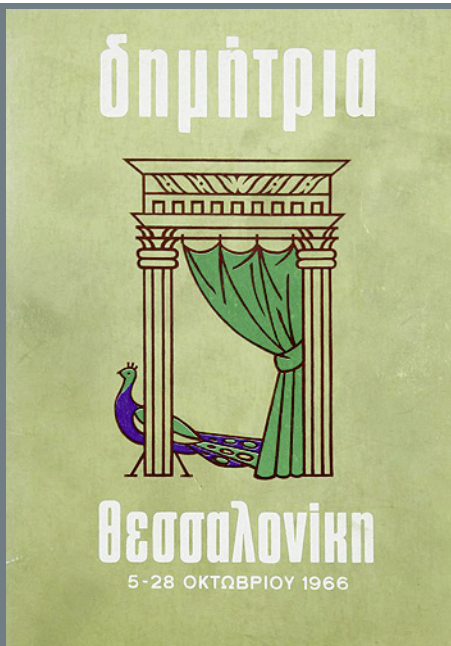
Τα αρχεία είναι πεδία ανασκαφών, ένα είδος αρχαιολογίας του σύγχρονου κόσμου. Προσέρχεται σε αυτά με δέος, μάσκα και γάντια, ανίδεος για το τι μπορεί να συναντήσει. Πέρασα μια σκονισμένη άνοιξη σκαλίζοντας τα αρχεία της πόλης με αφορμή το ιωβηλαίο των Δημητρίων -μια επίμονη «χρονότρηση» στην πολιτισμική στρωματογραφία της πόλης.

Τα κάθε λογής αρχεία και τα παραφερνάλιά τους -λευκώματα, αφίσες, φωτογραφίες, δελτία τύπου, βίντεο, αποδελιτώσεις, σημειώσεις, προϋπολογισμοί, ισολογισμοί, απολογισμοί, προτάσεις συμμετοχής καλλιτεχνών, σχέδια κανονισμών-, ταξινομημένα ή ατάκτως ερριμμένα, επίσημα ή ερασιτεχνικά, δημόσια ή ιδιωτικά, σε ράφια, υπόγεια, φακέλους και σακούλες, με καλούν σε ένα ιδιότυπο κυνήγι θησαυρού: ακολουθώ ίχνη, που με οδηγούν σε νέα ίχνη, που με καλούν να επανεξετάσω τα προηγούμενα, τα οποία φωτίζουν ή τα ανατρέπουν, που ζητούν να γίνω, όπως έγραφε ο Πεντζίκης, «συγκολλητής».

Μια ακτινοβόλος εστία πολιτισμού!

Η προσπέλαση των αρχειακών υλικών και η δημιουργική ανάκρισή τους αφήνει να ξεπροβάλουν μέσα από τα κουβάρια των αρχείων ένας σωρός νήματα πιθανών αποπειρών ιστοριογράφησης, και η συναρπαστική, αδιάλειπτη, πεντηκονταετής διαδρομή μιας διοργάνωσης που καθιερώθηκε το 1966 από την τοπική επιτροπή του ΕΟΤ ως «μόνιμος καλλιτεχνικός θεσμός [που] επιδιώκει όχι μόνον να υπηρετήσει και να προβάλει τις αιωνίας αξίας και τα ιδεώδη του Ελληνισμού, αλλά και να καταστήσει την μακεδονική πρωτεύουσαν ακτινοβόλον εστία των μεγάλων σύγχρονων πολιτιστικών οραματισμών και επιτεύξεων του λαού μας», όπως σημείωνε ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας Στέφανος Στεφανόπουλος στον κατάλογο της πρώτης διοργάνωσης.

Ιστορίες που συνθέτουν μια μικρή φιλοσοφία πολιτιστικής διαχείρισης: Από τον πολιτισμικό ελιτισμό μιας διοργάνωσης για λίγους στη διατύπωση της ανάγκης για λαϊκή απήχηση από τα μέσα του '80 και κατόπιν, και από το στόχο της αναβίωσης της βυζαντινής Θεσσαλονίκης στην ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση Διεθνών Φεστιβάλ (1995).

Ή εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής, με διαφημιστικές καταχωρήσεις (τη δεκαετία του '70) αλλά και με κείμενα των καταλόγων στα αγγλικά (από τη δεκαετία του '90 μέχρι τις μέρες μας).

Ακόμη, μικρές ιστορίες επικοινωνιακής πολιτικής: πώς φτάσαμε από τα (300.000) φέιγ βολάν, γραμμένα στα ελληνικά και στα αγγλικά, που σκορπίστηκαν στον ουρανό της πόλης από δύο στρατιωτικά αεροσκάφη για να προαναγγείλουν την έναρξη της πρώτης διοργάνωσης τον Οκτώβριο του 1966 στο σάιτ του 2004 και τα social media.

Ή ένα ταξίδι στη σύγχρονη γραφιστική ιστορία της πόλης μέσα από τα εξώφυλλα και το σχεδιασμό των καταλόγων: Από το παγώνι του Σβορώνου, στη γεωμετρία του Τσίζεκ και τις μετα- φιγούρες των Beetroot.

Ή ιστορίες εκδοτικών «γκιουλιβερισμών»: Από τα ολιγοσέλιδα τομίδια στις εκδοτικές υπερπαραγωγές των αρχών του 2000, αμφότερα συλλεκτικά είδη.

Ιστορίες τρανέματος: Από τον οριακά διψήφιο αριθμό εκδηλώσεων στις πρώτες διοργανώσεις με τις παραστάσεις να επαναλαμβάνονται (από

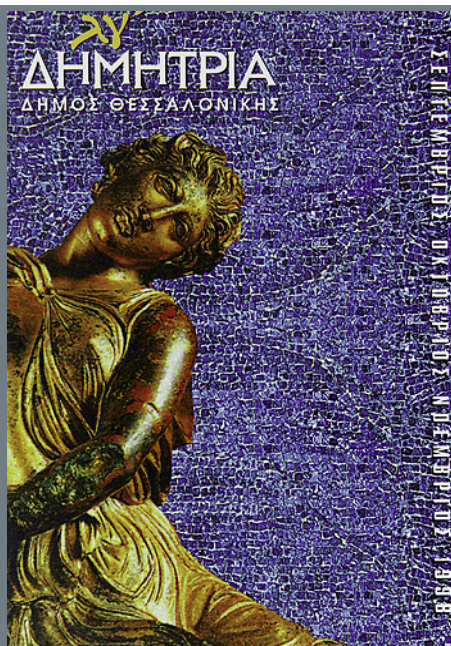
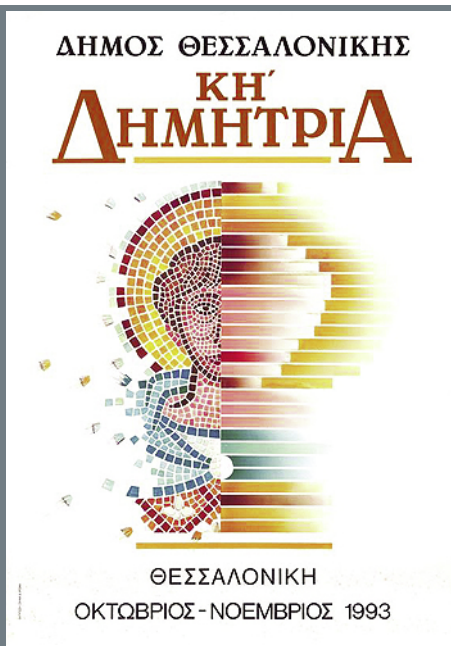

ανάγκη, αλλά και κατόπιν απαίτησης του κοινού - πάνω από 15.000 άτομα παρακολούθησαν τις 6 παραστάσεις της Όπερας του Βουκουρεστίου και των μπαλέτων της το 1970) στον τριψήφιο αριθμό στις αρχές του 2000 αλληλοεπικαλυπτόμενων εκδηλώσεων που στις αρχές του 2000 καλούν το κοινό σε χάραξη στρατηγικής παρακολούθησης. Συνολικός αριθμός: περισσότερες από 2000 συνολικά πραγματοποιημένες κεντρικές και παράλληλες εκδηλώσεις μέσα σε 49 χρόνια.

Ή διεύρυνσης: από τις αμιγώς ελληνικές πρώτες διοργανώσεις και την κατοπινή (από το 1968) συμπερίληψη καλλιτεχνών και σχημάτων από το εξωτερικό, κυρίως από τις Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες αρχικά, στη γεωγραφική έκρηξη - συνολικά περισσότερες από 30 διαφορετικές χώρες προέλευσης συμμετεχόντων καλλιτεχνών, από τη Νέα Ζηλανδία έως τον Καναδά και την Ιαπωνία.

Ή επέκτασης, αντικειμένου και χώρου: Από την αρχική προσκόλληση στη μουσική και το θέατρο, σε συμπερίληψη μιας πληθώρας καλλιτεχνικών και πολιτιστικών μορφών, από ροκ όπερα και υπαίθριες εικαστικές εγκαταστάσεις, σε παντομίμα, Καραγκιόζη και φεστιβάλ κομμωτικής τέχνης. Και από το θέατρο της ΕΜΣ και τη Ροτόντα στις πρώτες διοργανώσεις, στα περισσότερα από 100 διαφορετικά σημεία δράσης στην πόλη συνολικά, υπαίθρια και στεγασμένα. Αλλά και στην ανάδειξη-ανάκληση από τη λήθη πάλοι ποτέ ανοίκειων σημείων κτιρίων της πόλης: Αλατζά Ιμαρέτ, Σφαγεία, Βίλλα Πετρίδη.

Ή τέλος, λίστες καταγραφής των πολιτιστικών δράσεων που προέκυψαν μέσα από τον θεσμό των Δημητρίων (για παράδειγμα, Εικαστικοί Περίπατοι, Ethno Jazz Festival, τα Δημήτρια στα Σχολεία, ανασύσταση τοπικής παρα-

γωγής όπερας, κ.α.), υπογραμμισμένες σημειώσεις για τα ονόματα των καλλιτεχνών που αναδείχθηκαν μέσα από τα Δημήτρια, αλλά και όλα εκείνα τα ονόματα, τους Τσικ Κορέα, και τους Γουέιν Σόρτερ και τους Χέλμουτ Νιούτον αυτού του κόσμου που δύσκολα θα καταφέρναμε αλλιώς να συναπαντήσουμε.

Εδώ, στη ρωγή του χρόνου

Σταδιακά, αρχίζω να εγκαταλείπω τα νήματα αμέσως μόλις τα καταγράψω. Παρατηρώ ότι ο ρυθμός της φυλλομέτρησης ολοένα και μειώνεται. Οι φωτογραφίες, συχνά ξεθωριασμένες, ακόμη πιο συχνά χωρίς λεζάντες, καλούν σε ένα ιδιότυπο «μάντεψε ποιος». Απαιτούν προσοχή στις λεπτομέρειες, στα γνωστά-άγνωστα περιβάλλοντα πίσω από τα γνωστά-άγνωστα πρόσωπα -η ιστορία κάθε εποχής όπως καταγράφεται από τα κουστούμια, τις πόζες και τους μορφασμούς των απεικονιζομένων. Οι ιστορίες ανακαλούν προσωπικές εμπειρίες, μακρινές αναμνήσεις. Οι ευγενικοί, φιλόξενοι αρχειονόμοι, εγκαταλείπουν τα γραφεία τους και με συνοδεύουν σε αυτό το άφημα του «αντικειμενικού» βλέμματος, μοιράζονται μαζί μου τις δικές τους εμπειρίες και αναμνήσεις. Στην κατακερματισμένη αρχειακή αφήγηση, έρχεται να προστεθεί, κόλλα της συναρμογής, η προσωπική μαρτυρία/ερμηνεία.

Απόφαση: το προϊόν της αρχικής (σε καμία περίπτωση εξαντλητικής) έρευνας να είναι μια προσομοίωσή της. Ούτως ή άλλως, η εξιστόρηση του «μυστηρίου», αποσπασματική, δεν συνεπάγεται και λύση του γρίφου. Απομένουν πολλά ψηφία ακόμη, ίσως λησμονημένα σε κούτες και υπόγεια, ή που έχουν από καιρό πια αποσυντεθεί. Παραδίδουμε στη διάθεσή σας, αγαπητοί περιηγητές, ένα οπτικό αρχειακό υλικό με σκοπό να μετατραπεί σε βιωματικό εργαστήριο ανάκλησης των προσωπικών σας εμπειριών και αναμνήσεων από

τα Δημήτρια, εκείνων που συνιστούν και επαναδιαπραγματεύονται την πολιτισμική μας ταυτότητα, που καθιστούν, όλους εμάς, το μεγάλο ζων αρχείο μιας κοινωνικοπολιτισμικής ιστορίας 50 χρόνων.

Μια μικρή αντήχηση των καιρών μας: συχνά οι αρμόδιοι στα σημειώματά τους που συμπεριλαμβάνονται στους ετήσιους καταλόγους θα αναφερθούν στις οικονομικές δυσκολίες της διοργάνωσης, στις περιρρέουσες συνθήκες που κάποιες χρονιές έθεσαν εν αμφιβόλω την πραγματοποίησής της. (Μοιάζει να) απαντά ο Κωστής Μοσκόφ, σε ένα κείμενό του στο επετειακό λεύκωμα για τα 33 χρόνια Δημητρίων το 1955: «Τα Δημήτρια είναι μια ανάσα μες τον χρόνο, γιορτή της μητέρας Θεσσαλονίκης. Μακάρι η γιορτή αυτή να γίνει το καθημερινό γεγονός, το πολιτιστικό προϊόν ποιότητας, να κυριεύσει κάθε στιγμή μας συμμετέχοντας και αυτό με τους δικούς του τρόπους στον αγώνα για τον παραπέρα εξανθρωπισμό της ζωής».

Και κάπως έτσι, το αρχείο, το συμπύκνωμα των ατομικών μας εμπειριών, γίνεται με τη σειρά του η αρχαιολογία του μέλλοντός μας.

Έρευνα, Κείμενο: Μαρίνα-Αιμιλία Κοντού
Η Μαρίνα-Αιμιλία Κοντού μελετά, ερευνά, γράφει και εργάζεται για τις τέχνες και τον πολιτισμό.

“Το «Α/Τ ΒΕΛΟΣ Μ.Α.Α.» στη Θεσσαλονίκη”

Το αντιτορπιλικό ΒΕΛΟΣ κατέπλευσε στην Θεσσαλονίκη στις 9 Σεπτεμβρίου 2019 και από το Σάββατο 14 του μήνα είναι στη διάθεση του κοινού για να το επισκεφτεί. Το πλοίο έχει προγραμματιστεί να παραμείνει στην πόλη για τρεις περίπου μήνες. Προσωπικό της ΑΔΙΣΠΟ επισκέφθηκε το πλοίο στις 30 Σεπτεμβρίου.

Σύντομο Ιστορικό Πλοίου

Το αντιτορπιλικό ΒΕΛΟΣ D-16 (πρώην USS CHARRETTE DD-581) κλάσης FLETCHER ναυπηγήθηκε στην Βοστώνη των ΗΠΑ, στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Κατελκύστηκε στις 3 Ιουνίου του 1942.

Έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις του Αμερικάνικου Ναυτικού κατά των Ιαπώνων στον Ειρηνικό Ωκεανό, κυρίως ως πλοίο υποστηρίξεως αεροπλανοφόρων και πλοίο ανθυποβρυχιακής και αντιαεροπορικής προστασίας νηοπομπών. Στο πλοίο απονεμήθηκαν δεκατρείς σταυροί μάχης και άλλα παράσημα, για τη δράση του στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Παροπλίστηκε το 1947.

Το 1958 εκσυγχρονίστηκε στα ναυπηγεία Long Beach της Καλιφόρνιας και παραχωρήθηκε στο τότε Ελληνικό Βασιλικό Ναυτικό μαζί με τρία ομοίου τύπου, τα Α/Τ ΑΣΠΙΣ, Α/Τ ΣΦΕΝΔΟΝΗ και Α/Τ ΛΟΓΧΗ, στο πλαίσιο αμοιβαίας βοήθειας ΗΠΑ - ΕΛΛΑΔΟΣ.

Η Ελληνική Σημαία υψώθηκε στο Α/Τ ΒΕΛΟΣ στις 16 Ιουνίου 1959, με πρώτο Κυβερνήτη τον Αντιπλοίαρχο Γ. Μόραλη ΠΝ. Κατέπλευσε στην Ελλάδα και αφού εντάχθηκε στο Αρχηγείο Στόλου, πήρε μέρος στις Εθνικές και διασυμαχικές ασκήσεις, σε επίδειξη Σημαίας στο εσωτερικό και εξωτερικό, καθώς και στις επιχειρήσεις στη διάρκεια της Ελληνοτουρκικής κρίσης του 1964, 1967, 1974 και 1987.

Στις 23 Μαΐου 1973 το Α/Τ ΒΕΛΟΣ, με Κυβερνήτη τον Αντιπλοίαρχο Ν. Παππά ΠΝ, αποχώρησε από άσκηση του ΝΑΤΟ όπου συμμετείχε, ως μια εκδήλωση αντίδρασης προς τη στρατιωτική δικτατορία, στο πλαίσιο του αντιδικτατορικού κινήματος του Ναυτικού. Το πλοίο κατέπλευσε στο Fiumicino της Ιταλίας, όπου ο Κυβερνήτης, έξι (6) Αξιωματικοί και εικοσιπέντε (25) Υπαξιωματικοί ζήτησαν πολιτικό άσυλο και παρέμειναν εκεί ως πολίτικοι εξόριστοι.

Στις 26 Φεβρουαρίου 1991 το πλοίο παροπλίσθηκε αφού είχε διανύσει συνολικά 362.662 Ναυτικά μίλια Το 1994 με απόφαση του ΥΕΘΑ/ΓΕΒ χαρακτηρίστηκε ως «Μουσείο Αντιδικτατορικού Αγώνα Α/Τ ΒΕΛΟΣ» και ελλιμενίσθη στο Κέντρο Εκπαίδευσης Πόρου. Το 2000 ρυμουλκήθηκε στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας όπου υποβλήθηκε σε εργασίες συντήρησης και μετατροπής του σε Πλωτό Ναυτικό Μουσείο.

Από τις 6 Ιουνίου 2002 βρίσκεται στο χώρο του «Άλσους Ναυτικής Παράδοσης» στο Φλοίσβο του Π. Φαλήρου ως επισκέψιμο μουσείο. Το 2017 μεταφέρθηκε εκ νέου στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας για εργασίες συντήρησης, ενώ το Σεπτέμβριο του 2019 αποφασίστηκε η ρυμούλκυσή του στην παραλία της Θεσσαλονίκης, όπου το κοινό της πόλης έχει την ευκαιρία να το επισκεφτεί.

Χαρακτηριστικά Πλοίου

- Εκτόπισμα: 2.120 / 3.040 τόνοι.
- Διαστάσεις σε μέτρα: 114,6 μήκος X 12 πλάτος X 5,5 βύθισμα.
- Μέγιστη Ταχύτητα: 35 κόμβοι.
- Εμβέλεια: 6.500 NM με 15 κόμβους.
- Πρόωση: 4 λέβητες, 2 ατμοστρόβιλοι συνολικής ισχύος 60.000 shp.
- Οπλισμός: 4 πυροβόλα των 5"/38cal, 3 δίδυμα πυροβόλα των 3"/50cal Rapid Fire, πενταπλός τορπιλοσωλήνας τορπιλών επιφανείας, 6 Τορπιλοσωλήνες ανθυποβρυχιακών τορπιλών, ανθυποβρυχιακό πολύβομβο HEDGEHOG, Βόμβες Βάθους.
- Πλήρωμα : 273 άτομα.

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

Επίσκεψη ΥΦΕΘΑ στην ΑΔΙΣΠΟ

Την Πέμπτη 25 Ιουλίου 2019 επισκέφθηκε την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας Αλκιβιάδης Στεφανής.

Αφού ενημερώθηκε για την πρόοδο των θεμάτων που απασχολούν τη Σχολή και τα σχέδια της Διοίκησης για το μέλλον, κατόπιν συνάντησε το προσωπικό της σχολής απευθύνοντάς τους χαιρετισμό και παροτρύνοντάς τους να συνεχίσουν με τον ίδιο ζήλο το σημαντικό έργο που επιτελούν.

Ολοκλήρωση 5^{ου} Διεθνούς Σχολείου Επιχειρησιακής Σχεδίασης ΔΙΣΕΣ

Ολοκληρώθηκε την Παρασκευή 05 Ιουλίου 2019, με την τελετή αποφοίτησεως, το 5ο Διεθνές Σχολείο Επιχειρησιακής Σχεδίασης (ΔΙΣΕΣ / International Joint Operations Planning Course - IJOPC 19-01), που πραγματοποιήθηκε στις εγκαταστάσεις της Σχολής.

Στο Σχολείο συμμετείχαν σπουδαστές από την Αρμενία, την Ιορδανία, την Κίνα, την Γερμανία και την Ελλάδα.

Σχολείο Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμορφώσεως Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ) στην ΑΔΙΣΠΟ

Τη Δευτέρα 16 Σεπτεμβρίου 2019 πραγματοποιήθηκε στη Σχολή η έναρξη των μαθημάτων του Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμορφώσεως Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ) με θέμα «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών/τριων» που διήρκεσε έως την Τετάρτη 25 Σεπ 2019.

Σκοπός του Σχολείου ήταν η παροχή γνώσεων επί των χαρακτηριστικών των ενηλίκων εκπαιδευομένων, τις προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότερη μάθηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων και με τους όρους που περιγράφουν τον ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων.

Στο Σχολείο συμμετείχαν 17 στελέχη της ΑΔΙΣΠΟ, 2 στελέχη της ΣΠΣΞ και ένα στέλεχος από τη ΜΕΡΥΠ.

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμορφώσεως Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ) στην ΑΔΙΣΠΟ

Από την Τετάρτη 2 Οκτωβρίου 2019 έως την Παρασκευή 4 Οκτωβρίου 2019, πραγματοποιήθηκε στη Σχολή επιμορφωτικό πρόγραμμα του Περιφερειακού Ινστιτούτου Επιμορφώσεως Θεσσαλονίκης (ΠΙΝΕΠΘ), με θέμα «Η τέχνη της διαπραγμάτευσης - Τεχνικές επίτευξης συμφωνίας».

Σκοπός του επιμορφωτικού προγράμματος, ήταν η ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων των συμμετεχόντων/ουσων σε θέματα διαπραγμάτευσης, ώστε να είναι σε θέση να ασκήσουν αποτελεσματικά τις αρμοδιότητές τους στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, επιδιώκοντας την επίτευξη συμφωνίας κατά την επίλυση των θεμάτων.

Στο Σχολείο συμμετείχαν 25 στελέχη της ΑΔΙΣΠΟ.

Διημερίδα της ΑΔΙΣΠΟ και της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ)

Την Τετάρτη 18 και την Πέμπτη 19 Σεπτεμβρίου 2019, πραγματοποιήθηκε στη Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Θεσσαλονίκης, διημερίδα για την εφαρμογή των κανόνων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στην Επιχειρησιακή Σχεδίαση, με θέμα:

«International Humanitarian Law Workshop
for Integrating the Law in Military Operations».

Η διημερίδα διοργανώθηκε από την ΑΔΙΣΠΟ, σε συνεργασία με το γραφείο Αθηνών της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ).

Οι εισηγήσεις των θεματικών ενότητων πραγματοποιήθηκαν από τους:

- α. Monica Zanarelli, Αρχηγός Αποστολής ΔΕΕΣ.
- β. David Brown, Αντιπρόσωπος για τις Ένοπλες Δυνάμεις ΔΕΕΣ.
- γ. Alessandro Mario Amoroso, Νομικός Σύμβουλος ΔΕΕΣ.

Η διημερίδα διεξήχθη στην Αγγλική γλώσσα και την παρακολούθησαν εκπαιδευτικό προσωπικό από την ΑΔΙΣΠΟ, στελέχη των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων καθώς και εκπρόσωποι της ΕΛΑΣ και της ΠΥ.

Σχολείο Διακλαδικής Επιχειρησιακής Σχεδίασης (Joint Operations Planning Course - JOPC)

Τη Δευτέρα 14 Οκτωβρίου 2019 πραγματοποιήθηκε στη Σχολή, η έναρξη των μαθημάτων του Σχολείου Διακλαδικής Επιχειρησιακής Σχεδίασης (Joint Operations Planning Course - JOPC), μια συνεργασία του UK Joint Force Command (JFC) και της ΑΔΙΣΠΟ, υπό την αιγίδα της Βρετανικής Πρεσβείας και του ΓΕΕΘΑ και διήρκεσε έως την Παρασκευή 18 Οκτωβρίου 2019.

Σκοπός του Σχολείου ήταν η εμβάθυνση επί των αρχών επιχειρησιακής σχεδίασης και διεξαγωγής διακλαδικών επιχειρήσεων σύμφωνα με τη Βρετανική και Ελληνική προσέγγιση στην νατοϊκή βιβλιογραφία.

Στο Σχολείο συμμετείχαν 35 σπουδαστές από τη Βουλγαρία, την Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο, τις Η.Π.Α, την Ιταλία, την Πολωνία και τη Ρουμανία.

Η Βιβλιοθήκη μας

Η στήλη με τις προτάσεις της βιβλιοθήκης της σχολής, επιλεγμένων μέσα από το σύνολο των τίτλων που διαθέτει

Συγγραφέας: Μαρίνα Πετράκη

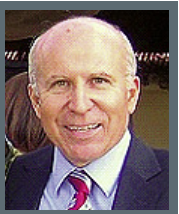
Τίτλος: Βρετανική πολιτική και προπαγάνδα στον ελληνοϊταλικό πόλεμο

Εκδόσεις:

Η Μαρίνα Πετράκη σπούδασε Κλασικές Σπουδές στο Κέιμπριτζ και Ευρωπαϊκή Ιστορία στο Open University της Αγγλίας. Είναι Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Κεντ στη Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία, στο οποίο είναι και τακτική ομιλήτρια. Είναι μέλος του Institute of Historical Research της Αγγλίας. Το αντικείμενο των ερευνών της αφορά γεγονότα που διαδραματίστηκαν, και προσωπικότητες που έζησαν, από την εποχή της μεταξικής δικτατορίας μέχρι το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου. Σχετικές δημοσιεύσεις της συμπεριλαμβάνονται σε πρακτικά συνεδρίων και εξειδικευμένες εκδόσεις. Η Μαρίνα Πετράκη είναι παντρεμένη, έχει δύο κόρες και τρία εγγόνια. Το βιβλίο της "Ο μύθος του Μεταξά" έχει προταθεί για το διεθνές βραβείο Critos Prize.

Η ανάγκη παραμονής της Ελλάδας στη βρετανική σφαίρα επιρροής, η εμπλοκή της στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και, ιδιαίτερα, η επιτυχημένη πολεμική προσπάθεια των Ελλήνων εναντίον της Ιταλίας καθόρισαν τη στάση και τους διπλωματικούς ελιγμούς της Βρετανίας προς την Ελλάδα, με κυρίαρχο στοιχείο τις αόριστες υποσχέσεις της για βοήθεια και τις "υπερτιμημένες" προσδοκίες των Ελλήνων για ουσιαστική συμπαράσταση των φίλων και συμμάχων στον αγώνα τους. Παράλληλα οι νίκες των Ελλήνων και η συνέχιση της ελληνικής αντίστασης, γεγονός υψίστης πολιτικής και στρατιωτικής σημασίας για τη Βρετανία, διαμόρφωσαν την προπαγανδιστική της γραμμή στη χώρα μας αλλά και, ως έναν μεγάλο βαθμό, στην ίδια τη Βρετανία. Η ανάγκη για εθνική ομοψυχία και δημιουργία ισχυρών αντιστάσεων στα βρετανικά μετόπισθεν την εποχή του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, που συνέπεσε με τις καταστροφικές γερμανικές αεροπορικές επιδρομές στη Βρετανία, κατέστησε την προπαγάνδα με θέμα τις ελληνικές νίκες ένα από τα ισχυρότερα όπλα της βρετανικής κυβέρνησης στο εσωτερικό της χώρας. Η παρούσα μελέτη, βασισμένη κυρίως σε ανέκδοτο βρετανικό αρχειακό υλικό, επιχειρεί να παρουσιάσει μια άλλη διάσταση της άσκησης της βρετανικής πολιτικής στη χώρα μας τις παραμονές και κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου, μέσα από ένα "παιχνίδι" εντυπωσιασμού, υποσχέσεων και προπαγάνδας. Παράλληλα το βιβλίο εξετάζει το ιστορικο-πολιτικό και στρατιωτικό πλαίσιο της ευρύτερης περιοχής της Ευρώπης την εποχή αυτή, όπως αυτό διαμορφώθηκε με τις παρεμβάσεις ή τις αποχές της βρετανικής πολιτικής και παρουσίας. (ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟ ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ)

Συγγραφέας: Ιωάννης Παρίσης

Τίτλος: Αριστοτέλης και Αλέξανδρος

Εκδόσεις:

Ο Ιωάννης Παρίσης αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1973 ως Ανθυπίαρχος. Έχει επίσης αποφοιτήσει από: την Ανώτατη Σχολή Πολέμου, τη Σχολή Εθνικής Άμυνας (Μεταπτ. Τίτλος στις Αμυντικές & Στρατηγικές Σπουδές), τη Νομική Σχολή του ΑΠΘ

(ειδίκευση Πολιτικές Επιστήμες). Είναι Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης (ειδίκευση Διεθνείς Σχέσεις). Σήμερα είναι υποστράτηγος ε.α. Ιδρυτής και πρόεδρος της Ακαδημίας Στρατηγικών Αναλύσεων, από το 2014. Ως αξιωματικός υπηρέτησε σε διάφορες θέσεις διοίκησης και επιτελείου σε μηχανοκίνητους και τεθωρακισμένους σχηματισμούς. Επίσης στο Γενικό Επιτελείο Στρατού και στο ΥΠΕΘΑ καθώς και ως Στρατιωτικός Ακόλουθος στη Μαδρίτη. Ομιλεί Αγγλικά και Ισπανικά. Διετέλεσε Διευθυντής του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων του ΥΠΕΘΑ (2004-06). Συμμετείχε σε πολλές αποστολές στο εξωτερικό, σε διεθνείς συνόδους, διακρατικές συνομιλίες, σχεδίαση και διεξαγωγή συμμαχικών ασκήσεων, συνεργασίες σε θέματα έρευνας και αμυντικής τεχνολογίας, στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ, κ.ά. Η επιστημονική του ενασχόληση εστιάζει κυρίως στην στρατηγική ανάλυση, την γεωπολιτική, την αμυντική πολιτική, την ενεργειακή ασφάλεια και την παγκόσμια ασφάλεια. Διδάσκει στη Σχολή Εθνικής Άμυνας, στις Σχολές Διοίκησης & Επιτελών των τριών Κλάδων, στο Κέντρο Διπλωματικών και Στρατηγικών Σπουδών (CEDES), και ως Επισκέπτης ομιλητής σε Μεταπτυχιακά Τμήματα ελληνικών πανεπιστημίων. Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό άρθρων, καθώς και 11 βιβλία μεταξύ των οποίων:

- "Αριστοτέλης και Αλέξανδρος - Συνάντηση δύο μεγαλοφυών" (2016)
- "Η Καθ' Ημάς Θάλασσα: Γεωστρατηγική Ανάλυση της Μεσογείου" (2013)
- "Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα" (2011),
- "Η Ευρώπη της Άμυνας - Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας" (2010)
- "Διάστημα και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια" (2006)
- "Χαλύβδιδνοι θώρακες" (1993)

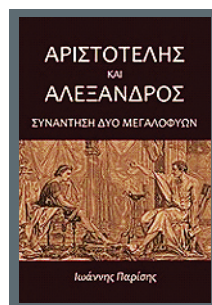
Ο Αριστοτέλης, ο μέγιστος των φιλοσόφων, ο "γιγάντειος νους", συνδέθηκε με την πιο αινιγματική, την πιο μεγαλειώδη μορφή της παγκόσμιας ιστορίας, τον Αλέξανδρο, αφού υπήρξε ο κύριος διδάσκαλός του κατά την εφηβική ηλικία του.

Συνάντηση δύο μεγαλοφυών, που έμελλε να αφήσουν βαθιά χαραγμένα τα ονόματά τους στην παγκόσμια ιστορία, για διαφορετικούς βεβαίως λόγους ο καθένας.

- Τι δίδαξε ο Σταγίριτης στον μετέπειτα κοσμοκράτορα;
- Ποια υπήρξε η επίδραση της διδασκαλίας του επί του Αλεξάνδρου;
- Πόσο επηρέασαν οι γνώσεις που του μετέδωσε και οι φιλοσοφικές ιδέες του στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του και στον τρόπο που λειτούργησε στη σύντομη ζωή του;
- Πώς δημιουργήθηκε ένας "φιλόσοφος κατακτητής", φορέας πολιτισμού, που έφερε τον Όμηρο και τους Έλληνες τραγικούς στα βάθη της Ασίας;
- Σε ποια θέματα ο Αλέξανδρος αμφισβήτησε ή δεν ακολούθησε τις αντιλήψεις του δασκάλου του;
- Τελικά, συνέβαλε ο Αριστοτέλης στη διάδοση της ελληνικής παιδείας και του ελληνικού πολιτισμού κατά τη νέα εποχή που άρχισε μετά τον Αλέξανδρο;

Τα ερωτήματα αυτά κυρίως επιδιώκει να προσεγγίσει και να ερευνήσει η παρούσα μελέτη, μέσα από μία "διαλεκτική" μορφής συνεξέταση των αρχών και των διδαχών του Σταγίριτη και της συμπεριφοράς, των πράξεων και των αντιλήψεων του Αλεξάνδρου στη μετέπειτα πορεία του,

Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται, επίσης, η λειτουργία της σχολής της Μίεζας, η συνέχιση του φιλοσοφικού-επιστημονικού έργου του Αριστοτέλη στην Αθήνα, η διαφοροποίηση του Αλεξάνδρου από κάποιες αριστοτέλειες αρχές, ενώ παρατίθενται τα απαραίτητα ιστορικά στοιχεία και άλλες χρήσιμες πληροφορίες.

Καβάφης Κωνσταντίνος (1863-1933)

Όσο μπορείς

Οι παραινήσεις που απευθύνει ο Κ.Π. Καβάφης, αναφέρονται τόσο στον εαυτό του, όσο και σε κάθε αποδέκτη του ποιήματος και υποδεικνύουν μια ηθική στάση και μια μετρημένη κοινωνική ζωή. Το ποίημα γράφτηκε το 1913.

Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως την θέλεις,
τούτο προσπάθησε τουλάχιστον
όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις
μες στην πολλή συνάφεια του κόσμου,
μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.

Μην την εξευτελίζεις πηαίνοντάς την,
γυρίζοντας συχνά κι εκθέτοντάς την
στων σχέσεων και των συναναστροφών
την καθημερινή ανοησία,
ως που να γίνει σα μια ξένη φορτική.

Κ.Π. Καβάφης, Ποιήματα, τόμ.1, Ίκαρος

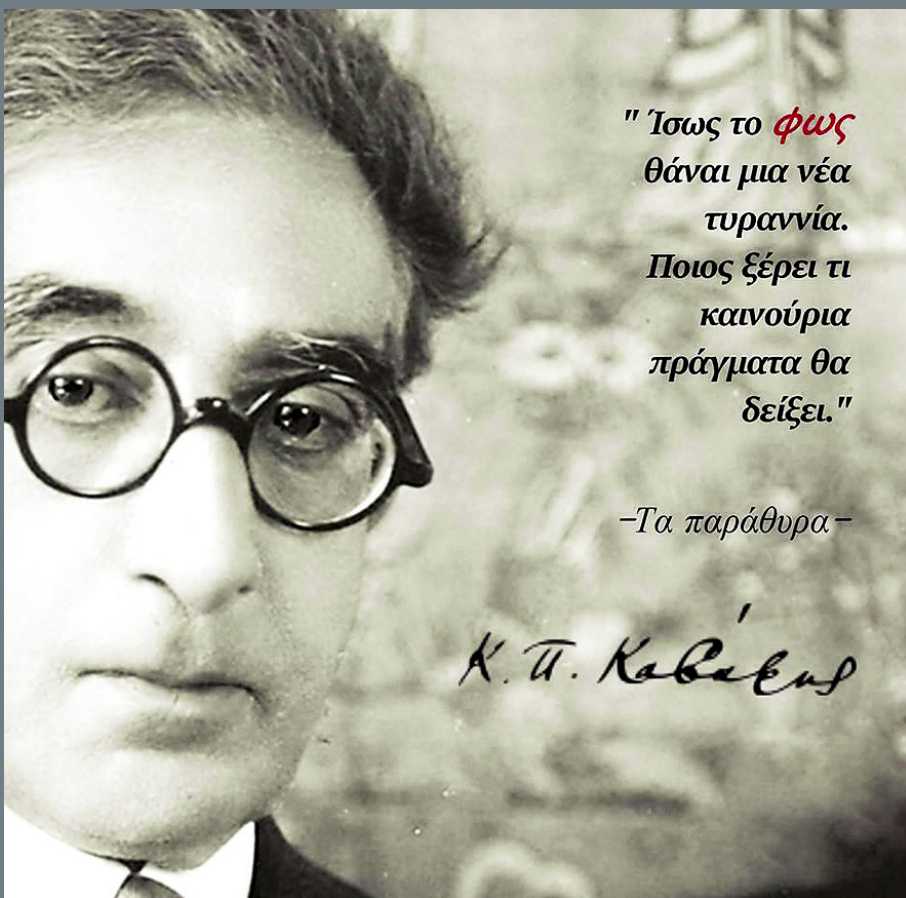
Η ζωή του

Ο Κωνσταντίνος Καβάφης γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1863. Ο πατέρας του, εύπορος έμπορος και η μητέρα του γόνος καλής οικογένειας από την Κωνσταντινούπολη.

Ύστερα από τον πρόωρο θάνατο του πατέρα του η οικογένεια έφυγε για την Αγγλία το 1872 κι έμεινε ως το 1878. Εκεί ο Καβάφης έμαθε τέλεια την Αγγλική γλώσσα, που χρησιμοποιούσε στις ατομικές του σημειώσεις. Όταν γύρισε στην Αλεξάνδρεια συμπλήρωσε τις σπουδές του σ' ένα ελληνικό λύκειο. Η οικογένεια αναγκάστηκε για δεύτερη φορά να εγκαταλείψει την Αλεξάνδρεια το 1882 ως το 1885, εξαιτίας των πολιτικών αναταραχών. Από την επιστροφή του και ύστερα ο ποιητής δε θα εγκαταλείψει την Αλεξάνδρεια παρά μόνο για μερικά σύντομα ταξίδια στο Παρίσι, στο Λονδίνο, στην Αθήνα. Η ζωή του κυλά ήσυχα, έχει μια μόνιμη δουλειά στη δημόσια υπηρεσία, κατοικεί στην αρχή μ' έναν αδερφό του, ύστερα μόνος ως τα τελευταία χρόνια, τριγυρισμένος από την συμπάθεια και την εκτίμηση των Αλεξανδρινών φίλων του.

Πέθανε το 1933 την ημέρα των γενεθλίων του από καρκίνο του λάρυγγα.

Ενώ στην Αθήνα, μετά το 1880, μοναδικό σχεδόν πνευματικό κέντρο του ελληνισμού, μεσουρανά η ισχυρή ποιητική φυσιογνωμία του Παλαμά, σε μίαν απο-

μονωμένη περιοχή του ελληνισμού, στην Αλεξάνδρεια, με τις ιδιότυπες εμπειρίες που πρόσφερε η ζωή της ελληνικής αυτής παροικίας, δημιουργεί το έργο του ένας ποιητής ο Κων/νος Καβάφης, που έμελλε αργότερα να πάρει κεντρική θέση στη νεο-ελληνική ποίηση και να επηρεάσει αποφασιστικά όλη τη νεότερη εξέλιξή της.

Η ποιητική του Καβάφης ξάφνιασε με την ιδιοτυπία της, τόσο διαφορετική από ό,τι ήταν ως τότε καθιερωμένο. Ποιήματα σύντομα, (σπάνια εκτείνονται σε δεύτερη σελίδα -μόνο ένα φτάνει ως την τρίτη-), γραμμένα ούτε σε δημοτική γλώσσα ούτε σε καθαρεύουσα, με στίχο χαλαρό κι ελεύθερο και κάποτε ομοιοκατάληκτο που ηχεί σαν παιχνίδι ή ειρωνεία.

Ποιήματα με πεζολογικό χαρακτήρα για να έχουν τη βαρύτητά τους οι ρεαλιστικές διαπιστώσεις.

Ποιήματα με έντονη τη φιλοσοφική και υπαινικτική διάθεση, που ωθούν στη συνειδητοποίηση της δραματικής ουσίας της ζωής, που δεν είναι μόνο η αίσθηση της παρακμής και της ματαιιότητας αλλά αντίρροπα είναι το αίσθημα της αξιοπρέπειας και της υπερηφάνειας.

Ποιητικά Αποφθέγματα

Με τι πέτρες τι αίμα και τι σίδηρο και τι φωτιά είμαστε καμωμένοι ενώ φαινόμαστε από σκέτο σύννεφο.

Οδυσσέας Ελύτης, 1911-1996

Ασάλευτη δεν είναι καμιά ζωή. Λογής ταξίδια μ' έχουν τρικυμίσει, μ' είδαν τόποι, μου ανοίξανε ναοί και τέχνες με περπάτησαν και η φύση.

Κωστής Παλαμάς, 1859-1943

Ξόδευα άσκοπα το χρόνο μου και τώρα ο χρόνος ξοδεύει άσκοπα μένα.

Γουίλιαμ Σαίξπηρ, 1564-1616

Αλλά κάτεχε ότι μονάχα κείνος που παλεύει το σκοτάδι μέσα του θα 'χει μεθαύριο μερτικό δικό του στον ήλιο.

Οδυσσέας Ελύτης, 1911-1996

Πουλί γεννιέται ο άνθρωπος και δέντρο θα πεθάνει: ρίζες απλώνει γύρω του και τα φτερά του χάνει.

Γεώργιος Δροσίνης, 1859-1951

Τώρα γυρίζω και κοιτάω και τη ζωή μου αναμετρών: πόσο μεγάλη ήταν η φόρα, πόσο το πηδημα μικρό!

Κώστας Ουράνης, 1890-1953

Είναι τα βλέφαρά μου διάφανες αυλαίες. Όταν τ' ανοίγω βλέπω εμπρός μου ό,τι κι αν τύχει. Όταν τα κλείνω βλέπω εμπρός μου ό,τι ποθώ.

Ανδρέας Εμπειρικός, 1901-1975

Χαρές και πλούτη κι αν χαθούν, και τα βασίλεια κι όλα, τίποτα δεν είναι σαν στητή, μένει η ψυχή κι ολόρθη.

Διονύσιος Σολωμός, 1797-1857

Το ξέρω πως καθένας μονάχος πορεύεται στον έρωτα, μονάχος στη δόξα και στο θάνατο. Το ξέρω. Το δοκίμασα. Δεν ωφελεί. Άφησέ με να 'ρθω μαζί σου.

Γιάννης Ρίτσος, 1909-1990

Δεν ξέρεις καημένε τη λαϊκή ψυχή. Οι λαοί πιστεύουν πιότερο τ' αυτιά τους, παρά τα μάτια τους. Πιότερο το μύθο παρά τα γεγονότα. Πιότερο τη φαντασία τους από τη κρίση τους...

Κώστας Βάρναλης, 1883-1974

Τότε οι νεκροί πεθαίνουνε, όταν τους λησμονάνε!

Κώστας Ουράνης, 1890-1953

Έχεις ακόμη να κλάψεις πολύ ώσπου να μάθεις τον κόσμο να γελάει.

Γιάννης Ρίτσος, 1909-1990

Για ασφάλεια κυκλωθήκαμε με τείχη - και γίνανε τα τείχη φυλακή μας.

Κώστας Ουράνης, 1890-1953

Κι όταν δεν πεθαίνει ο ένας για τον άλλον είμαστε κιόλας νεκροί.

Τάσος Λειβαδίτης, 1922-1988

Περίεργο πράγμα η καρδιά. Όσο τη σπαταλός τόσο περισσότερη έχεις.

Κώστας Μόντης, 1914-2004

Η ανάμνηση της ευτυχίας δεν είναι πια ευτυχία. Η ανάμνηση της θλίψης είναι ακόμα θλίψη.

Λόρδος Βύρων, 1788-1824

Ατίθασα μέλη, διαφανή ρούχα, γλοιώδη στόματα υποκριτικά, ανυποψίαστα, μηδενικά πλάσματα και γι' αυτό προνομιούχα.

Κώστας Καρυωτάκης, 1896-1928

... για τον ελεύθερο χρόνο

Κρυπτόλεξο: Βρείτε τις λέξεις

Θάλασσες του κόσμου

A	O	A	C	B	A	R	B	H	S	A	A	N	T	N
A	G	L	E	N	I	R	A	N	M	S	E	A	D	R
I	U	C	A	A	R	N	E	A	E	E	A	N	T	D
I	T	J	A	P	A	N	D	H	D	N	E	R	R	M
O	N	H	I	R	N	R	O	A	I	C	G	N	D	O
S	N	A	R	O	I	K	J	H	T	D	E	E	I	A
I	B	N	R	A	H	B	C	N	E	O	A	O	I	E
B	I	T	T	O	C	H	B	E	R	I	N	G	L	N
H	H	I	T	N	T	I	D	E	R	I	U	B	B	A
B	C	S	O	U	S	I	A	R	A	B	I	A	N	H
C	K	C	O	R	A	L	L	N	N	N	A	L	I	T
I	N	S	A	I	E	B	A	J	E	O	E	T	I	T
I	N	N	R	P	H	A	A	R	A	R	R	I	H	C
N	C	G	B	I	E	R	T	E	N	I	A	C	E	C
E	H	S	T	T	M	N	O	C	A	M	A	O	D	A

ADRIATIC
AEGEAN
ARABIAN
BALTIC
BERING
CARIBBEAN
CORAL
EAST CHINA

IONIAN
JAPAN
MEDITERRANEAN
NORTH
OKHOTSK
RED
SOUTH CHINA
THRACIAN

Καλή επιτυχία!!!!

Όχι τέσσερα στη σειρά:

Τοποθετήστε ένα Χ ή ένα Ο σε κάθε ένα κενό κελί έτσι ώστε να μην εμφανίζονται τέσσερα συνεχόμενα Χ ή Ο οριζόντια κάθετα ή διαγώνια.

Χ	Ο	Ο		Ο	Ο		Ο
Ο			Ο		Χ		Χ
	Χ	Χ			Ο	Χ	
			Ο	Χ		Ο	Ο
	Χ		Ο				
Χ	Ο	Ο		Ο		Ο	Χ
Χ		Χ				Ο	Χ
	Χ	Ο	Ο		Ο	Ο	Χ

Χ		Ο	Ο			Ο	Ο
	Χ	Χ		Ο	Χ	Ο	Ο
		Ο					
Ο	Ο			Ο	Ο	Ο	
Ο	Ο						Ο
			Χ		Ο	Ο	
Ο	Χ	Χ		Ο			Ο
		Χ		Ο	Ο	Ο	

Ψυχογηριατρικό Ειδικό Ιατρείο - Διαταραχών Μνήμης (Άνοιας)

Η άνοια είναι μια σοβαρή απώλεια της γενικής νοητικής ικανότητας (απώλεια μνήμης) σε ένα άτομο που προηγουμένως δεν είχε προβλήματα, πέρα από ό,τι θα προκαλούσε η φυσιολογική γήρανση. Μπορεί να είναι στάσιμη, ως αποτέλεσμα μίας μοναδικής γενικής εγκεφαλικής βλάβης, ή προοδευτική με αποτέλεσμα τη μακροπρόθεσμη μείωση των γνωστικών ικανοτήτων που οφείλεται σε βλάβη ή ασθένεια του σώματος. Παρά το γεγονός ότι η άνοια είναι πολύ πιο συχνή στους ηλικιωμένους (περίπου 5% των ατόμων άνω των 65 ετών εμπλέκεται) μπορεί να παρουσιαστεί και πριν από την ηλικία των 65 ετών, οπότε και ονομάζεται «άνοια πρώιμης έναρξης».

Η άνοια δεν είναι μια απλή ασθένεια, αλλά ένα γενικό σύνδρομο (δηλ. ένα σύνολο συμπτωμάτων και σημείων). Γνωστικές περιοχές που επηρεάζονται είναι η μνήμη, η προσοχή, η γλώσσα και η επίλυση προβλημάτων. Κανονικά, τα συμπτώματα πρέπει να υπάρχουν για τουλάχιστον έξι μήνες ώστε να γίνει διάγνωση.

Στα επόμενα στάδια της πάθησης, οι ασθενείς μπορεί να χάσουν τον προσανατολισμό τους στον χρόνο (μη γνωρίζοντας την ημέρα, την εβδομάδα, ή ακόμη και το έτος), στον χώρο (μην ξέροντας πού βρίσκονται), και στο πρόσωπο (μη γνωρίζοντας ποιοι είναι οι ίδιοι ή/και οι γύρω τους).

Η άνοια μπορεί να ταξινομηθεί είτε ως αναστρέψιμη ή ως μη αναστρέψιμη, ανάλογα με την αιτιολογία της ασθένειας. Λιγότερο από το 10% των περιπτώσεων άνοιας οφείλονται σε αιτίες που μπορούν να αναστραφούν με θεραπεία.

Μερικές από τις πιο συνηθισμένες μορφές άνοιας είναι: η νόσος Αλτσχάιμερ, η αγγειακή άνοια, η μετωποκροταφική άνοια, η σημασιολογική άνοια και η άνοια με σωμάτια Λέβι.

Η άνοια προκαλεί μεγάλη επιβάρυνση τόσο στους ασθενείς όσο και στους φροντιστές αυτών (ψυχολογική, κοινωνική, οικονομική).

Οι θεραπευτικές παρεμβάσεις απευθύνονται στους ασθενείς αλλά και στους φροντιστές. Για τους ασθενείς είναι φαρμακολογικές και υποστηρικτικές (ψυχοεκπαίδευση, ψυχολογική υποστήριξη, γνωστική ενδυνά-

μωση, διατήρηση και ενίσχυση της λειτουργικότητας), ενώ για τους φροντιστές υποστηρικτικές (ψυχοεκπαίδευση και ψυχολογική υποστήριξη).

Μεγάλη βαρύτητα δίδεται πλέον στην ενημέρωση του πληθυσμού και στην έγκαιρη διάγνωση και παρέμβαση, μέσα από ανάλογα προγράμματα και δράσεις.

Το Ψυχογериατρικό Ιατρείο του ΨΤΕΠ, λειτουργεί ως ειδικό ιατρείο στα πλαίσια του θεραπευτικού τμήματος. Στο ιατρείο γίνεται αρχικά κλινική και νευροψυχολογική διαγνωστική αξιολόγηση, ενώ στη συνέχεια εφαρμόζονται τα ανάλογα θεραπευτικά πρωτόκολλα, από εξειδικευμένο προσωπικό (ψυχιάτρους, ψυχολόγους). Η επίσκεψη των ασθενών γίνεται πάντοτε με προγραμματισμένα ραντεβού, σε συγκεκριμένο χώρο του κέντρου.

“Ομάδα φροντιστών απόμων που πάσχουν από ανοϊκές διαταραχές”

Καθώς τα τελευταία χρόνια αυξάνονται οι πάσχοντες από ανοϊκές και συναφείς διαταραχές και το βάρος της φροντίδας τους πέφτει ολοένα και περισσότερο στις οικογένειές τους, το πρόβλημα της διαχείρισης των απόμων αυτών γίνεται εντονότερο.

Κατανοώντας το μέγεθος του προβλήματος και τις επιπτώσεις που έχει στις ζωές και στην ψυχολογία των οικείων τους, δημιουργήθηκε η ανάγκη για την πραγματοποίηση «ομάδας φροντιστών απόμων με ανοϊκές διαταραχές».

Στην ομάδα αυτή, θα γίνει προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον μοιράσματος εμπειριών, συναισθημάτων και τρόπων διαχείρισης και φροντίδας, στηριζόμενη στις αρχές της ομαδικής θεραπείας, της αλληλοβοήθειας και της ελεύθερης έκφρασης κοινών προβληματισμών.

Με την βοήθεια και τον συντονισμό θεραπειών ειδικών σε θέματα ανοϊκών διαταραχών, θα δοθεί έμφαση στην διαπροσωπική έκφραση και στην απάλυνση των συναισθηματικών επιβαρύνσεων και των προσλαμβανόμενων αδιεξόδων.

Το ΨΤΕΠ αναγνωρίζοντας τις ανάγκες που προκύπτουν από τα σύγχρονα δεδομένα, δημιούργησε την δυνατότητα αυτής της ομάδας για φροντιστές. Στην λειτουργία της μπορούν να συμμετέχουν, όλοι όσοι φροντίζουν άτομα με ανοϊκές διαταραχές ή εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο στην καθημερινότητά τους και επιθυμούν να κατανοήσουν, να μάθουν και να αισθανθούν πιο ολοκληρωμένοι στην βοήθεια που παρέχουν.

Οι ομάδα θα λειτουργήσει μετά από την εκδήλωση ενδιαφέροντος, με συγκεκριμένο αριθμό συμμετεχόντων.

*Για οποιαδήποτε πληροφορία επικοινωνήστε μαζί μας.
ΨΤΕΠ γραμματεία: 2310894300 (καθημερινά)
Ειδικό Ιατρείο: 2310893948 (Τρίτη)*

Ενημερωτικές - Εκπαιδευτικές Εκδηλώσεις ΨΤΕΠ/424ΓΣΝΕ

Στις 21 Σεπτεμβρίου κάθε έτους εορτάζεται η Παγκόσμια Ημέρα ν. Alzheimer.

Το Ψυχιατρικό Τμήμα Εξωνοσοκομειακής Περίθαλψης του 424ΓΣΝΕ, στο οποίο λειτουργεί ειδικό ιατρείο «Ψυχογριατρικό-Αμνησιακών διαταραχών - Άνοιας», οργάνωσε και πραγματοποιήσε δράση με ενημερωτικό - εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

Η Δράση περιέλαβε:

α) Αυτόματη επαναλαμβανόμενη προβολή τεσσάρων ενημερωτικών ομιλιών (Άνοια-περιγραφή-αξιολόγηση, Θεραπευτικές προσεγγίσεις της Άνοιας. Ο ρόλος και οι ανάγκες των φροντιστών, ΨΤΕΠ-ειδικό ιατρείο Άνοιας), διάρκειας 15' η κάθε μία και ενός video (What is this...) διάρκειας 5'. Η προβολή πραγματοποιήθηκε από 09:00 έως 13:00 στην αίθουσα εκπαίδευσης του ΨΤΕΠ υπό την επίβλεψη προσωπικού του τμήματος.

β) Ψυχομετρική Αξιολόγηση Γνωστικών λειτουργιών και Λειτουργικότητας (MMSE, CLOCK test), τις ίδιες ώρες, σε ειδικό χώρο εξέτασης, από εξειδικευμένο προσωπικό του ΨΤΕΠ.

γ) Συζήτηση και παροχή πληροφοριών, τις ίδιες ώρες, σε ειδικό χώρο, από τους Ψυχιάτρους του ειδικού ιατρείου.

δ) Διάθεση έντυπου ενημερωτικού υλικού, για τη λειτουργία του ειδικού ιατρείου και της ομάδας υποστήριξης Φροντιστών.

ε) Η Δράση πραγματοποιήθηκε κάθε Παρασκευή για το μήνα Σεπτέμβριο και συγκεκριμένα στις 06, 13, 20 και 27 Σεπτ. 2019.

Η Δράση είχε ως σκοπό την Ενημέρωση και Ευαισθητοποίηση του κοινού στο τόσο σημαντικό θέμα των Ανοϊκών διαταραχών, αλλά και των θεραπευτικών και υποστηρικτικών δυνατοτήτων που υπάρχουν και παρέχονται από το ΨΤΕΠ.

Απευθύνθηκε σε ασθενείς, σε φροντιστές ασθενών, στο προσωπικό των Στρατιωτικών Σχολών, Σχηματισμών και μονάδων της περιοχής και ήταν ανοιχτή σε δικαιούχους αλλά και στο ευρύτερο κοινό.

Υπεύθυνος Σχης (ΥΙ) Πέτρος Φωτιάδης,
Ψυχίατρος, Διευθυντής ΨΤΕΠ/424ΓΣΝΕ
Τηλ: 2310894300, Email:mcmhc.gr@gmail.com

ΑΔΙΣΠΟ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της Σχολής είναι να παρέχει διακλαδική εκπαίδευση επιχειρησιακού και στρατηγικού επιπέδου, καθώς και επιμόρφωση σε βασικά θέματα γεωπολιτικής σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) με σκοπό την προαγωγή της ικανότητάς τους στη σχεδίαση, διεύθυνση, διεξαγωγή διακλαδικών επιχειρήσεων, την κατάρτισή τους για τη στελέχωση εθνικών και συμμαχικών διακλαδικών στρατηγείων, στο εσωτερικό ή εξωτερικό και λοιπών εθνικών - συμμαχικών διεθνών θέσεων και για να τους καταστήσει ικανούς διοικητές και επιτελείς διακλαδικών στρατηγείων.

Η Σχολή λειτουργεί και ως επιστημονικός και επιτελικός φορέας στο χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων για θέματα διακλαδικότητας, άμυνας, ασφάλειας και γεωπολιτικής - στρατηγικής εθνικού - συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος.

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
www.adispo.gr / e-mail: info@adispo.gr